

VOJENSKÉ ROZHLEDY

2/94

VYDÁVÁ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

Veškeré články uveřejněné v časopisu *Vojenské rozhledy* vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu *Vojenské rozhledy*

K PROBLEMATICE BEZPEČNOSTI

Motto: *Vratkost soudobého vývoje ve světě je v této dekádě sice velká, nicméně v únosných mezích z hlediska celosvětové bezpečnosti. V dalším může, ale také nemusí být všechno jinak, neboť četné faktory nestability mohou vyústit v dalekosáhlé ohrožení.*

* * *

V souvislosti s demokratizačními procesy a uvolněním dřívějších vynucených disciplinujících vazeb po ukončení konfrontace mezi Východem a Západem, po zrušení Varšavské smlouvy a rozpadu SSSR dochází v řadě především postkomunistických zemí ke konfliktům z důvodů jiného vnitřního uspořádání a nejednou i k násilnému střetu zájmů, většinou mezi nově vznikajícími státy, nebo při oživení starých nedořešených sporů, jako např. v bývalé Jugoslávii nebo na Kavkaze. To spolu s dalšími faktory nestability představuje nový strategický fenomén naší doby, jakéhosi společného nepřitele zejména demokratických a demokratizujících se zemí, který může různým způsobem ohrozit jejich národní bezpečnost, neboli zachování životních zájmů a hodnot, ale i mezinárodní, zvláště evropskou bezpečnost, tedy zachování pořádku, míru, lidských práv aj. Přitom se národní a mezinárodní bezpečnost dosti rychle prolínají. To spolu se zmenšující se možností jednotlivých, v první řadě slabších zemí zajistit vlastní bezpečnost, zvyšuje jejich úsilí zapojovat se do větších celků.

Zatímco za konfrontace se otázky národní bezpečnosti jednotlivých zemí týkaly jejich armád hlavně z hlediska možné nepřátelské agrese a byly v ostatních oblastech převážně záležitostí ministerstva zahraničí a vnitra, je nyní již široká problematika bezpečnosti předmětem intenzivního vojenského zájmu, protože armádě postupně připadá stále více důležitých bezpečnostních úkolů, nezřídka i mezinárodních, které nutno vidět v rámci celkového politického trendu. A tak při formování doktrinárních koncepcí, kde donedávna zaujímal monopolní postavení vojenská obrana země, je již nutno brát v úvahu bezpečnostní fenomén, který se mění ve významný stratifikační faktor. Jeho aktuálnost bude alespoň v blízké budoucnosti pravděpodobně převažovat nad obranou země. Její větší důležitost je však nesporná, neboť má nezastupitelné místo při zachování co největší suverenity (svrchovanosti) země, která je nezbytná též pro její uplatnění jako plnoprávného subjektu na mezinárodním fóru a pro zajištění nejvyšší moci státu na jeho teritoriu.

Bezpečnostní politikou, zahrnující teorii i praxi, se zabývá stále větší počet zemí a mezinárodních organizací, přičemž z hlediska naší bezpečnosti nelze opomíjet ani poznatky a zkušenosti našich sousedů včetně Rakouska, srovnatelného svojí

rozlohou a počtem obyvatel s naší republikou, a SRN, kde byla v Bonnu dokonce zřízena Vojenská akademie pro bezpečnostní politiku. Všimněme si některých zahraničních poznatků.

* * *

① Zajišťování národní bezpečnosti vlastními silami je neoddiskutovatelným elementárním úkolem každé země. Zároveň je nezbytná i její spolupráce v oblasti bezpečnosti s jinými zeměmi, především v rámci mezinárodních organizací; ty sice bezpečnost členských zemí tak či onak upevňují nebo dokonce chrání, ale negarantují. Členství v těchto organizacích však poněkud omezuje suverenitu partnerských zemí a navíc o podstatných otázkách koneckonců rozhodují zúčastněné velmoci.

Zajištění národní bezpečnosti země cestou získání neutrality je po ukončení konfrontace již považováno za anachronismus a zároveň za nejnákladnější a málo účinné řešení. Začínají se o tom přesvědčovat dosavadní neutrální země, které vznikly dříve za jiné situace, a nyní hledají možnost začlenění se do příslušných mezinárodních organizací a do evropské integrace. Přitom:

◆ Uznání neutrality ostatními zeměmi, aby měla platnost, není vůbec samozřejmé, naopak těžko zdůvodnitelné a tím pro ostatní asi nepřijatelné. Mimo to se bezpečnost našeho kontinentu stává nedělitelnou a vyžaduje účast všech včetně finančních nákladů s tím spojených, které by za novou neutrální zemi musely hradit ostatní státy, nemluvě o jejím geografickém významu pro evropskou bezpečnost, neboť taková země by představovala jakési cizí těleso, které by v podstatě znesnadňovalo případná kolektivní bezpečnostní opatření.

◆ Náklady na moderní vojenskou techniku, zejména protiletadlovou, protiraketovou, na letecký i kosmický průzkum apod., nezbytnou dříve či později pro obranu a bezpečnost nové neutrální země by pro ni byly zcela neúnosné a sotva pro daňové poplatníky přijatelné. Rezignovat na ni ale taková země nemůže, protože by se její suverenita i obrana stala neprůkaznou, zatímco ostatní slabší země by ve značné míře využívaly aliančních, resp. kontinentálních protiraketových, průzkumných a dalších systémů. Kromě toho **nová neutrální země poněkud izolovaná nemůže v budoucnu již sama čelit některým, ač prozatím potenciálním faktorům nestability.**

② A NATO jako bezpečnostní systém? Ačkoli nová celková koncepce NATO je v době zpracování článku (listopad 1993) teprve připravována, lze dle dílčích informací počítat s určitým odklonem od výlučnosti kolektivní obrany členských zemí ve prospěch bezpečnostních úkolů, neboli zajišťování míru a stability v Evropě na základě zvyšování důvěry, předcházení krizím, jejich řešení pokud nastanou. Je pravděpodobné, že k aliančním bezpečnostním úkolům může za jistých podmínek patřit ochrana kontinentu proti vnějšímu zasahování. Nová úloha NATO v bezpečnosti Evropy však závisí na možnosti rozšíření aliance o další členy a na evropsko-americkém sice nekonfliktním, ale přece jen střetu zájmů v tzv. velké poli-

tice. Pokud se týče rozšíření aliance, existují v podstatě tři alternativy, které mají v NATO své zastánce:

- ▲ **Ponechat dosavadní složení.** Přijetí dalších zemí není pro alianci zapotřebí a přineslo by řadu problémů. Je vyžadováno aspirujícími zeměmi převážně z vnitřních důvodů. Při tom **nelze ani přehlédnout negativní stanovisko Ruska vůči rozšiřování NATO východním směrem.** Je však nezbytné rozvíjet ještě intenzivněji spolupráci s nečlenskými zeměmi, zejména bývalého východního bloku hlavně prostřednictvím Rady pro spolupráci mezi zeměmi aliance a východní Evropou. I za této situace však mohou postkomunistické země spoléhat na určitou ochranu v souladu se „západní“ bezpečnostní politikou.
- ▲ **Přijímat za plnoprávné členy jen ty země, které splňují náročná kritéria.** Takový postup by však mohl vést k vytváření bariér nebo dokonce k opětnému rozdělení kontinentu, což není v zájmu upevňování evropské stability. Pokud by se NATO otevřelo všem, včetně problematických zemí, ztratilo by angažováním se do okrajových sporů volnost jednání, a to je pro NATO nepřijatelné.
- ▲ **Přijímat země nesplňující náročná kritéria pouze do politické a nikoli vojenské části organizace NATO,** jak tomu je v případě Francie nebo bylo přechodně u Řecka a Turecka, ačkoli důvody k takovému kroku byly poněkud jiné. **Politické členství již může v některých případech přispět k upevnění bezpečnosti příslušných zemí.** S Ruskem se prozatím v alianci nepočítá, ale nemá být v žádném případě izolováno nebo diskriminováno. Předpokládá se s ním **partnerská spolupráce a konzultace v důležitých otázkách,** zejména pokud se jakkoli dotýkájí jeho zájmu.

Realizace uvedených tří variant NATO je však pod tlakem amerických a evropských, především spojených francouzsko-německých, ale zároveň i prosazujících se jednotlivých, zejména německých a též francouzských zájmů. Zjednodušeně řečeno, USA nejsou pro vytvoření výlučně evropského systému bezpečnosti, neboť by to dle nich mohlo destabilizovat NATO. **Nepovažují Evropu za natolik zralou, aby mohla vzít svůj osud do svých rukou.** To může připadat v úvahu až někdy v dalších dekádách příštího století. (Poznámka: Dle některých amerických prognóz počítají USA se svými vojsky v Evropě asi do r. 2020). **V podstatě jsou USA pro zachování dosavadního složení NATO a tím svého vlivu.** Evropské kontinentální velmoci nijak nepodporují příliš silné NATO, jsou pro oslabení pozice USA v Evropě a staví se za další růst evropského vlivu na kontinentu v rámci jiných organizací, přičemž se zároveň dle možností snaží uplatnit svoji představu o vývoji v Evropě, a to zejména Německo a Francie. **Dle německé představy mají o vývoji v Evropě rozhodovat nejsilnější země včetně Ruska a Ukrajiny.** Převažující ekonomické postavení SRN by však zřejmě vedlo k posílení německého vlivu v Evropě. NATO by mělo zdůraznit svoji politickou váhu, méně vojenskou sílu. Francouzská představa nijak výrazněji s USA nepočítá, ale americké solidarity se nezříká. Klade důraz na evropskou integraci, nejlépe ve formě konfederace. NATO by mělo vojenskou sílu snížit na nejnižší stupeň odstra-

šení. Kompromisní společná francouzsko-německá koncepce je uskutečňována v bezpečnostní politice v rámci Západoevropské unie (viz dále).

A tak přeměna NATO v systém bezpečnosti v Evropě je málo pravděpodobná, ale nevylučuje se v případě nějaké radikální změny v alianční politice. Velký zájmový prostor NATO (Severní Amerika, Atlantik až po obratník Raka, Evropa, Středomoří, přilehlé oblasti severní Afriky, Blízkého a Středního východu) spolu s dalšími okolnostmi může vést spíše k názoru, že aliance bude mimo jiné stále více plnit úlohu globálního pořádkového faktoru. Pro plnění bezpečnostních úkolů je pro potřebu Velitelství ozbrojených sil NATO v Evropě připravován od r. 1992 sbor rychlého reagování ARRC o 10 divizích, který má dosáhnout operační pohotovosti v r. 1995. Jádrem mají být 4 národní divize (americká, německá, britská a španělská) a 2 vícenárodní za účasti tří a více zemí, z toho jedna pro střední a jedna pro jižní Evropu; zbývající síly jsou prozatím většinou rámcové. Nová dosud blíže nespecifikovaná je americká iniciativa „Partnerství pro mír“, prezentovaná jako předstupeň přijetí do NATO (takovou možnost však vylučuje např. generální tajemník NATO), umožňující na základě dvoustranných smluv určitou účast na alianční politice.

③ Systém bezpečnosti v Evropě je prozatím nahrazován určitou kombinací konstituujících se Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě KBSE, jako subsystému OSN, dále Západoevropské unie (ZEU), Evropského společenství (ES), transformujícího se do Evropské unie (EU), a konečně aliance NATO. **Systém bezpečnosti může být založen na některé z uvedených organizací, nebo na nějaké nové evropské stabilizační a bezpečnostní dohodě, či na zmíněné evropské konfederaci.**

Za poměrně perspektivní je nadále považována ZEU, usilující o rozšíření své základny např. o středoevropské země visegrádské skupiny formou přidruženého členství. ZEU zřídila v Paříži Institut pro studium bezpečnosti, buduje vícenárodní (prozatím francouzsko-německo-belgický) sbor rychlého nasazení k operativnímu plnění bezpečnostních úkolů a konečně i družicovou průzkumnou síť; funkci jakéhosi štábu plní od r. 1992 vojenská plánovací skupina. Bez perspektivy není ani ES/EU opírající se o Chartu OSN, pokud by byla k dispozici potřebná vojenská síla, která v současné době zcela chybí. Nevylučuje se však ani integrace ZEU do ES/EU.

Pokud se týče KBSE, stává se spíše evropsko-americko-asijskou omezenou bezpečnostní formou zaměřenou převážně na upevňování vzájemné důvěry, která byla poněkud oslabena přijetím řady autoritativních východních zemí. Část úkolů KBSE, hlavně však kontrola zbrojení a odzbrojení, jejíž součástí je např. i smlouva Otevřené nebe, podepsaná v březnu 1992 v Helsinkách, přechází postupně na NATO. Jako systém bezpečnosti v Evropě se KBSE neukazuje již vhodným, tím méně jako celosvětový systém, obdobně jak tomu je dosud z různých důvodů, ale hlavně vzhledem k supervelmocenské pozici USA, u OSN nebo u nadnárodní Rady pro zahraniční vztahy (CFR) se sídlem ve Washingtonu, která usiluje o úlohu celosvětového koordinátora.

Zatímco pro řešení krizových a jiných bezpečnostních úkolů v Evropě by za určitých okolností mohly být použity síly rychlého nasazení od ZEU nebo rychlého

reagování od NATO, má nebo připravuje většina evropských zemí své vlastní vojenské bezpečnostní jednotky, použitelné případně i v zahraničí, třeba v rámci OSN; představují novou menší nebo malou součást ozbrojených sil, členěných na **polní operační síly** určené hlavně k obraně země, a **územní síly** k zajištění života na teritoriu v případě ohrožení. Ojedinelé může být vytvořena **společná bezpečnostní síla** několika zemí, jako je např. připravovaný lotyšsko-estonsko-litvský baltský bezpečnostní prapor.

Bez ohledu na existenci bezpečnostních sil se považuje za nezbytné, aby „evropský vojenský potenciál“, chápáný jako souhrn polních operačních sil, dosahoval alespoň potenciálu Ruska, Běloruska a Ukrajiny dohromady, a výrazně kvalitativně převyšoval potenciál arabských zemí; má být odstrašující v jaderné výzbroji, což bez spojení s USA není dobře možné. Na oplátku má evropský potenciál podporovat globální politiku USA. Dle některých amerických prognóz se nevylučuje vojenská agrese proti Evropě nebo v Evropě, nejdříve však kolem r. 2020.

④ Další rozvoj bezpečnostní politiky v Evropě závisí značně na zkvalitňování a rozšiřování kontaktů mezi zeměmi a příslušnými mezinárodními organizacemi se zaměřením na opatření kolektivní bezpečnosti, humanitární pomoci, zvyšování angažovanosti ve světě, předcházení krizovým situacím, prohlubování důvěry. K tomu přistupují otázky omezování zbrojení, použití mírových sil OSN, sledování faktorů nestability (viz dále), které se stávají též předmětem zájmu národní bezpečnosti jednotlivých zemí. Protože prognózy v bezpečnostní oblasti jsou velmi obtížné a poměrně iracionální, nabývají mimořádného významu potřebné informace. Jinak řečeno, význam zpravodajské činnosti se nadále zvyšuje, ale ve srovnání s dřívějším se značně mění její obsah. Např. americká CIA má kromě zúžené vojenské oblasti věnovat pozornost zejména boji proti terorismu, šíření ZHN, drogám. **I nadále platí zásada, že méně schopné řízení s dobrými informacemi je lepší než kvalifikovanější řízení s nedostatečnými, resp. špatnými informacemi**, že je nutno se dle možností vyvarovat jednokanálovosti informačního toku a získávat informace z více zdrojů, že informace představují skutečné mocenské agens.

Tolik k některým zahraničním poznatkům o bezpečnostní problematice, která je stále více ovlivňována různými rizikovými faktory, z nichž nebezpečné jsou zejména faktory nestability, ať lokální, regionální, kontinentální nebo globální, jejichž počet ani závažnost nejsou konstantní. Patří k nim především:

- Ekonomické rozdíly zvláště mezi Severem a Jihem, neúnosná zadluženost, hladomor, značný transfer pracovních sil.
- Ekologické vlivy a neschopnost je řešit, spojené s napětím, násilím, živelným pohybem obyvatelstva, devastací velkých ploch aj.
- Cílená i spontánní nelegální migrace ohrožující postupně sociální a politickou stabilitu hostitelských zemí. Rychlý růst celkového počtu obyvatel světa s různými těžišti populační exploze. Státní nebo rasový dlouhodobý program podpory nadměrné porodnosti za účelem ovládnutí celých oblastí světa.

- Nacionalismus i renacionalizace, přicházející v úvahu spíše ve vyspělejších zemích včetně integrující se západní Evropy, jiné odstředivé jevy, civilizační rozdíly.
- Mezinárodní, případně národní mafiánství.
- Státní a mezinárodní terorismus.
- Islámský fundamentalismus a další projevy náboženské nesnášenlivosti a fanatismu.
- Problematický a těžko předvídatelný vývoj v nástupnických zemích bývalého SSSR, zvláště v Rusku, ale i v SNS jako celku, nemluvě o ca 200 tamních nespolehlivých elektrárenských jaderných reaktorech atd.
- Flagrantní porušování lidských práv, demokratizačních procesů, smluv, nezbytného mezinárodního pořádku.
- Formování nových vojenských paktů a militantních spojení, jako může být vytváření celoarabského vojenského potenciálu; vznik mocenského vakua v některých částech světa, ale i ekonomických bloků s mocenskými či diskriminačními ambicemi.
- Šíření JZ a jiných ZHN, potřebného know-how, zvláště do zemí s autoritativními režimy, nekontrolovatelný rozmach jaderné energetiky, umožňující získávání štěpného materiálu, poskytnutí jaderné střelnice nejaderným zemím k potřebným zkouškám při vývoji JZ.
- Nepřiměřené dodávky moderní až nejmodernější výzbroje do některých rozvojových zemí, či jejich tamní licenční výroba, stimulující napětí.
- Absence státní moci v různých částech i rozvojového světa jako např. v Somálsku, ale též ve východní Evropě, ztráta kontroly nad hospodářskými strukturami, jako např. v Rusku, nebo nad drogami, nefunkční demokracie v řadě zemí, jiná vnitřní nestabilita.
- Rozvíjení ideologie nenávisti, nesnášenlivosti, expanze, rasizmu.
- Obrovská jaderná havárie či odpálení JZ ať vlivem selhání techniky nebo člověka, provozování poruchových jaderných reaktorů i v jiných zemích než SNS.
- Tajná spolupráce zpravodajských a bezpečnostních služeb některých zemí zaměřená na negativní působení a destabilizaci v různých zemích nebo částech světa.
- Izolování různých zemí od životně důležitých surovinových či vodních zdrojů nebo dominantní ovládnutí těchto zdrojů a některých produktů za účelem vydírání, případně finančního ruinování jiných zemí.
- Objevy ovlivňující převratným způsobem dědičnost, dlouhověkost, stárnutí, imunitu apod., dále prostředky k léčení dosud nevyléčitelných nebo nových nemocí, k manipulaci s lidmi, zvýšení IQ a konečně náhrady dosud nenahraditelných tělesných orgánů, pokud by se tyto objevy staly monopolem některé země nebo organizace.
- Nedokonalost mezinárodních bezpečnostních nebo kontrolních systémů, neúčast mnoha nebo některých důležitých zemí v nich.

- Růst počtu a síly regionálních mocností, jejichž význam se značně zvyšuje, může se ve svém souhrnu stát novým strategickým faktorem; zároveň se tak snižuje průhlednost v globální bezpečnosti.
- Uzurpování moci ve světě některými legálními mezinárodními organizacemi nebo ambiciózními členskými zeměmi.
- Imperiální snahy o ekonomické, finanční a vědeckotechnické ovládnutí jiných zemí.
- Blokování závažných informací, dezinformace, neinformovanost, informační monopol, distanční kontrola informačních a spojovacích systémů jiných zemí, např. pomocí družicových prostředků, manipulace s veřejným míněním. Ochromení počítačových sítí s celostátní i mezinárodní působností.
- Vynález nějaké převratné nebo dokonce absolutní zbraně či jiného prostředku s dalekosáhlým vojenským i jiným využitím.
- Cílená demoralizace, ale i degenerace různých částí světa za pomoci drog.
- Hospodářská krize u supervelmoci nebo v některé důležité oblasti či organizaci světa. Destrukce tržního systému. Vznik nové supervelmoci, např. Číny, Japonska, Indie.
- Jiné dosud neznámé rizikové faktory jako důsledek dalšího vývoje, kam patří zejména místní konflikty.

Některé z uvedených faktorů se mohou jevit jako nepřesvědčivé pro vznik nestability. Přesto je **nutno s nimi počítat, neboť většinou nepůsobí izolovaně.** Rovněž případná odlehlost působení by neměla vést k podceňování takových faktorů, protože **vzdálenosti ve světě se zejména vlivem technického pokroku velmi zmenšily** a navíc se vzhledem k různě integrovanému světu **zvýšilo nebezpečí řetězové reakce či vůbec dopadu i prostorově vzdálených faktorů.** Všimněme si pro ilustraci dvou tzv. nepřesvědčivých faktorů, mafiánství a terorismu, které jsou dosud, až na některé výjimky, vesměs policejní záležitostí, ačkoli začaly přesahovat policejní rámec a stávají se též záležitostmi vojensko-bezpečnostní (viz např. hlavní úkoly CIA).

Existuje 6 nejdůležitějších a největších mafií se stovkami až několika tisíci gangů: Cosa nostra, která je odnoží sicilské mafie, dále ruská (kontroluje asi třetinu hrubého domácího produktu), japonská, čínská, jihoamerická.

K národnímu a mezinárodnímu mafiánství, jehož nebývalý vzestup byl umožněn zejména pádem totalitních režimů spojeným s následným demokratizačním procesem, rychlým technickým a ekonomickým rozvojem, rozmachem bankovníctví, pojišťovníctví, mezinárodní dopravy, dále velkými přesuny pracovních sil, růstem poptávky po zbraních, zvláště vzhledem ke značnému počtu lokálních konfliktů, po štěpných a jiných strategických materiálech. Mafiánství je rovněž stimulováno rozvojem obchodu s narkotiky (např. produkce opia ve světě dosáhla v r. 1992 ca 8271 t, čistého kokainu 1400 t atd.), bílým a růžovým (děti) masem též v souvislosti se zločinným prodejem transplantátů, bojem v turistice, paděláním peněz, kreditních karet, praním tzv. špinavých peněz apod.

Dochází k poměrně rychlému propojování mafie s vládními a ekonomickými strukturami v řadě zemí, ke spolupráci evropských, zvláště východoevropských

mafii s americkou Cosa nostra, na mezinárodní aréně zesilují svůj vliv i některé asijské mafie. Zatímco za konfrontace mezi Východem a Západem se celkový roční příjem mafii odhadoval na 114 mld. USD, dosahuje nyní přibližně 800 mld., tedy téměř celosvětových vojenských výdajů (v r. 1992 ca 830 mld.). Dle některých odborníků nelze vyloučit, že již v příští dekádě může mafiánství (též vzhledem ke své organizovanosti, operativnosti, brutalitě, utajení, obrovským nátlakovým a jiným donucovacím či korupčním možnostem) působit jako mocenský rizikový faktor, schopný usilovat o nestabilitu nejen v lokálním, ale i širším rozsahu, zvláště ve spojení s extremismem, terorismem apod.

Terorismus, ať vnitřní, státní nebo mezinárodní se stal vážným problémem, kterým se např. v r. 1983 zabývalo též OSN, a právem. Vždyť k etablování se terorismu ve světovém rámci dochází již koncem 70. let, kdy na pravičáckém kongresu v Brazílii a levičáckém ve Španělsku bylo zastoupeno zhruba 500 různých organizací a komand. Motivace terorizmu je již převážně politická.

Obvykle dosud teroristé používali komerční, zčásti upravené zbraně a prostředky, v poslední době jsou zastoupeny ve větší míře i vojenské typy. Nicméně rychlý vědeckotechnický rozvoj, změny ve světě a různé nové praktiky uplatňované podsvětím vedou k oprávněnému závěru, že již nelze vyloučit získání některých ZHN nebo jejich modifikací pro potřebu terorizmu. Patří sem např.:

- Jaderná výbušnina vyrobená třebas podomácku i jinak primitivním způsobem, na což již od poloviny 70. let upozorňují také některé renomované instituce, jako je americká Fordova nadace. Existují též jiné možnosti, neboť získání štěpného materiálu přestalo být neřešitelným problémem.
- Radiologické prostředky a zářiče, způsobující svým ionizujícím zářením vážné až smrtelné poškození zdraví zasaženým osobám.
- Některé nervové paralytické látky, jako je americká VX, volně dostupné v podobě patentů umožňujících jejich výrobu. Příslušné patenty se dokonce objevily ještě za konfrontace u nás, kam byly zaslány britskou patentovou knihovnou v Londýně obdobně jako jiným zemím, se kterými udržovala styk.
- Nebezpečné až smrtelné bakterie a jedy vpravené do potravinové nebo vodovodní sítě.

Zmíněné ZHN by nemusely být použity de facto, ale např. jen jako hrozba, vždy však k nebývalému vydírání nebo ke společenským destrukcím se značným destabilizačním účinkem, zvláště pokud by byly nástrojem extremismu nebo státního terorizmu, jehož možnosti by tím nemusely být vyčerpány, zejména pokud by např. několik dalších zemí mělo ve výzbroji raketojaderné ponorky, což podle některých informací není v budoucnu zcela vyloučeno.

* * *

Závěrem lze konstatovat, že problematika bezpečnosti, hlavně však národní bezpečnosti vyžaduje zvýšenou a soustavnou pozornost s důrazem na otázky ekonomické závislosti naší země na zahraničí a řadu dalších faktorů, jak byly naznačeny. Nejdůležitější jsou ovšem naše opatření k zajištění bezpečnosti, neboť nikdo jiný to za nás bona fide neudělá.

POTŘEBUJE ČESKÁ REPUBLIKA ARMÁDU?

Velkým, navíc s časem rostoucím dluhem nynější Armády České republiky na cestě do nové demokratické společnosti je, že nepovažuje za nutné se kvalifikovaně vyjádřit k výsledkům průzkumu veřejného mínění o potřebě armády a schopnosti hájit státní nezávislost.

V tisku uveřejněné výsledky anket (červenec 1993), vyjadřující se k existenci AČR, uvádějí:

- * v 55 % odpovědí občané považují armádu pro ČR a její současné podobě za zbytečnou,
- * v 66 % odpovědí občané soudí, že Armáda ČR agresi nezabrání,
- * ale v 90 % odpovědí občané zároveň soudí, že **nezávislost státu je třeba hájit za každou cenu.**

Podívejme se na tyto názory očima vojenského profesionála. Touha občanů po nezávislosti je pochopitelná, je ale reálně dosažitelná jen v podmínkách srovnatelné všestranné soběstačnosti státu. Z prosté logické představy však vyplývá, že ve dvou nejpodstatnějších oblastech, tj. v oblasti ekonomické a bezpečnostní, je soběstačnost, a tedy i nezávislost nedosažitelná.

V **bezpečnostní oblasti** by základní garant nezávislosti, armáda, zákonitě musela disponovat výkonností vždy vyšší než jakkoli silný agresor.

K jejímu dosažení by však musela disponovat pochopitelně i příslušným rozpočtem, a to nejméně na úrovni světové mocnosti, neboť i ta může být agresorem.

Uvážíme-li dále, že i agresori se mohou sdružovat, dojdeme k poznání, že svou **absolutní nezávislost nemůže zajistit v osamocení ani ten nejsilnější stát.**

Reálné řešení tedy spočívá jen v členství ve vojensky dostatečně výkonné a politicky přijatelné koalici. Nikoli tedy v koalici jakékoli.

Teoreticky může mít členství v koalici dvě limitní podoby, a to:

◆ „Koupeného“ bezpečnostního krytí „na klíč“ bez vlastní spoluúčasti na rozhodování a realizaci, tedy v nejdražší formě a za cenu plné ztráty suverenity a nezávislosti. (Tuto „službu“ nám ochotně, a nutno přiznat, že v době, kdy jsme mohli tyto služby platit i účinně, poskytovala Varšavská smlouva, neboť přínos tehdejší přebujelé a nákladné armády ČSSR pro vlastní suverenitu byl prakticky nulový.)

◆ S maximální „spoluúčastí“ fungující navíc na principu reciprocity, tedy jen za minimalizované „pojistné“ a s nejmenším omezením nezávislosti. (V tomto případě logicky platí, že čím vyšší je hodnota spoluúčasti, tím menší je omezení nezávislosti.)

Je pochopitelné, že **výše spoluúčasti je identická s výkonností vlastní armády**, která by měla být schopna právě do výše této výkonnosti úspěšně zabezpečit stát a jeho nezávislost ve vlastní režii.

Proto je v zájmu každého státu, jemuž hodnota (míra) nezávislosti není lhostejná, aby:

- ▲ Na vlastní krytí nezávislosti vyčlenil nejvyšší možnou část rozpočtu, aniž by však její výší ohrozil obecnou státní politicko-hospodářskou, sociální a kulturní prosperitu.
- ▲ Za tyto prostředky vybudoval vlastní armádu, a to ne opět jakoukoli, ale z hlediska světového vojenství maximálně výkonnou.
- ▲ S takto dimenzovanou spoluúčastí vstoupil na principu reciprocity do dostatečně výkonné, na demokratických principech založené a jednající koalice.
- ▲ Tato koalice se zavázala pokrýt tu část spektra možných ohrožení z těch, která státu hrozí, na jejichž neutralizaci (odvrácení) nemá stát vlastní síly a prostředky.

Vrátíme-li se tedy k uváděným výsledkům veřejného mínění, můžeme konstatovat:

① I nejsilnější stát není schopen v osamocení zajistit svou nezávislost v absolutní hodnotě. Žádané zabezpečení může dosáhnout jen v rámci koalice za cenu omezení nezávislosti. Podle svých možností by však měl usilovat o to, aby omezení nezávislosti bylo minimální.

② Míra omezení nezávislosti je dána hodnotou spoluúčasti státu na bezpečnosti zajišťitelné koalicí. Hodnota spoluúčasti je identická s výkonností vlastní armády. Armáda není proto zbytečná, ale naopak rozhoduje o míře nezávislosti státu, to jest o hodnotě jejího omezení. Je v zájmu oněch 90 % účastníků ankety, aby o vyšší rozpočtové částky, ale i o její využití bylo uvažováno vysoce uvážlivě.

③ Žádná armáda není schopna zabránit jakékoli agresi sama, tím méně Armáda ČR. To může docílit jen v rámci koalice. Sama však musí být schopna odrazit ty agresory, kteří nepřesahují hodnotu její výkonnosti limitované finančními možnostmi státu a dohodou s koalicí. V této podobě je armáda přípustně nákladná, maximálně výkonná, tedy maximálně rentabilní a společensky organická (přijatelná).

④ **Takovou armádu definovat je trvalým úkolem vojenské vědy** - přesně její strategicko-operační oblasti a prováděných analýz. Získané výsledky jsou pak podkladem pro tvorbu vojenské doktríny a základem tvorby strategické koncepce obrany státu.

⑤ Otázkou tedy není zda armádu ano či ne, ale **jaké výkonnosti armáda za peníze vyčleněné ze státního rozpočtu dosáhne a jak účinně vyřeší svou účast v odpovídající koalici.** Za této situace se pak objevuje jako rozhodující riziko skutečnost, že tento klíčový požadavek na vysoce efektivní armádu nemusí být v důsledku nesprávných rozhodnutí splněn. (Kompetentní orgány parlamentu by tedy neměly hledat řešení samy, ale důsledně žádat od představitelů armády kvalifikované, objektivní a důkladně prověřené odpovědi na v tomto směru správně položené otázky.)

⑥ Nepominutelným, latentním atributem schopnosti státu zajistit svou nezávislost je však i **vůle bojovat**, a to nejen u armády, ale především u všech občanů mimo ni, tj. **vůle použít k aktivní obraně** nejen armádu, ale **veškerý disponibilní obranný potenciál státu.**

(Jak je známo, právě nedostatek této vůle sehrál jednu z rozhodujících rolí v letech 1938/39).

⑦ Současné teoretické poznatky a zkušenosti ze světových válek přinášejí klíčovou změnu ve vzájemném postavení vojenských vzdušných a pozemních sil proti nedávné minulosti, především minulosti „varšavské“. Armády soudobého typu používají novou technologii vedení bojové činnosti a operací, ve kterých vystupují:

- * vojenské vzdušné síly (ofenzivní taktické letectvo a integrovaný systém PVO) jako tvůrci rozhodující části palebného výkonu,
- * pozemní síly (pozemní vojsko a logistika) jako tvůrci nutného zabezpečení a odolnosti státního území.

* * *

Potřebný rozbor této pro armádu prioritní problematiky může být dosažen:

- * vypracováním ucelené strategicko-operační teorie (modelu nultého řádu), zobrazující soudobou realitu v její konfliktnosti a dynamické podobě,
- * využitím možnosti metod operační analýzy a počítačového vybavení k vyřešení dostatečně informativního souboru úloh na požadované úrovni (operační i organizační).

BEZPEČNOST A VÝCHODOEVROPANÉ

Když se země východní a střední evropy osvobodily v roce 1989 od sovětské nadvlády a zbavily se komunistických vlád, znamenalo to zároveň rozpad systému mezinárodní bezpečnosti, který existoval po většinu poválečné epochy. Sovětský svaz, který se sám vnitřně zhroutil, rychle ztratil reálnou schopnost ovlivňovat své satelity či podporovat své spojence ve světě.

Bývalý architekt nové sovětské zahraniční politiky E. Ševarnadze v podstatě vyhlásil konec politiky potlačování na Východě a konfrontace na Západě. K nesmírné nelibosti exponentů tehdejšího sovětského bezpečnostního systému souhlasil spolu s prezidentem M. Gorbačovem s prudkým snížením konvenčních sil Sovětského svazu na početní paritu se Západem, s něčím, o čem se před několika málo lety nikomu ani nesnilo.

Ševarnadze a Gorbačov poznali neudržitelnost systému a podle toho jednali. Svou převratnou zahraniční politiku uskutečňovali rozhodným a přesvědčivým způsobem (udělení Nobelovy ceny míru bylo jistě zasloužené), ale domácí sovětské reformy probíhaly spíše nahodile a nesouvisle. Narazily také na daleko tvrdší odpor. Kritikové Ševarnadzeho se na něj „vrhli“ a nazvali ho zrádcem, který odsoudil „pyšnou velmoc“ k roli hráče třetí třídy, ba pouze diváka ve světě. Někteří z nich samozřejmě chápali, že **statut SSSR jako supervelmoci nebylo možné na stejné úrovni udržet**. Když však došlo na domácí politiku, tito konzervativní straníci si uvědomili, že nejde o postupnou ztrátu moci jako v případě zahraniční politiky - jednalo se o naprostou ztrátu moci. To se potvrdilo při nezdařeném puči v srpnu 1991. Zbavit komunisty moci a učinit je minulostí, bylo otázkou několika dnů, události pak následovaly velmi rychle a SSSR se stal historií.

Převrat v mezinárodních vztazích, který začal v roce 1989, proběhl neuvěřitelně rychle - za méně než dva roky. To, co zbylo z bipolárního světa po pádu berlínské zdi, zmizelo úplně. Zdálo se, že hrozba, že Sovětský svaz - po zuby vyzbrojen, především jadernými zbraněmi - by opět jednou konfrontoval své bývalé spojence a Západ a byl znovu agresivním, se stala velmi vzdálenou a nejspíše prozatím zmizela.

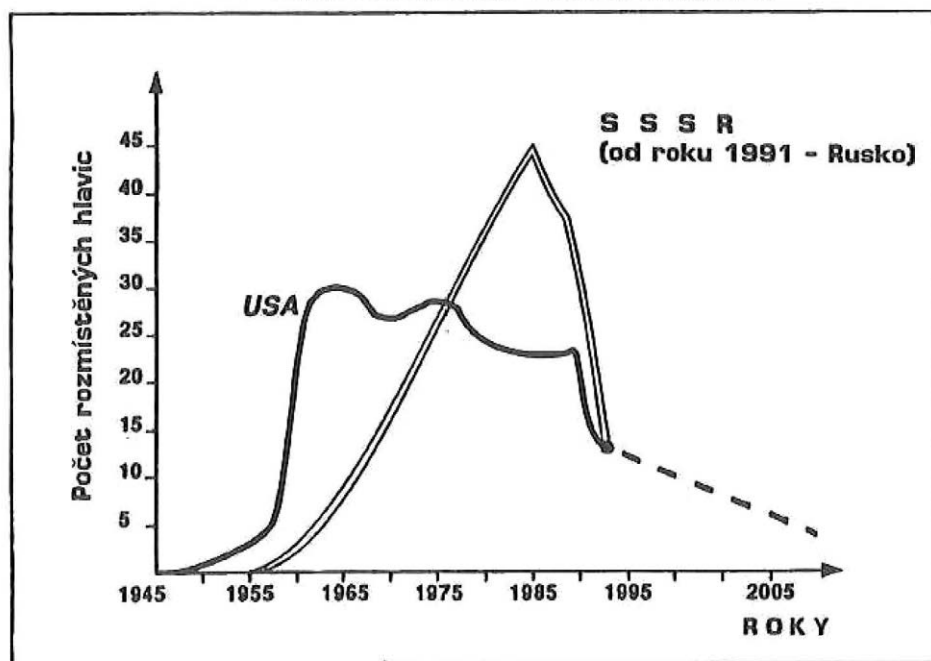
Na rozdíl od Sovětského svazu, Západ konec rigidního blokového bezpečnostního systému v Evropě přežil. Přesto i on se jako vítěz studené války mění a vyvíjí. USA jsou jedinou zbývající supervelmocí, i když jejich převaha v nevojenské síle má stále více soupeřů. NATO je jedinou vojenskou aliancí, avšak jiné, nevojenské úvahy, jeho výsadní postavení ohrožují. Mnoho se mluví o organizacích jako Evropské společnosti (ES), v menší míře o Západoevropské unii (ZEU), ale zatím

jim chybí politická zralost a vojenská struktura, aby převzaly odpovědnost za bezpečnost starého kontinentu. Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) se ukázala v letech konfrontace supervelmocí jako užitečný nástroj, nicméně dnes trpí nedostatky ve změněném světě z důvodu své geneze a struktury, „pro studenou válku“. Systém mezinárodní bezpečnosti po rozpadu bipolárního světa se tak skládá z mnoha složek, které spolu v nejlepším případě souvisejí jen zčásti, a proto je budoucí tvář evropské bezpečnosti těžko předvídatelná.

Vývoj v Rusku a scénáře bezpečnosti

Proces demokratizace a pohyb k tržní ekonomice v bývalém Sovětském svazu není samozřejmě nezvratný. Hospodářský chaos a nepřítomnost ústřední akceschopné vlády může vést k dalším zásadním politickým proměnám a může přijít ruský Robespierre nebo armáda, pokud bude stále soudržnou institucí, která by mohla působit jako pretoriánská garda. Nedá se vyloučit, že „ruský šovinismus“ (jak tomu nasvědčují výsledky parlamentních voleb v prosinci 1993 a počet hlasů, který získala Liberálně demokratická strana Vladimíra Žirinovského) a převaha síly Ruska ve srovnání s většinou bývalých sovětských republik může vést k obnovení

JADERNÉ ARZENÁLY SUPERVELMOCÍ

Obr. 1

snah použít sílu (viz zřeknutí se závazku nepoužít jako první jaderné zbraně v nové ruské vojenské doktríně) a nastolit represivní či autoritativní režim. O vývoji dnešní neuvěřitelně zmatené situace na území bývalého SSSR můžeme jen spekulovat.

Na druhé straně rozptýlení kontroly nad téměř 30 000 jadernými zbraněmi mezi následnickými státy bývalého SSSR by mohlo představovat vážné bezpečnostní riziko. Zejména tam, kde se nepodaří nastolit demokratickou vládu a kde bude nadále probíhat ekonomický pokles. Skutečná situace je zatím taková, že ze států, na jejichž území se tyto zbraně nacházejí, je Kazachstán a Bělorusko daly nebo lépe ponechaly pod kontrolou Ruska a Ukrajina je vzdor neustálým potížím na stejné cestě. Taktické jaderné zbraně byly již v roce 1991 převezeny na území Ruska. (Tento stav je i v souladu s názory USA, pro které je jeden relativně odpovědný vlastník přijatelnější). V tomto směru není pochyb o tom, že Rusko vlastní největší část jaderného potenciálu. Tato vojenská převaha vůči sousedům může mít v této oblasti i potenciálně negativní bezpečnostní důsledky. Avšak takováto analýza po zhroutilí sovětského impéria nevede k úplnému obrazu skutečnosti a je spíše pozůstatkem myšlení z období studené války.

Nejdůležitější je, aby se Východ, ale i Západ zabývaly především pozitivními i negativními procesy, které mohou, ale také nemusí vést v bývalých komunistických zemích k demokratickým režimům, a méně obavami o udržení vojenské rovnováhy. Výsledky těchto politických proměn s konečnou platností určí, zda je vojenská síla Východu pro tvořící se celoevropský systém hrozbou, či nikoli.

■ Scénář příštího vývoje

* Pokud by se naplnil **pesimistický scénář** - nastolení represivního či autokratického režimu v Rusku - jsou určité reakce předpověditelné: hlavní stan NATO v Bruselu by se nejpravděpodobněji vrátil k tradiční obranné politice a žádal by (nejspíš velmi úspěšně) členské země zastavit snižování obranných rozpočtů; rovněž jaderné zastrašování by se dále rozvíjelo a dřívější plánované programy modernizace armád by v členských zemích aliance zvítězily nad silnou domácí opozicí; proces KBSE by byl silně oslaben a zejména postkomunistické země střední Evropy by silně naléhaly k okamžitému přijetí do NATO. Je to politováníhodný, neinspiřující scénář pro vedení studené války na starém kontinentu v průběhu 90. let.

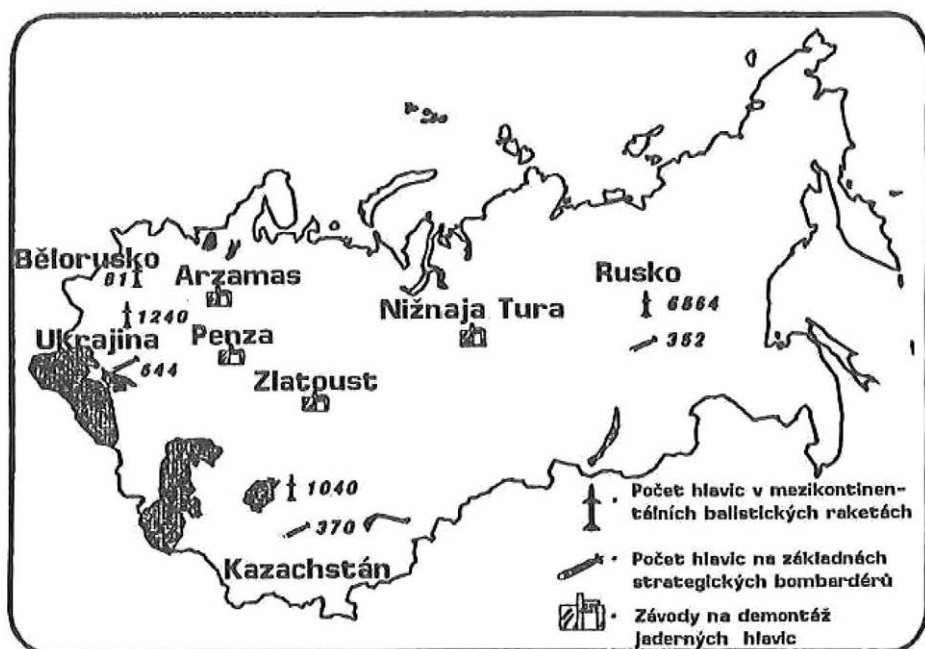
* Předpokládejme místo toho, že **demokratické síly v Rusku přemoheny nebudou** a tím by před námi bylo dlouhé přechodné období. Bývalý SSSR se možná změní ve funkční konfederaci či volnou ekonomickou unii, spojující více nezávislých států. Existující evropská integrační uskupení se budou postupně přizpůsobovat v nekonečném střetnutí různorodých národních zájmů.

Postkomunistické země střeoevropského regionu budou nadále trvat na co nejrychlejším vstupu do ES, ale ne již tak důrazně, pokud jde o integraci do NATO. Meziregionální spolupráce by mohla být rozšířena o baltské státy a některé další země bývalého SSSR. Značná rezervovanost by asi přetrvávala vůči Rusku, ale rámec KBSE by mohl pravděpodobně sloužit jako „návnada“ pro potenciálně škodlivé aktéry mezinárodní scény. **Bezpečnostní vztahy mezi Západem a**

silnou vojenskou mocí na Východě (Ruskem) by se mohly vyvíjet spíše jeho začleněním než vyřazením z tvořícího se celoevropského bezpečnostního systému. V tomto optimistickém scénáři by se mohly sice objevit regionální a místní konflikty, ale žádná velká válka by nehrozila. Takový scénář by mohl dlouhodobě vést k potřebné evropské integraci a ke kantovskému pojetí míru. (Immanuel Kant v roce 1795 ve svém spise *Zum ewigen Frieden* argumentuje, že nejvyšším cílem rozumu je uskutečnit myšlenku „věčného míru“, který si vyžádá univerzální „společnost národů“ a pozvolné mizení autority národních států - pozn. autora.)

Úloha Západu

Náčrt pesimistického a optimistického scénáře mimo jiné dává tušit, jaká část břemene leží při tvorbě nového bezpečnostního řádu na bedrech Západu. Vítězství ve studené válce, stejně jako ve skutečné, vede k nerovnováze sil soupeřů a mnoho závisí na moudrosti vítěze, jak se poražený zotaví. Otázky války a míru nekončí totiž vítězstvím, neboť stanovení odplaty ještě neznamená, že se poražený nevzpamatuje. Naopak by to mohlo vést jako v minulosti k touze po revanši, což se prokázalo při plnění podmínek Versaillské mírové smlouvy, která byla uzavřena s Německem po skončení první světové války.

V našem případě však nejde o konec studené války a co je nejdůležitější, totalitní režimy se „samy odstranily“. Nejsou ani válečné oběti a demokratické síly žádají o podporu svých snah učinit změny nezvratnými. To jistě posiluje důvody pro to, aby je Západ uvítal a podal pomocnou ruku. Jinými slovy Západ by neměl dopustit, aby rodící se demokracie střední a východní Evropy byly při budování nového evropského bezpečnostního řádu vyřazeny.

Nerozhodnost Západu je živena spekulacemi o budoucnosti střední a východní Evropy, neboť časový horizont dosažení ekonomické a politické přeměny, jakož i plné integrace těchto zemí do nového bezpečnostního společenství, je velice vzdálen. Ekonomická obnova v těchto zemích, nemluvě již o území bývalého SSSR, bude trvat nejméně dvě desetiletí a kroky ke zralé občanské společnosti si mohou vyžádat několik generací. V politických pojmech to vypadá jako věčnost, ale **takovýto dlouhodobý přechod se všemi vzestupy a pády bude i zatěžkávací zkouškou životaschopnosti všech dosavadních relevantních mezinárodních institucí (ES, KBSE, Mezinárodního měnového fondu, NATO, OSN, Světové banky, ZEU apod.), jakož i prozíravosti politických osobností Západu vůči Východoevropanům.**

Současná bezpečnostní situace Východoevropanů

Hlavním problémem celé evropské politiky je řešení otázky: Co po komunismu? Dnes se především věnuje odpovídající pozornost pouze ekonomickým a humanitním aspektům tohoto problému. Nicméně i pro země bývalého východního bloku se postupně vytvářejí cesty připojení se k demokratickému společenství západní Evropy a oblasti severního Atlantiku. **Jedná se například o plán bývalého amerického ministra obrany Lese Aspina „Partnerství pro mír“ na spolupráci mezi NATO a dalšími státy, jehož účelem je vyhnout se blokům a zároveň zabránit diskriminaci jednotlivých států.**

Konečné cíle byly definovány a oprávněné požadavky stanoveny. Postkomunistické země, pokud se přizpůsobí pravidlům tržní ekonomiky, mohou doufat v připojení a následné členství v ES. A podaří-li se jim vybudovat demokratické politické instituce a dodržují-li lidská práva, včetně práv etnických menšin, jsou postupně přijímány do Rady Evropy a řady mnohonárodních fór, které se zabývají kulturní a jinou spoluprací v duchu helsinského „třetího koše“. Jestliže by se ale nepodařilo splnit tyto vnitřní i vnější předpoklady a pokud by vývoj v Rusku šel špatným směrem, vzniklo by mezi Německem a Ruskem opět území nikoho, což je situace, která již nejednou způsobila mnoho evropských válek...

Literatura:

- Grzegorz Kostrzewa-Zorbas: Security for the East Europeans,
- Peter M. E. Volten: Security Dimensions of Imperial Collapse, Problem of Communism, January-April 1992.

PROFESIONALIZACE V SYSTÉMU OBRANY STÁTU A ARMÁDĚ

Změna politického systému a vytváření všech funkcí státní moci v samostatné České republice jsou skutečnostmi, které naplňují historickou možnost k vybudování nového systému obrany. Měl by být natolik pružný, aby byl funkční pro zajištění obrany státu a současně umožňoval včlenění do evropských bezpečnostních struktur i při vysokém stupni dynamiky změn vojenskopolitické situace. Jeden z nosných problémů dosažení kvalitativních změn v obraně představuje profesionalizace. Je to proto, že její ústřední postavou je člověk, jako základní element vyšších organizačních struktur, jako rozhodující prvek, který je schopen jednak vytvořit vize budoucnosti, navrhnout změny, ale i uskutečnit všechny záměry a plány.

Změna z neprofesionálního stavu na profesionální, jak na úrovni armád, tak celých systémů obrany států, není jen výlučným problémem České republiky. Odpovídá tendencím evropského a světového charakteru, které znamenají snižování výdajů státních rozpočtů, početních stavů a úrovně vojenských potenciálů, ale současně chtějí zachovat rozumnou míru obranyschopnosti nejen ve státním, ale i v národním měřítku. Při limitujících vlivech zdrojů (finančních, materiálových, lidských) se nabízí jako racionální řešení zvyšování úrovně profesionálního výkonu všech funkcí v obraně. Tomu má profesionalizace napomoci.

Složitost problému, jeho interdisciplinární charakter, ho předurčují k vědecky podloženému řešení. Spoléhání na empirii a cit nezaručuje dosažení přijatelných výsledků a souhrnných společenských cílů. Představuje nebezpečí neefektivního vynakládání prostředků na zabezpečení obrany. Vědecké poznání, založené na výzkumu, by mělo prognózovat vývoj situace, stanovit správné cíle v reálných časových horizontech, nabídnout s předstihem decizní sféře k rozhodnutí variantní strategie a promyšlený, systémově provázaný názor na soubor opatření, jež je nezbytné přijmout.

Orientace vědecké a výzkumné podpory profesionalizace

Předmětem výzkumu i praktické činnosti jsou otázky profesionálního výkonu všech funkcí, které ovlivňují a uskutečňují vojenské aktivity. Nejde tedy jen o armádu, ale o komplexně pojatý systém zvyšování profesionality u všech osob, organizačních prvků a jiných struktur, které se účastní na zajišťování obrany v době míru, ve stavech ohrožení, ve válečném stavu a při přechodu na stav mírový. Pojmy:

systém obrany státu a armáda, odlišují rozměry vojenských i nevojenských činností organizovaných státem a vojenských činností armády.

Výzkum směřuje k časově omezenému procesu, který má etapy přípravy, zvyšování profesionalizace a bude ukončen datem vzniku plně profesionální armády a profesionálně připraveného systému obrany státu. Proces by měl být řízen, a to jak ve výzkumné části, tak v praktickém uskutečňování. Jeho řízení v prostředí systému obrany a armády je samostatným výzkumným problémem.

Vlastní vědeckou a výzkumnou podporu profesionalizace dále představují následující aktivity:

1. Analýzy vnějšího okolního prostředí ke zjištění tendencí:

- a trendů vývoje vojenství a profesionalizace ve světě, Evropě;
- v České republice (společenské podmínky, zdroje, demokratické charakteristiky, vztah obyvatelstva k obraně a profesionální službě v armádě, legislativní zabezpečení, regionální zvláštnosti, vývoj trhu pracovních sil, praktický stav ekonomické, sociální, vojenské politiky státu).

2. Analýzy vnitřních podmínek v systému obrany a armádě k objasnění důsledků pro profesionalizaci v oblastech:

- vojenské doktríny a vojenské strategie ČR,
- stavu výstavby a změn organizačních struktur,
- stavu personalistiky a rekrutace,
- vzdělávání a výcviku,
- vojenské techniky, vyzbrojování a logistiky,
- vojenské ekonomiky,
- sociálních aspektů a mezilidských vztahů,
- řízení, velení a organizování,
- rozvoje vědy a výzkumu,
- již uskutečněné profesionalizace.

3. Tvorba variantních návrhů řešení pro potřeby praxe v oblastech:

- ▲ vrcholového řízení (souhrnné analýzy a prognózy, cíle, směry, koncepce, strategie profesionalizace a jejich dílčích částí, programy, projekty, účelové studie, doporučení k legislativním opatřením ap.);
- ▲ nižších organizačních struktur, kde bude profesionalizace uskutečněna (metodologie postupu, různé studie a doporučení podle konkrétních podmínek);
- ▲ osobnosti vojenského profesionála (učební a výcvikové programy, soubory kritérií, stati, články, publikace, přednášky ap.);
- ▲ vědy a výzkumu (teorie profesionalizace, zákony a zákonitosti, principy, metody, metodologie výzkumu ap.);

Jednotlivé obsahové oblasti a konkrétní úkoly mají charakter trvalé, periodické činnosti (analýzy vnějších a vnitřních podmínek), ale i jednorázové výzkumné činnosti (účelové studie). Některé přijaté dokumenty budou aktualizovány podle

vývoje skutečných podmínek. Všechny budou závislé na potřebách praxe, jež bude uskutečňovat profesionalizaci na úrovních:

- systému obrany státu (mimo armádu);
- Armády České republiky jako celku;
- nižších organizačních struktur;
- osobnosti vojenského profesionála.

Dosud provedené výzkumy již umožnily zpřesnit úkoly prvního pořadí, schází ale rozhodnutí o způsobu řízení a tedy o kompetentnosti a odpovědnosti v dalším osudu profesionalizace.

V článku je stručně shrnut význam profesionalizace pro systém obrany státu a armádu, se zvýrazněním mezinárodního rozměru procesu. Pro praktické řešení je nezbytná výzkumná podpora, jejíž obsahová orientace dokumentuje složitost profesionalizace, ale i nezbytnost propojení výzkumné činnosti s praxí.

PARLAMENTNÍ ZPLNOMOCNĚNĚC OZBROJENÝCH SIL SRN

Naším zámyslem je uveřejňovat a tím i zúročit studie a úvahy čtenářů a autorů, které vypracovali v rámci studijních pobytů v zahraničí.

Příspěvek, který redakce nabízí v tomto čísle, vychází z osobních zkušeností autora, jež nabyl ze svého čtyřměsíčního pobytu v SRN (na Ruhr-Universität-Bochum), kde měl možnost podrobněji se seznámit s postavením, úkoly a náplní každodenní činnosti zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu. Tato skutečnost nás vedla k

myšlence publikovat základní přehled otázek a problémů, které souvisejí s objasněním úlohy zplnomocněnce ozbrojených sil, jako orgánu parlamentní kontroly. Jsme názoru, že získané poznatky jsou v mnohém pro nás poučné.

Část uveřejněná v tomto čísle VR vychází z práce širšího rozsahu „Zplnomocněnec ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu Spolkové republiky Německo“ a je vstupní. Kompletní materiál byl oponován německými politology a zpracován pod vedením zahraničního lektora.

Věříme, že zkušenosti, které byly v SRN získány o cestě k vytvoření tohoto orgánu kontroly, by mohly být pro českou parlamentní demokracii a celkové zlepšení pozic Armády České republiky velmi cenné.

Redakce

Předválečné Československo mělo čtyři generální inspektory: Dr. Josefa Scheinera, Dr. J. S. Machara a generály Aloise Podhajského a Jana Syrového. Význam a autorita funkce generálního inspektora byly tehdy vždy dány silou osobnosti, která tento úřad zastávala. Od počátku byla v našich podmínkách tato funkce provázena neujasněností kompetencí, rivalitou o postavení „prvního muže“ nad ozbrojenými silami státu, osobními ambicemi a ctižádostí. Mnohým z pochoptelných důvodů orgán parlamentní kontroly vadil natolik, že po válce již tento úřad nebyl obnoven.

Úřad generálního inspektora ozbrojených sil, který má jinou náplň činnosti než jak je tomu například v německých ozbrojených silách, byl u nás znovu zřízen Zákonem č. 540/1990 Sb., jako prostředek k zabezpečení dohledu nad armádou a realizací branné politiky státu. O tuto funkci se začala vládní koalice zmiňovat až v

souvislosti se spory o obsazení některých vrcholných funkcí ve státních orgánech. Diskuze, které se rozvinuly v této spojitosti na stránkách denního tisku, se stále pohybují ve velice vágní rovině, na pozadí právě probíhajících zásadních změn struktury a personální skladby Armády České republiky. V současné době probíhá diskuse k zákonu o generálním inspektorovi (viz. např. článek Ing. Pavla Jégla „Parlamentní kontrola ozbrojených sil ČSFR a ČR“ ve VR č. 10/1993), který by měl být nahrazen „parlamentním zmocněncem pro ozbrojené síly“, tak jak je tomu ve většině západních demokracií.

Výchozí situace - demokracie a armáda

Armáda a společnost, voják a občan, vnitřní vedení a právní řád, vojenské povinnosti a vojenská kázeň (tresty), péče o zabezpečení vojenské služby, otázky odepření vojenské služby, způsob nošení a úpravy vlasů a vousů, problematika služného a platů, vzdělání a vysokoškolské studium, kurzy, mnohostranné aspekty každodenního vojenského života - to vše řeší **zplnomocněnec ozbrojených sil SRN** a jeho zaměstnanci a pracovníci jako orgán parlamentní kontroly. Tento úřad se zabývá nejen malými, ale také velkými problémy vojenské služby, což je prováděno **veřejně a viditelně**. Sem spadá i řešení interních problémů armádních a také těch, které jsou pro armádu závazné a určené státním a společenským zřízením Spolkové republiky Německo.

■ Obranný úkol armády - zabezpečení míru vojenskými prostředky

Armáda není nějakým izolovaným nástrojem ve státě; nakonec žádná armáda, ani Bundeswehr nestojí mimo stát. Bezpečnost státu a společenského zřízení Spolkové republiky Německo nespočívá a nestojí pouze na základech nějakého námezdního vojska, které samo vyřizuje tyto existencionální státní úkoly z důvodu „naverbování“. Proto vytvořený Bundeswehr má nejen „Základním zákonem“, ale také i ve skutečnosti vymezenou roli „armády lidu“. „*Obranná ústava GG*“ *otevřít této armádě cestu do právního státu*. Systém branné povinnosti vytváří most mezi občany a vojáky. Bundeswehr není srovnatelný jakožto vojenské zařízení a svým specifickým jádrem zaměřením s žádnými civilními organizacemi; rovněž povolání vojáka není povolání jako každé jiné. Vojenským prvořadým a hlavním úkolem je: zabezpečení úspěšné obrany prostřednictvím odrazovací komunikace a současně (když tato metoda odrazování selže) nasazením všech sil a prostředků přispět k zachování státní suverenity a svrchovanosti Spolkové republiky Německo. To je primární úkol. Svým různorodým působením na ozbrojené síly a vojáky vstěpuje institucionální a vojenské existenci pro dostatečné a věrohodné odrazování patřičný prostor a bez této okolnosti je vojenská „officience“ prostě neodmyslitelná. Podstatné rovněž je, že ozbrojené síly jsou politickým nástrojem k zajišťování míru a zabránění války; heslem je: „*Voják musí umět bojovat, aby mohl zabránit tomu, aby toto umění musel použít.*“

■ Funkční způsobilost a princip právního státu v Bundeswehru

Tím vytvářejí funkční způsobilost ozbrojené moci a právní státnost svého vlastního řádu, které vstěpují profil Bundeswehru jako armády v demokracii. Nejde zde o to smířit neslučitelné a tedy ozbrojenou moc s demokratickým státem, ale o poznání ve všeobecnosti a pro každý jednotlivý případ, že voják Bundeswehru jako obránce zřízení založeného na svobodě a právu musí mít také v kasárnách šance a možnosti pro vlastní seberealizaci. Obranná motivace a připravenost ozbrojených sil a vojáků demokratického státu závisí od toho, zda a jak dalece se podaří právně státní představy přenést na úroveň vojenské oblasti života společnosti. Vojákové, pro kterého je také ve všedním vojenském dnu závazný hodnotový řád „Základního zákona“, je jasná nutnost jeho služby k zabezpečení míru ve svobodě, který brání až k nasazení života. Na tomto místě padají hranice a bariéry mezi „vojenskou výrobou“ (destruktivní činností), která nemá žádné vztahy k hodnotám, které by měla bránit a vojákem, pro kterého je obrana svobodného zřízení rozhodujícím bodem při plnění jeho vojenských úkolů. Podle výše uvedeného se *funkční způsobilost a principy právního státu nevylučují, ale navzájem se podmiňují. Jsou navzájem podmíněným vztahem.*

■ Obranná ústava z roku 1956

V tomto bodě je soustředěna podstata intencí „obránné ústavy“ z roku 1956. Prostřednictvím 7. článku doplnku Základního zákona ze dne 19. března 1956 bylo doplněno a upřesněno *postavení německých ozbrojených sil*. Regulace nejvyššího rozkazu a parlamentní kontrola ozbrojených sil, jakož i otázky vojenské kontroly a práv soudnictví nad vojenstvím byly hlavními body této ústavní novely. Její parlamentní základ byl jasný: dřívějšímu pojmu základního rozkazu, který v Německu vždy příslušel nejvyššímu veliteli, byla rozdělena politická, vojenská a administrativní vůdcovská práva podle systémů ústavně příslušných států.

Vojenská podstata nejvyššího rozkazu byla převedena jakožto rozkazovací a velící moc nad ozbrojenými silami prostřednictvím čl. 65a GG spolkovému ministru obrany. Tím bylo vedení ozbrojených sil už více svěřeno parlamentu neodpovědnému vůdci, ale v plném rozsahu vládní exekutivě a tím kompetencím vládních směrnic spolkového kancléře. Tak se stalo, že bylo podle německých ústavních dějin charakteristické dvojpostavení ozbrojených sil Německa mezi vojáky a vládou předáno ve prospěch vlády. *Tímto zásadním rozhodnutím ústavně právní dislokace do pravomoci vlády sledovala vojenská ústava monistický systém GG, který výkonnou moc v plném rozsahu přenechával spolkové vládě a nenechal pro prerogativy spolkového prezidenta žádný prostor.*

■ Parlamentní kontrola

V tomto přenesení (převedení) pravomocí ve prospěch ministra obrany a v celém řešení otázky nejvyššího rozkazu je zároveň odůvodněn a vytvářen prostor pro podstatu elementární parlamentní kontroly. Se svěřením rozhodovací a velící moci spolkovému ministru obrany nad ozbrojenými silami jsou takto ministři a pro jeho oblast činnosti vytvářeny kompetence, za něž je však ministr obrany v rámci své

rezortní kompetence a vazeb na spolkovou vládu parlamentu odpovědný. Ústavně právní změna ozbrojených sil spočívající v odstranění mimoparlamentní zóny vůdce v mocenské kompetenční oblasti ve prospěch vlády otevírají pro kancléře a ministra, ale také pro parlament *stejný vliv na kontrolu ozbrojených sil jako vůči civilním organizacím.*

■ Obranný výbor a zplnomocněnec ozbrojených sil SRN

Tento ústavně právní rozvoj ozbrojených sil směrem k parlamentu je zvýrazněn dvěma institucemi parlamentu, které slouží výlučně parlamentní kontrole ozbrojených sil: *obránný výbor a zplnomocněnec ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu.* Obojí jsou výdobytky vojenské ústavy z roku 1956, první v článku 45a GG a druhý v čl. 45b GG. Ústavně i psychologicky jsou také tyto dvě instituce výrazem politické vůle saturovat potřebu parlamentní kontroly nad armádou, což je vysvětlitelné pouze a jedině z historického vztahu mezi parlamentarismem a ozbrojenou mocí. Systematicky jsou čl. 45a a 45b GG důsledkem čl. 65a GG, kde je učiněno základní rozhodnutí pro ústavně právní zakotvení ozbrojených sil. Tak je maximum mocenské balance vyváženo mezi exekutivou a legislativou, ale současně jsou tímto článkem GG postaveny ozbrojené síly před nové problémy: *vzrůstu moci vlády musí odpovídat zvýšený vliv kontrolní moci parlamentu.* Toto bylo provedeno vytvořením zvláštní instituce „obránného výboru“ a funkce „zplnomocněnce ozbrojených sil SRN“. Tak došlo k tomu, že *německé ozbrojené síly s nejsilnějším mocenským potenciálem byly vytvořením speciálních parlamentních kontrolních mechanismů podřízeny důsledně parlamentní kontrole.*

Cesta ke zplnomocněnci ozbrojených sil SRN

■ Zplnomocněnec ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu - skandinávská cesta

Zplnomocněnec ozbrojených sil SRN je novou institucí v německém státním právu; čl. 45b GG není v historii svého ústavního předchůdce. Je vlastně převzat ze skandinávského - především švédského modelu. Poslanec Paul (SPD), který poznal během své emigrace ve Švédsku plodnou činnost švédského „justičního ombudsmanna“ a také „miličního ombudsmanna“, inicioval při parlamentním jednání o vojenské ústavě ve druhém volebním období vytvoření funkce zplnomocněnce ozbrojených sil ve Spolkovém sněmu SRN. Tato iniciativa odpovídala vótu delegace Spolkového sněmu, která se informovala začátkem roku 1954 ve Švédsku o úřadě a úkolech, postavení a oprávnění, jakož i zkušenostech z práce této švédské parlamentní instituce.

■ Opětovné ozbrojení

Politické debaty o znovuvybzbrojení byly v parlamentě a veřejnosti vedeny v padesátých letech velmi bolestně. Válka a porážka nebyly ještě zapomenuty, reminiscence minulosti silně působily.

Spolkové vládě vedené Adenauerem šlo o tři cíle:

1. zajištění integrity,
2. opětovné dosažení suverenity,
3. zapojení SRN a jejích budoucích ozbrojených sil do západního obranného systému.

Znovusjednocení nebo zásadní integrace a znovuožbrojení Spolkové republiky Německo představovalo hlubokou kontroverzi každé debaty, která byla vyvolána především korejskou krizí počátkem 50. let.

■ „Beze mne“

Vedle toho působily v tomto procesu nejrozmanitější a různorodé emocionální síly při vytváření vůle a rozhodnutí o dalším kurzu německé politiky. Historické pohledy zpět, dějinné danosti a osobní zážitky se často odrážely a množily v řetězci argumentů a motivů, které se znovu odrážely a nacházely konečný výraz v tzv. postoji „beze mne“ k tomuto tak závažnému politickému tématu. Přitom je nezbytné podtrhnout, že zápas o posílení vojenských pozic nebyl jen pouhým zápasem politického kalkulu a vojenské racionality, ale také bojem proti psychologickým a pocitovým bariérám, které blokovaly mnohé v jejich vztazích a přístupech k novým německým ozbrojeným silám.

V tomto uzlovém bodě spočívá rozhodující důvod pro zavedení funkce zplnomocněnce ozbrojených sil SRN v německém parlamentním systému a ozbrojených silách. Jedná se o **průlom do německého ústavního práva**. Funkce zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu byla koncipována jako institucionální výraz strategie eliminace nebezpečí, které neustále hrozilo ze zneužití nové armády Spolkové republiky Německo. Zplnomocněnec je tedy chápán jako určitá „pojistka“. Nová armáda byla od začátku formována jako armáda s povinnou vojenskou službou. S tím byla logicky spojena péče příslušníků parlamentu o nováčky, kteří zajišťovali plynulý příliv osob z německého lidu do ozbrojených sil. Stát Spolková republika Německo se etabloval jako svobodný právní stát. Základní zákon je nejhodnotnější německá ústava, která zajišťuje všem občanům velký podíl na jejich osobním rozvoji. Naplňování práv je pro věc tohoto právního státu konstitutivním významem.

■ Lidské hodnoty: podíl a cíl vnitřního vedení

S realizací tohoto bodu je spojeno *vytváření vlivu a prostředí právního státu v kasárnách*. Postulát nedotknutelnosti lidské důstojnosti, ke které je povinována, na niž musí dbát a chránit ji veškerá státní moc, se stala výchozím bodem vnitřní náplně a podoby budoucích německých ozbrojených sil. Vojenské specifické vlastní zákonitosti a danosti, které určují podobu každé armády, musely být uvedeny do souladu s ústavně právními pozicemi občanů. Harmonizace státní a vojenské ústavy byla velkým dějinným úkolem, který vznikl pro členy parlamentu a který předznamenal zásadní reformy v tomto směru. Podstatné je: *nešlo zde o kosme-*

tické úpravy, ale byla postavena principální otázka: o vztahu mezi státem a ozbrojenými silami, demokracie a armády, občana právního státu a vojáka.

■ Porady Spolkového výboru

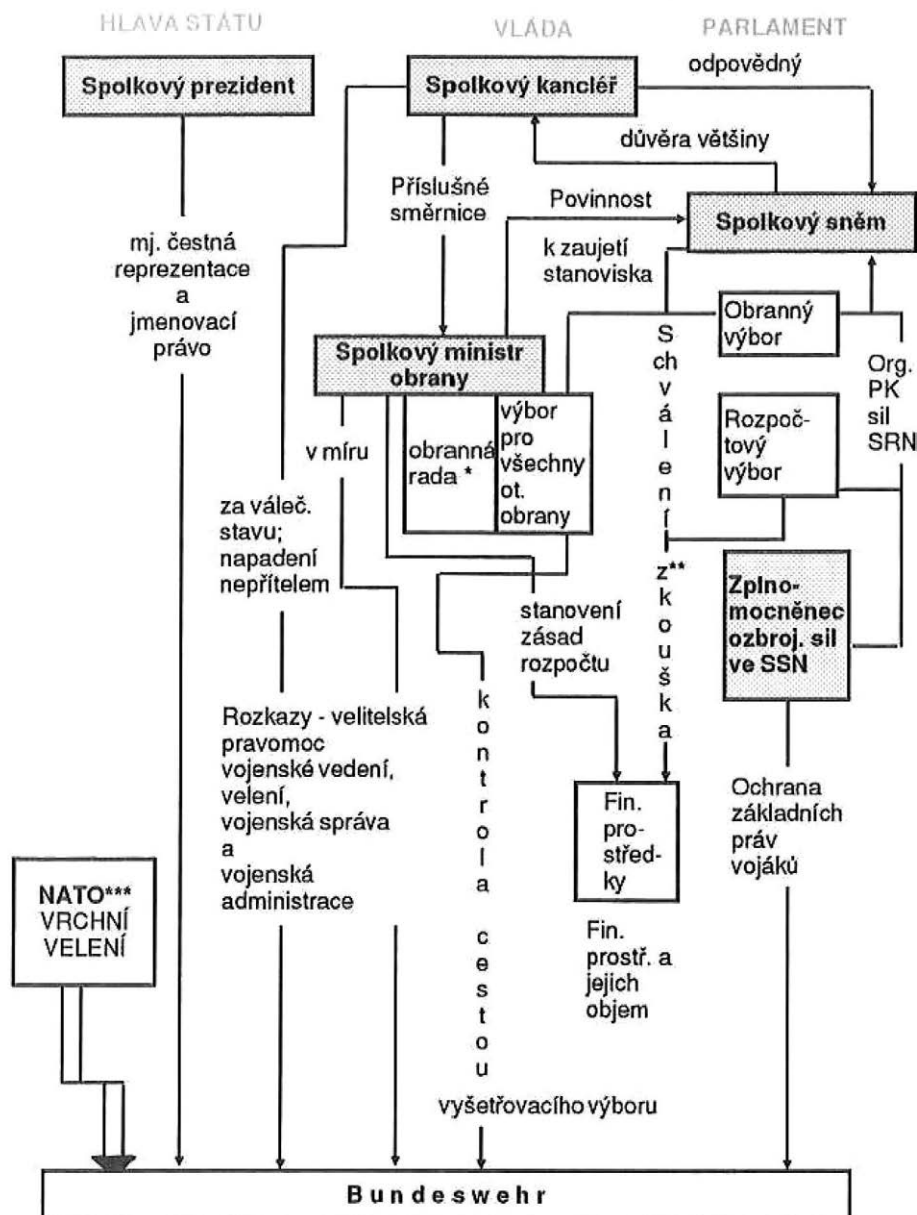
Na podzim každého roku se zabýval Spolkový výbor pro otázky evropské bezpečnosti v rámci svých debat o budoucí podobě vojenské ústavy také problematikou zavedení parlamentního zplnomocnění pro ozbrojené síly. Zde se projevíly frakce rozdílných názorů zatímco SPD a FDP stejně jako určité části CDU a CSU se vyslovovaly pro zřízení takovéto instituce, jiní poslanci z vládnoucího tábora se proti novotám takového druhu postavili, protože považovali stávající parlamentní kontrolu armády za dostatečnou a obávali se zrušení vztahů důvěry mezi nadřízeným a podřízeným. Bezpečnostní výbor se nakonec shodl s interfrakční skupinou (ale také jen těsnou většinou) na ústavně právním zakotvení funkce zplnomocnění ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu v podobě: „... k ochraně základních práv a jako pomocný orgán Spolkového sněmu při vykonávání parlamentní kontroly.“ V následných debatách ústavně právního výboru byly ujasňovány první kontury tohoto nového parlamentního orgánu. Obavy ze zamlžení kompetencí ve vztahu mezi Spolkovým sněmem a Bundeswehrem rozptýlil jeden poslanec, který přirovnal zplnomocnění ozbrojených sil SRN metaforou z mechaniky k „...spojovacímu a třecímu článku, jenž by napomáhal pružnosti a vyváženosti celého mechanismu soukolí a zároveň jednotlivé části mechanismu stroje navzájem odděloval a spojoval“.

Určujícím způsobem byl také vysloven ambivalentní charakter instituce zplnomocnění ozbrojených sil, jakožto **kontrolní instituce**, která je a bude činná rovněž v zájmu ozbrojených sil. Později diagnostikovaný význam úřadu uvedl zplnomocněnec Hoogen tím, že v žádném případě není „zdí nářků“ vojáků. Smyslem této funkce je: rozvinout ji do věcného působení ozbrojených sil a pro vojáky v parlamentním prostoru. V neposlední řadě bylo důležité propojení funkce zplnomocnění s prováděnou reformou vnitřního vedení armády. Tak se stal **zplnomocněnec ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu** institucionálním důsledkem institucionální garance.

■ Kompromis

V únoru 1956 se instituce zplnomocnění ozbrojených sil stala rozhodujícím míčkem ve hře při taktických jednáních. *Opozice* se zřekla těchto „ústavně právních novot“, *koalice* se vzdala „myšlenky“ směřované proti zavedení funkce zplnomocnění ozbrojených sil. Tento od právních a bezpečnostních expertů obou frakcí vyjednaný a jejími předsedy potvrzený kompromis zajistil vojenské ústavě 6. března 1956 po dvou až třech čteních *parlamentní většinu*, která byla doplněna jednohlasným souhlasem Spolkové rady. Tím dosáhl úřad a úkoly zplnomocnění ozbrojených sil svého ústavně právního zakotvení.

Politická kontrola ozbrojených sil ve Spolkové republice Německo

Poznámky:

*) Spolková obranná rada - jí patří rozhodování a přijímání opatření v nadřezortních otázkách.

**) Zkouška anebo spíše průzkum objemu rozpočtu pro ozbrojené síly.

***) Přenášení pravomoci nad vojenským vedením (velením) německých ozbrojených sil:

a) v době míru

b) ve válečném stavu

V červnu 1956 proběhlo parlamentní projednávání v čl. 45b věta druhá GG zmíněného zákona. Na základě iniciativních návrhů frakce SPD (BT-Drucks.II/2441) a poslance Dr. Jaegera (CDU/CSU) a jeho dalších kolegů byla přijata tiskovina (BT-Drucks.II/2592). Stejně jako u vojenské ústavy nepředložila ani v tomto případě spolková vláda vlastní návrh.

V obou iniciativách našla svůj základ a výraz struktura pozdějšího zákona, pro kterou neexistovaly žádné ústavně právní předlohy. Proto (a také v souvislosti s novostí tohoto parlamentního orgánu) měl tento zákon velkou míru autenticity. V návrzích a iniciativách se dá rozlišovat **pět věcných komplexů**, ke kterým byly předloženy převážně paralelní, z části však i věcně rozdílné návrhy:

- * **právní postavení zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu,**
- * **vztah zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ke Spolkovému sněmu a obrannému výboru,**
- * **nařazení zplnomocněnce ozbrojených sil SRN,**
- * **úřední oprávnění zplnomocněnce ozbrojených sil SRN,**
- * **právo „podání“ vojáků zplnomocněnci ozbrojených sil SRN.**

Zatímco pro poslední čtyři věcné komplexy byla nalezena převážně shodná úprava, vyvolal status zplnomocněnce vzhledem k požadavku většiny konflikt mezi koaličními frakcemi a opozicí. Tento konflikt ovlivňoval celý zákonodárný proces, a to i ve Spolkové radě, která z tohoto důvodu navrhla zvolit dohádovací výbor. Nejednoznačně schválený zákon vytvořil *compositum maxtimum* obou návrhů. Zplnomocněnec pro ozbrojené síly byl zde koncipován jako veřejný nositel úřadu svého druhu, který je volen většinou členů Spolkového sněmu a může být odvolán. Současně se musí říci svého práva soudcovského úřadu jako osobního předpokladu pro volitelnost do funkce zplnomocněnce ozbrojených sil SRN. S uveřejněním ve Spolkové sbírce zákonů nabyl tento zákon účinnosti. Pro příštích 25 let představoval základnu pro úřad a úkoly zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu Spolkové republiky Německo.

■ **Názorový střet: dvojí funkce a dvojí postavení zplnomocněnce ozbrojených sil SRN**

Ještě před přijetím prvního zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu v dubnu 1959, tedy dva roky po nabytí právní síly zákona, vypukl spor v právních, politologických a dalších odborných diskusích o ústavně právním postavení zplnomocněnce ozbrojených sil SRN. Ze znění čl. 45b GG „k ochraně základních práv a jako pomocný orgán Spolkového sněmu při vykonávání parlamentní kontroly“ byla vysledována dvojí funkce zplnomocněnce, ze které vyplývá také jeho dvojí postavení: - jako *ochránce* základních práv vojáků a současně jako *ústavního orgánu* parlamentní kontroly - tedy závislého parlamentního orgánu. Tomuto postavení a roli protičeilo, že zplnomocněnec ozbrojených sil SRN byl v plném rozsahu své oblasti činnosti pomocným orgánem Spolkového sněmu. Také

ochrana základních práv vojáků měla vycházet z kontrolní parlamentní činnosti. Její zaměření v čl. 45b GG podtrhuje zvláštní význam a rozsah úkolů a opodstatňuje samostatnost postavení zplnomocněnce ozbrojených sil. Tzv. názorové literární střety sahají až daleko do sedmdesátých let. V těchto letech se prosadilo *pojetí o jednotě oblastí úkolů* parlamentní kontroly a postavení parlamentní závislosti zplnomocněnce ozbrojených sil. Tomu pochopitelně odpovídalo také pochopení úřadu zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu. Podstatné je, že důsledky pro vlastní úřední praxi zplnomocněnce tyto vědecké kontroverze neměly.

■ Kompetenční konflikty

Od první výroční zprávy z roku 1959 se vedly kompetenční spory mezi *zplnomocněncem ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu a spolkovým ministrem obrany*. Tento boj byl především ze strany spolkového ministra obrany rozšířen ofenzivně na všechna „pole šachovnice“ parlamentních kontrolních frakcí. Tak bylo de facto zplnomocněnci bráněno plnohodnotně vykonávat jemu svěřenou kontrolní činnost směrem do armády. Právo zplnomocněnce veřejně vystupovat mimo roční zprávy bylo zamítnuto. Při určitých jednotlivých záležitostech bylo zpochybňováno, zda mohou být subsumovány pod ochranu základních práv vojáků a zásad vnitřního vedení. Hraniční linie mezi Bundeswehrem (armádou) a společností, především v rovině řešení problémů rezervistů, zde stála vždy pod palbou kontroverzních argumentů.

■ Proces novelizace k zákonu o zplnomocněnci ozbrojených sil SRN

S těmito dvěma otázkami o ústavně právním postavení a příslušnosti zplnomocněnce ozbrojených sil, které vznikaly na základě nejasných zákonných odkladů o úřadu zplnomocněnce, souvisí celkový proces novelizace této funkce od jejích výchozích pozic až po spolkový zákon o zplnomocněnci ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu. Naznačený proces byl **nastartován** roční zprávou zplnomocněnce v roce 1971 a byl završen po desetiletém období (od 6. do 10. volebního období) **novým** pojetím zákona o zplnomocněnci ozbrojených sil. Přitom šlo o reformu podstaty a členění zákona z roku 1957, které byly vztaženy rovněž na organizační a administrativní otázky služebního postavení zplnomocněnce ozbrojených sil v jeho vztahu ke správě Spolkového sněmu. Mnohé z otázek, které se objevily ve dvacetileté úřední praxi a také právní a politologické vědě, byly řešeny novelizací zákona. Tím dospěl zákon o zplnomocněnci ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu jakožto poslední *vojenskoprávní zákon* z počáteční doby Bundeswehru, regulující předchozí období, k praktickému kroku vpřed.

Proces směřující k novelizaci zákona o zplnomocněnci ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu probíhal výlučně v parlamentní oblasti a je v mnoha ohledech pozoruhodný nejen pro právníckou, ale především politologickou praxi. *Za první*, přímo bije do očí dlouhé časové období deseti let, kdy novelizace zákona nebyla předmětem sporů mezi frakcemi a materie zákona nepatřila k nejsložitějším předmětům sporů a parlamentního jednání. *Za druhé* překvapuje délka parla-

mentního předjednávání, které se táhlo devět let od roční zprávy zplnomocněnce z roku 1971 k interfrakční zákonné iniciativě z roku 1981.

Obranný výbor v roce 1972 vytvořil komisi pod názvem „Kompetence zplnomocněnce ozbrojených sil SNR ve Spolkovém sněmu“. Tato komise neměla jen objasnit otázky jeho působnosti, ale měla připravit všeobecnou novelizaci zákona. Svým podnětem z roku 1972 vyvolal zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu změnu. Zákonný průběh, který byl konečně v roce 1976 vypracován komisí a schválen obranným výborem, padl koncem 7. volebního období. Před jednáním 8. volebního období byly promyšleny také organizační otázky; tedy to, *jak by mohl být zplnomocněnce více propojen s parlamentem a jeho služební postavení bylo sladěno s administrativou spolkového sněmu*. Zde pracovní skupina úředníků úřadu zplnomocněnce a správy Spolkového sněmu předložila v říjnu 1977 zprávu, již byl převeden podnět týkající se zplnomocněnce z roční zprávy roku 1971 v roce 1978 do řeči zákona. Na tomto základě pokračoval obranný výbor v jednáních o novelizaci, která s konečnou platností byla ukončena v roce 1981, tedy v 9. volebním období předlohou interfrakční zákonodárné volební iniciativy. Tato neobyčejně dlouhá délka přípravných a parlamentních jednání měla za následek, že interfrakční politickou a posléze zákonnou iniciativou z května 1981 zahájený vlastní zákonodárný proces trval pouze jeden rok do zveřejnění ve Spolkové sbírce zákonů (BGB1). Tak byl uzavřen dlouhodobý *proces novelizace Zákona o zplnomocněnci ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu Spolkové republiky Německo*, který trval celkem 17 let (od roku 1971 do roku 1988).

Seznam použitých zkratk a termínů:

BGB1	- Sbíрка zákonů
BT-Drucko	- tiskovina Spolkového sněmu
CSU	- Křesťanská sociální unie
CDU	- Křesťanská demokratická unie
FDP	- Svobodná demokratická strana
GG	- Základní zákon, ústava SRN
zákonodárce	- Spolkový sněm a Spolková rada
zplnomocněnce	- zplnomocněnce ozbrojených sil

* * *

Pokračování příště:

Úřad zplnomocněnce ozbrojených sil SRN.

OZBROJENÉ SÍLY A SPOLEČNOST

(Z výroční konference v Baltimore)

Koncem října loňského roku se uskutečnila v Baltimore ve Spojených státech konference IUS (Inter-University Seminar on Armed Forces and Society), na kterou přijalo pozvání více než 300 vědců, výzkumných pracovníků, studentů, příslušníků ozbrojených sil a novinářů z 22 zemí světa. Mnoho pozvaných, zejména ze střední a východní Evropy, z Asie, ale také např. ze Španělska z důvodů omezených finančních prostředků nepřijela - o to více nás potěšilo, že Ministerstvo obrany ČR alespoň jednomu pracovníkovi Armády České republiky účast umožnilo. Skutečnost, že americká strana uhradila náklady na jeho pobyt ve Spojených státech, svědčí o zájmu IUS udržovat stálé kontakty s našimi výzkumnými institucemi, konkrétně v tomto případě s pracovníky Ústavu aplikovaných sociálních věd, pedagogických a psychologických služeb.

Nejprve několik slov o historii a vnitřní organizaci mezinárodního **Meziniverzitního semináře Ozbrojené síly a společnost**. Seminář byl založen na Chicagské univerzitě v roce 1960 významným americkým vojenským sociologem Morrisem Janowitzem, autora dnes již klasického a zatím v podstatě nepřekonaného díla **Profesionální voják**. Z původně úzkého okruhu vědců zabývajících se sociologií vojenství se IUS postupně stal významnou mezinárodní organizací, sdružující více než 700 vědců ze 45 zemí celého světa. Organizace vydává známý časopis *Armed Forces and Society* (Ozbrojené síly a společnost) a interní bulletin *Newsletter* (Věstník). Výroční konferenci pořádá pravidelně každé dva roky a její zaměření orientuje tak, aby diskuze postihly nejaktuálnější změny v ozbrojených silách zúčastněných států. Členy IUS jsou vědci, pedagogové, vojáci, pracovníci v oblasti mezinárodních vztahů, žurnalisté, právníci, lékaři, sociální pracovníci, ekonomové i studenti, kteří se vojenskou problematikou zabývají ve svých dizertačních pracích. V čele semináře stojí profesor Charles C. Moskos, vedoucí katedry sociologie na Severozápadní univerzitě v Evanstonu (Chicago) a poradce prezidenta Clintona pro otázky ozbrojených sil. Místopředsedou a výkonným ředitelem je profesor John Allen Williams z chicagské Loyola University. Profesor Morris Janowitz je čestným předsedou organizace, kterou před 33 lety založil.

Samotný průběh tří denní konference byl organizován velmi účelně do 23 panelových diskuzí na určená témata. Obsah předem zaslaných příspěvků stručně charakterizoval v úvodním slovu vždy jeden z předních členů IUS, který současně upozornil na styčné body jednotlivých příspěvků a nejdůležitější problémy, na něž

by se měla zaměřit následující diskuze. Autoři příspěvků měli možnost doplnit úvodní slovo. O širokém okruhu vojenských a politických otázek se diskutovalo zcela neformálně a otevřeně debaty často pokračovaly i v kuloárech.

Několik panelů bylo zaměřeno na **novou úlohu armády v současném světě** (*Ozbrojené síly a výzva ke změně, Zdroje kolektivní bezpečnosti v postmoderních armádách, Politická role armády v éře po studené válce*). Jim Seaton z Námořní akademie v Annapolisu a manželé Davisovi z Charlestonecké jižní university se zabývali charakteristikou soudobých ozbrojených konfliktů, zejména tzv. konfliktů omezených (low intensity conflicts), jejichž cílem je řešit vzniklé konfliktní situace, poskytovat pomoc trpícím, ochraňovat civilisty a zabráňovat vzniku nových válek. Tyto úkoly amerických ozbrojených sil mění tradiční rysy vojenské profese a promítají se i do vztahu armády a veřejnosti. Profese válečníka se mění v sociální práci humanitární a politické povahy (potravinová pomoc, ochrana civilistů, obnovování politické rovnováhy).

V panelu nazvaném **Evropské armády a jejich první zkušenosti v sociálně psychologickém a organizačním přizpůsobování se humanitárním procesům a udržování míru v kontextu poststudnoválečnické éry** byla diskutována nákladnost nasazování armád do krizových oblastí. Ukazuje se, že nové úkoly ozbrojených sil opodstatňují existenci armády v očích politiků a ekonomů, kteří si uvědomují, že je výhodnější investovat prostředky do mírových sborů než napravovat důsledky válek.

Nový rozměr dostává **myšlenka vojáků jako občanů v uniformě**, např. v podobě amerických záložníků, kteří byli hromadně nasazeni v operaci Písečná bouře. Z tzv. víkendového vojáka se stává příslušník zálohy, od něhož se vyžaduje účast na válečných operacích, což pochopitelně zvyšuje nároky na jeho vycvičenost a připravenost k boji. Američtí vojenští výzkumníci (např. J. Griffith z Army National Guard) věnují značnou pozornost sociálním důsledkům bojového nasazování amerických záložníků, zejména konfliktům mezi službou, občanskou profesí a rodinou.

Dr. Ph. Manigart z belgické Královské vojenské akademie informoval o tom, že v Belgii se pod vlivem vojenských operací v bývalé Jugoslávii a Somálsku začíná uvažovat o vytvoření **národní dobrovolné vojenské služby**, z níž by se rekrutovali účastníci mírových misí a která by byla součástí budoucí plně profesionalizované belgické armády. Takový sbor by současně zvyšoval prestiž vojenské profese mezi belgickou mládeží, která není vojenské službě příliš nakloněna.

Úvahy o měnícím se vojenském povolání byly obsahem panelu **Budoucnost vojenské profese v očích evropských důstojníků**. G. Caforio z ERGOMASu (Evropská skupina pro výzkum armády a společnosti) a K. Haltiner z Vojenské akademie v Curychu se zabývali otázkou, zda-li se v názorech a postojích evropských důstojníků ze zemí západní a střední Evropy objevují shodné rysy, svědčící o tom, že **postupně vzniká vědomí společné obrany**. Spolu se švédskou výzkumníci A. Weibullovou dokazovali, že evropští důstojníci zatím nejsou nositeli integračních sjednocujících idejí, přestože zejména v názorech důstojníků z bývalého Československa (AČR se prostřednictvím VÚSV od roku 1990 účastní mezinárodního srovnávacího výzkumu organizovaného ERGOMASem), Švédska, Itálie

a Německa se projevuje tláhnutí k této myšlence bez ohledu na to, jakou konkrétní politiku v oblasti evropské integrace daná země prosazuje.

Se značným ohlasem se setkal panel ***Ozbrojené síly a problémy změny současného světa***, který vedl ředitel SOWI (výzkumný ústav Bundeswehru) profesor B. Fleckenstein. Také zde se hovořilo o hledání nové identity západoevropských armád, zejména Bundeswehru a jeho měnícím se obrazu v očích německé mládeže. Pracovníci SOWI Dr. J. Kuhlmann a Dr. H. Kohr informovali o výsledcích výzkumu **postojů německé mládeže k obraně, armádě a vojenské službě**, podle nichž tyto postoje závisí především na sociálně politické orientaci mladých mužů a míře jejich nacionálního cítění. Levicově orientovaná mládež zaujímá k Bundeswehru kritičtější postoje, častěji žádá o civilní službu, kterou pokládá za užitečnější než službu v armádě. Pravicově orientovaná mládež projevuje silnější afinitu k novým německým ozbrojeným silám, ale ani ona nejeví ochotu v nich sloužit. Postoje německé mládeže v mnohém připomínají názory a postoje českých mladých mužů, zejména ve zdůrazňování potřeby vybudovat plně profesionální armádu. Do budoucna se proto počítá s hlubší spoluprací mezi naším ústavem a SOWI.

S velkým zájmem byly vyslechnuty příspěvky zabývající se **změnami v armádách nedávno vzniklých demokratických režimů**. Bylo konstatováno, že tyto změny mají mnoho shodných rysů. Například ve španělských ozbrojených silách zatím k úplné transformaci nedošlo, nicméně proces jejich demokratizace, profesionalizace a integrace do občanské společnosti stále pokračuje. Také zde musí armáda počítat s odmítavými postoji mladých mužů a řešit problémy spojené s redukcí počtů důstojnického sboru.

Podle názoru E. P. Coughlanové z Wright State University, která se věnuje problémům **utváření polské národní bezpečnosti**, vznikla po loňských volbách ve vedení armády komplikovaná situace, která může proces transformace polské armády zbrzdít, nikoli však zastavit. Problémy, s nimiž se polská armáda potýká, jsou velmi blízké našim problémům: redukce počtů důstojnického sboru, nedostatečné finanční zdroje na modernizaci armády, odchod nejlepších lidí do civilu, kde jsou jim nabízeny vyšší platy, vytvoření účinné civilní a občanské kontroly ozbrojených sil.

Ve svém vystoupení jsem se zabývala vývojem vztahů mezi naší armádou a společností v uplynulých třech letech. Prostřednictvím výsledků empirických výzkumů jsem se snažila dokumentovat vliv společenských změn na transformační procesy v Armádě ČR. Naznačila jsem hlavní problémy transformace armády a vymezila bariéry historického, politického, ekonomického, legislativního a informačního charakteru, které v současné době transformační proces nepříznivě ovlivňují.

V diskuzi k tomuto panelu padlo nejvíce dotazů na situaci v naší armádě. Jeho účastníci se zajímali o způsob, jakým jsou prováděny redukce počtů, o sociální situaci bývalých důstojníků, o vztahy mezi civilním vedením a vojenským velením, ale také o průběh rozdělení Československa a jeho federální armády či o vojenskou misi v bývalé Jugoslávii. Zodpověděla jsem rovněž řadu dotazů, týkajících se českých žen v uniformě a jejich postavení v naší armádě. Současná transformace AČR je výzkumníky ze Západu přijímána s velkým zájmem a pochopením - několik

účastníků konference vyslovilo přesvědčení, že naše armáda bude jako první přijata do NATO.

V panelu nazvaném *Právní a politické otázky* se diskutovalo o vztahu mezi vojáky a politickým vedením ozbrojených sil. Bylo poukázáno na to, že dnešní americký volič již nepřikládá takový význam osobním vojenským zkušenostem svých politiků jako volič předchozí generace. I ve vojenských otázkách dnes rozhodují v Kongresu především civilisté, kteří často v armádě nesloužili, kromě jiného také proto, že dnešní příslušník plně profesionalizované americké armády se ocitl v určité izolaci od občanského a politického života, a nemá tudíž politické scéně co nabídnout.

Americký výzkum věnuje značnou pozornost tématům, která se z našeho pohledu zdají být nedůležitá - například otázkám spojeným se vstupem žen do typicky mužské profese vojáka, nebo problematice příslušníků ozbrojených sil s homosexuální (lesbickou) sexuální orientací. V americké společnosti jsou tyto skupiny chápány jako minority, které hájí svá občanská práva (konkrétně např. právo homosexuálů sloužit v prestižních bojových jednotkách americké armády). Na rovnost občanských práv je americká společnost velmi citlivá - odtud pramení i zájem o problémy sexuální orientace příslušníků ozbrojených sil. Zahraniční účastníci tohoto panelu se shodně vyjadřovali v tom smyslu, že jejich armády řeší důležitější problémy, takže bouřlivá diskuze tohoto panelu se odehrávala především mezi Američany, kteří poukazovali na převažující negativní postoje příslušníků bojových jednotek vůči svým homosexuálním (lesbickým) spolubojovníkům. Ty jsou častější mezi vojáky než mezi vojákyněmi, jejichž větší tolerance vyplývá z toho, že i ony se pokládají za minoritní skupinu amerických ozbrojených sil.

Rovněž panel k *ženám sloužícím armádě*, který vedla známá americká socioložka Mady W. Segalová, byl záležitostí amerických výzkumnic. Americký vojenský sociální výzkum věnuje postavení žen v ozbrojených silách značnou pozornost a zájem laické i odborné veřejnosti se zvýšil poté, co bylo 32 340 žen nasazeno ve válce v Perském zálivu. Ženy zde sloužily jako pilotky, řidičky, členky dělostřeleckých osádek, lékařky, opravářky a zásobovatelky. Přestože je jejich účast hodnocena převážně kladně, pochybnosti, zda-li jim má být umožněno dosažení komбатantního statusu (práva účasti na bojových operacích, který je v americké armádě předpokladem pro vyšší důstojnickou kariéru), trvají. Podle výsledků výzkumu veřejného mínění z roku 1991 souhlasilo s nasazováním vojákyně do bojů 40 % dotázaných amerických žen a 45 % mužů.

Odpůrci komбатantního statusu poukazují na to, že účast žen narušuje bojovou soudržnost jednotek, že muži se v přítomnosti žen chovají neadekvátně, že role vojákyně je v rozporu s tradiční rolí ženy-matky, dále na to, že ženy nemají potřebnou fyzickou sílu ani psychickou odolnost nezbytnou k plnění bojových úkolů. Často se také vyslovují obavy z nepříznivé reakce veřejnosti na případné ztráty vojákyně (ve válce v Perském zálivu bylo 11 žen zabito a 2 utrpěly zranění). Americké výzkumnice se snažily dokázat neudržitelnost podobných argumentů právě z hlediska zkušeností z Perského zálivu. Tyto argumenty chápou jako typický projev diskriminace žen. Současné otevřeně hovořily o sociálně psychologických problémech amerických vojákyně, které vyplývají z jejich snahy zdůrazňovat nebo naopak

potlačovat ženskost, což svědčí o tom, že svou identitu v ozbrojených silách stále hledají.

* * *

Pro české výzkumníky v oblasti sociálních věd je účast na podobných akcích velmi důležitá. Seznámení se s řadou nových výzkumných projektů a poznatků, osobní setkání s význačnými vědci je značným povzbuzením pro výzkumníka, jehož práce není v našich podmínkách příliš oceňována. Zkušenost, že máme co prezentovat, že dokážeme výsledky své práce zaujmout i na tak reprezentativním fóru, svědčí o tom, že sociální empirické výzkumy v armádě jsou svou kvalitou a zaměřením plně srovnatelné s výzkumy západními. Dokládají to i nabídky k přímé spolupráci.

Plukovník Ing. František Valach, CSc.

VEDENÍ BOJOVÉ ČINNOSTI V 21. STOLETÍ

Neustále uveřejňované materiály v zahraničních vojenských časopisech s obsahovou orientací do budoucnosti zdůrazňují mimořádný význam tématu, které vymezuje shora dotčený titul. Pouštět se do polemiky o závažných otázkách vedení bojové činnosti v 21. století by se podle mého mínění nemělo obejít bez aktivního zapojení vojenských teoretických periodik Armády ČR, především Vojenských rozhledů. S tímto vědomím mám rovněž v úmyslu poukázat na některé aktuální souvislosti problematiky v návaznosti na celospolečenský kontext.

V příspěvku využívám poznatků z časopisů *Army Defence Quarterly Journal*, v němž pplk. Goeffery Cox publikoval článek „Změny francouzské obranné strategie - sázka na vesmír“, a *Military Review*, kde mjr. Ralph Peters uveřejnil stať pod názvem „Pohyblivé pevnosti: vedení bojové činnosti v 21. století“.

V odborných pojednáních k problémům budoucnosti se zájmem obdivuji vysoký stupeň profesionálního přístupu zvláště k těm otázkám, které tvůrci opírají o racionální kontinuitu bezpečnostní politiky vlastní země (případně koalice). Spojitost bezpečnostní politiky umožňuje vytyčit jasnou perspektivu, bez které ve vojenství nelze řešit závažné koncepční problémy. Soudím, že uspokojivě tyto věci řeší ve Francii.

V tomto státě s rozvinutou demokracií, „...je bezpečnostní politika pojímána jako jisté tabu, věc jež integruje celonárodní zájmy a slouží celé společnosti bez rozdílu politické a ideologické orientace. Ve Francii již dlouhodobě platí zásada, že bezpečnostní politika státu se řídí doktrínou, jež vyžaduje celonárodní konsenzus. Proto se na její přípravě podílejí političtí činitelé, civilní a vojenští odborníci. Vycházejí ze stanovení národních zájmů pro delší časovou perspektivu, z analýzy mezinárodněpolitické situace a z prognózy jejího dalšího vývoje.

Při koncipování vojenské doktríny i při jejím naplňování mají prioritu politické přístupy před přístupy vojenskotechnokratickými. Dále mají prioritu dlouhodobé zájmy bezpečnosti Francie před zájmy stran, které zvítězily v posledních volbách. Doktrína má proto platnost nejen pro období působení jedné vládní koali-

ce, nýbrž podstatně delší." Tolik výňatek z článku Kontinuita v bezpečnostní politice od Jeana Cheniera v Mezinárodní politice, číslo 5/1993.

Domnívám se, že účelem příznivé atmosféry, zvýrazňující nevyhnutelnost jasné koncipované perspektivní bezpečnostní politiky demokratické společnosti, je snaha o formování vhodného ovzduší, které samo nabídne tvůrčí prostředí pro vyřešení zásadních problémů, k nimž například může patřit vedení bojové činnosti v 21. století.

Podobnosti situace ve Francii mají též i jiné demokratické státy. Například podnět k tvorbě studií spojených s budoucností může vycházet v armádě USA z dokumentu **Americká strategie národní bezpečnosti**. Materiál se komplexně zabývá základními principy, realizací a faktory podmiňujícími vedení bojové činnosti.

Hlavní idea strategie národní bezpečnosti USA umožnila mjr. R. Petersovi (v úvodu zmíněného článku) vycházet z poznatků, které v úzké návaznosti na abstrahovanou minulost, vytvářejí předpoklady pro vyvozování důležitých závěrů pro budoucnost. Například se mu tímto způsobem podařilo objasnit, že základní otázky budoucích kombinovaných operací se koneckonců vlastně formují již nyní.

Současný rozvoj technických prostředků a zbraňových systémů na zajímavých příkladech přirovnává v imaginární rovině „... k využívání různých typů pevností". Dochází k poznání, že současná technika umožňuje velitelům používat „pohyblivé technické pevnosti". V průběhu války v Perském zálivu používali spojenci takovou techniku k zabránění iráckých efektivních útoků na spojení a irácké efektivní obrany při pozemních a leteckých operacích. Autor upozorňuje, že i přes úspěch ve válce v Perském zálivu, zůstává mnoho nezodpovězených otázek.

Čtenář jistě pochopí, že zakomponování domnělých „technických pevností" a jejich přirovnání k „historickým hradbám či jiným štítům", prospěje simulování. Tato forma simulace se široce využívá ve smyslu účelového **hypotetického přístupu k vypracování zdůvodněných teorií o různých aspektech vedení bojové činnosti v 21. století**. Simulovat lze takto navzájem propojené společenské, ekonomické, politické, sociální aj. prvky systému, a odvozovat z nich nové vědomosti. V uvedeném smyslu **se využívá analogie pohyblivých chráněných základů** v kontextu historických pevností, pouze pro stimulaci našeho tvůrčího myšlení. Není důležité, zda toto zvláštní spojení je přijímáno jako platné. Důležité ale je, že „... se pokoušíme přemýšlet jasněji o vedení bojové činnosti v budoucnosti", podotýká autor.

Ve vojenských dějinách se používalo mnoho druhů a typů pevností a ochranných štítů. Nejnovější druh ochranných štítů byl uplatněn ve válce v Bosně, kde podle údajů agenturních zpráv využili vládní vojáci i „lidské štíty", jež tvořili zajatí vesničané (viz MF DNES ze dne 3. 11. 1993). V dávné minulosti dřevěné opevnění zachránilo Atény před perskou invazí. Husité využívali pohyblivou vozovou hradbu atd. Osvojení si techniky výstavby opevnění a hradeb za účelem vedení odvěké bojové činnosti, vždy vyvolávalo velkou pozornost a odezvu, zejména v oblasti vývoje zbraní a bojové techniky k úspěšnému překonávání hradeb. Způsoby zasažení sil a prostředků k zlomení odporu byly a jsou odlišné.

Vždy se budou různit, protože vycházejí z technické vyspělosti té které doby a intelektu uživatelů. Odrazem toho jsou tendence vedení operace, spočívající ve stále dokonalejších způsobech ničení protivníka.

Během války v Perském zálivu ozbrojené síly USA vybudovaly v poušti Saúdské Arábie velké množství „technických opevnění“. Měly **pohyblivé, často neviditelné zdi, vytvořené z velkého, ještě ne zcela integrovaného množství bojových a podpůrných systémů**. „Sledovali jsme nepřitele z věží,“ říká mjr. Peters. „Převyšovaly zemskou atmosféru a používaly elektronická zařízení k leteckému ničení míst soustředění nepřitele. Elektronické, protiraketové letecké a obrněné jednotky tvořily neproniknutelné zdi“. Nepřítel viděl a slyšel, ale nemohl naší „pevnosti“ pronikat systematicky a cíleně. Při zahájení našeho útoku byl oslepen, rušen, nemohl manévrovat. Nemohl vidět přes naše zdi ...“

S těmito všeobecně známými fakty, které autor zmiňuje zpočátku článku, jsme se měli možnost seznamovat již v průběhu války. Zpravodajské relace CNN všem tehdy nabídly prostřednictvím přímých přenosů z dokonale organizovaných ukázek, množství informací téměř souběžně s uskutečňováním bojových akcí. Tyto fragmenty jsme mohli zhlédnout díky vyspělé audiovizuální technice a dovednostem jejího praktického uplatnění. Vskutku šlo v té době o dokonalé **technické pojetí bariér (opevnění), resp. nejrůznějších neviditelných štítů**. Z hlediska dobového přirovnání snesou nejnáročnější měřítka především proto, že americká armáda v součinnosti se spojenci ukázala současně vrcholné vojenské umění. Zdá se, že pohyblivé technické pevnosti Spojených států amerických, nemají dnes po celém světě konkurenci. To však asi nemusí být považováno za zcela trvalý jev.

Prozrazují to poznatky vojenských dějin, protože v celé historii válek se vojevůdci vždy snažili využívat stále dokonalějších, lepších a důmyslnějších druhů zbraní, s jejichž pomocí překonávali i nejdokonalější opevnění a překážky. Z článku mjr. Peterse je patrné, že dobře zvládl jak dějiny hradeb, tak jejich dnešní stav. To mu umožnilo na základě vývoje situace vyvozovat i jejich vzdálenější budoucnost. Ví také, že vlivem zásadních změn ve vědě, technice, použití nových technologií zbraňových systémů, poznatky poplatné minulosti v dnešní době neobstojí.

Vzhledem k dokonalosti budoucích „technických bariér“, již nebude možné se pokoušet o jejich překonávání standardními prostředky ani klasickými cestami. Jestliže se v budoucnosti podaří jedné z bojujících stran „neviditelnou technickou pevností“ prorazit, nebude mít protivník v době téhož ozbrojeného konfliktu, naději obnovit síly a prostředky, jako tomu bylo ještě například zpočátku Velké vlastenecké války bývalého Sovětského svazu. Jde o názor sporný, ale provokující k úvaze. K úvaze o tom, zda se tyto nové způsoby ničení protivníka stávají samozřejmostí, či nikoliv.

Mám za to, že typická analogická změna nastala právě ve válce v Perském zálivu. Prosazuje se stále zřetelněji, proto míním, že nešlo o výjimku, ale spíše o pravidlo. **Kombinovaná vzdušná a pozemní operace v Perském zálivu tak zřejmě splňovala základní kritéria operací budoucího století**. Potvrzují to i vlastní slova autora, když se zmiňuje o tom, že „... pravděpodobně zahajujeme novou éru „hradních staveb“. SDI představovala první pokus vlády USA o odpovídající ochranu svého obyvatelstva. Měla být obdobou Velké čínské zdi a římských staveb, jejichž úspěšnost prověřila uplynulá století“.

Nic výstižněji nevyjádří předchozí tvrzení, než rozhodující opatření technického charakteru. Technologické vybavení pohyblivých technických pevností, splňující podmínky vedení bojové činnosti příštího století, nebude jednoduchou ani levnou

záležitostí. Proto více jak vojenští odborníci, již nyní o těchto otázkách diskutují specialisté a rozhodují představitelé týmů vrcholového managementu řady interakčních firem, zabývající se výzkumem, vývojem a příslušnou výrobou. Jejich neobyčejně prozíravé produkční tendence potvrzují, že další proces půjde právě naznačenými směry. Smyslem tohoto článku není hlubší rozbor odborných technických otázek, spíše jde o naznačení věcného hlediska budoucnosti technických pevností.

Jistě je v této souvislosti zajímavé využití laserové techniky, mj. k ničení vzdušných cílů. Rozbíhající se odborné studie vycházejí z uplatnění výkonných laserů, vyvinutých v rámci zmíněné iniciativy ve strategické obraně (SDI). Neviditelné pevnosti se budou zřejmě vybavovat technikou, jako je například připravovaný **laserový systém protivzdušné obrany GARDIAN** aj. Tento systém bude pravděpodobně určen k ničení pilotovaných a bezpilotních prostředků včetně ŘS s plochou dráhou letu. Základ má tvořit laser střední výkonnosti. Generovaný úzký laserový paprsek má svými tepelnými účinky ničit vzdušné cíle v závislosti na povětrnostních podmínkách až do vzdálenosti 15 km. Laserový generátor má být umístěn v dopravním letounu G 133 (v činnosti 60). Za tuto dobu by byl schopen zničit až 50 cílů. Náklady na jeden cíl = 3000 USD. Je to jeden z možných perspektivních prostředků odněch pohyblivých pevností. Pochopitelně že jsou i další, avšak rozsah jednoho článku neumožňuje v tomto směru rozsáhlejší propojení.

Už z jednoho příkladu eventuálního prostředku pro ony pevnosti vyplývá, že pozemní síly nebudou mít takovou váhu, nebudou-li mít zajištěnou podporu vyspělou, moderní technikou. Zdůrazňuje to i autor, když k tomu říká: „Jestliže uvažujeme o konvenčních ozbrojených silách příštího století, s **„výstavbou pohyblivých pevností“** souvisí **vytvoření všech služeb, včetně průzkumných**. To je trend. Toto budeme dělat, ať to plánujeme, nebo ne. Bude lepší, když to začneme dělat hned a zvykne si na vznikající struktury pro budoucí vojenské operace.“ Klade si v této souvislosti otázku: „Jak budou tyto pohyblivé pevnosti vypadat?“

Zdá se, že na problém obtížně hledá odpověď i sám autor. Během operací v Perském zálivu měly pro průzkum, spojení a pro součinnost se spojenci klíčový význam družicové informace. Jejich důležitost vzrůstala geometrickou řadou. „... Dokonce i když z jakýchkoliv důvodů nebudeme rozvíjet program bojových družic, bude pokračovat růst významu nebojových družic...“, sděluje ve statí mj. Peters a pokračuje: „... Existuje teoretická námitka některých velitelů proti bojovým družicím, že jsou zranitelné. Jestliže ale tyto velitelé nepřijdou s lepšími variantami, než jsou bojové družice, jsou v roli středověkých velitelů, kteří se stavějí proti zavádění rychle se zlepšujících střelných zbraní.“ Tvrdá slova do vlastních řad podtrhují význam příštího vývoje, který pravděpodobně jiným směrem nepůjde.

To potvrzuje i vybraná stať v Army Defence Quarterly Journal 1/1993. Zdůrazňuje se zde, že „... kosmická obrana se stala prvořadou prioritou - jedná se o projekt průzkumné družice Helios, elektronickou družici Znon, komunikační družici Syracuse a radarovou družici Osiris...“ Mníím, že jde o náročné projekty, které kategoricky vyžadují kooperaci. Vojenští odborníci ve Francii jsou si této skutečnosti patrně vědomi, a proto také pplk. Cox k tomu podotýká, že „... V Evropě zatím spolupracuje Francie pouze s Itálií a Španělskem na programu družice Helios urče-

né pro kosmický výzkum. Ministr obrany Joxe tyto programy začal podporovat zejména po zkušenostech z války v Perském zálivu, kdy byla Francie po zpravodajské stránce příliš závislá na informacích, které jí v oblasti Perského zálivu poskytovaly Spojené státy...".

O budoucnosti družic s uplatněním pro bojové účely svědčí například i taková skutečnost, že některé země třetího světa se dnes pokoušejí získat přístup k družicovým navigačním systémům, jejichž pomocí by mohly přesněji zaměřovat rakety. Ve zvýšené míře nakupují i civilní kosmickou techniku, kterou pak používají k vojenským účelům.

Nejen z toho je patrné, že vzrostl význam průzkumu a spojení (zejména kosmického) vedle významu tradiční výzbroje a vojenské techniky. Celá oblast budoucího vývoje v tomto smyslu přinese řadu složitých i nepopulárních kroků, které se dělají vždy jen těžko a nejsou jednoduché. Jenže některé je třeba podniknout, ať se chce, nebo nechce a měly by se realizovat v nejbližším časovém horizontu. V článku k tomu autor podotýká, že generace současných velitelů si to dosud dostatečně neuvědomuje. Poznamenává, že v novém století se komplex „vědět - domluvit se“ stane klíčovým pro všechny vojenské operace. Platí to pro kterékoliv ozbrojené síly. Zejména však pro ty, které nechtějí ztratit kontinuitu s vyspělými armádami. Zatím dobře vybavené a vycvičené pohyblivé jednotky, se záhy stanou pouhým snadným terčem, jestliže nenajdou mohutnou a rychlou podporu systémů velení, řízení, spojení a průzkumu (C³I systémy).

Z pohledu armády, která předpokládá v budoucnosti úzkou součinnost s vyspělými ozbrojenými silami, přistupuje ještě důležitý prvek **interoperability** (I²). Prvním možným počinem v tomto ohledu je uplatnění termovize v tanku, jako mají například typy M1. Tento systém již úspěšně splňuje průzkumné, sledovací a vyhodnocovací požadavky. V současné době se dovybavují paluby vojenských letadel a pozemní zabezpečovací systémy technickými prostředky, splňujícími normy ICAO. Zejména se jedná o instalaci palubních odpovídačů americké výroby KXP 756 a palubních radiostanic.

Válka v Perském zálivu výše uvedené tendence ještě více posílila. Proto každý dnešní krok v tomto směru; pohled, názor nabízí celý komplex otázek (opatření), impulsů. A tak více jak vlastní úvahy a poznámky, zaujme pár zajímavých autentických postřehů mjr. Peterse, který se snaží problémy zvýraznit položením procesuálně předmětných otázek: Za prvé: K čemu by byly přesné zbraňové systémy bez přesné znalosti polohy cíle? A za druhé: K čemu by byly dokonalé rakety proti cílům ve vzduchu bez systémů včasného varování, sledování a přidělování cílů? V těchto otázkách jsou podle mého mínění částečně obsaženy i odpovědi. Replika v daném případě přirozeně v souhrnu znamená osvojení si kvalitativně nových znalostí o problematice vedení bojové činnosti.

Pro ilustraci ducha budoucích operací uvedu na bázi zmíněných otázek alespoň některé z faktů a myšlenek, které vzhledem k důležitosti vyžadují obsáhlejší citaci: „... Vybudovali jsme armádu založenou na vysoké inteligenci a bezdrátové komunikaci, říká mjr. Peters a dodává: „Další zlepšení je ve zvýšení počtu a schopností družic. Musíme zlepšit průzkumné a spojovací systémy a to nejen pro vojenské účely. Potřeba informací neustále roste, proto je a bude třeba neustále zdokonalovat systémy pro sběr, zpracování a přenos dat. Jestliže současní velitelé uvažují

o snížení množství přenášených dat, uvažují v intencích minulých bojových zkušeností. **Vstupujeme do nové epochy vedení válečných operací, ve které různé informace jsou stejně důležité, jako je munice a palivo.**"

Z uvedeného se jeví, že malé armády budou mít v budoucnosti naději na „přežití“, jenom v integrované rovině vyspělejších a ekonomicky silnějších. Zřejmě **pouze podmínky pevného aliančního řádu dovolí armádám méně početných národů aplikovat na vysoké technické úrovni nezbytné shromažďování, třídění, analyzování a předávání informací.** Jde o činnosti, které jsou již nyní evidentně rozhodující pro úspěšnou bojovou činnost. Tím důležitější budou pro budoucnost.

Nastává čas, připomíná článek amerického autora, „... aby byl navržen řídicí systém založený na dostupných technických prostředcích, který by zahrnoval akviziční bojové systémy jednotlivce, schopné velmi efektivní integrace do řídicího systému. Tento přístup má historickou obdobu v úspěšných vojenských zařízeních založených na jejich organizaci a bojových formacích řízených pomocí dostupné techniky pro velení. Patří sem organizované bojové nasazení bojových pěších formací i formací jezdců na koních. V tomto smyslu vybočuje z uvedeného rámce voják z období mechanizované éry, který spoléhá na ničící mechanickou sílu zbraně a řídicí složka neodpovídá bojovým potřebám“.

Myslím si, že 21. století přinese obrát právě v této oblasti. Vedle mechanické síly přesných a účinných zbraní, budou zároveň fungovat i prostředky zabezpečující jejich efektivní a racionální využití. To znamená včasného vyhledávání cílů a objektů v prostoru bojové činnosti protivníka a na druhé straně s využitím vyváženosti a kompaktnosti uplatněných systémů, bude výrazně snížena schopnost vstřícného ničení vlastních sil a prostředků protivníkem. Výsledky operací vedených těmito doktrinárními zásadami, by bylo možné spolehlivě domýšlet, kdyby se podařilo zcela, nebo alespoň zčásti vyloučit vliv jaderných zbraní a dalších druhů zbraní hromadného ničení.

Situace ve světě se totiž pro třetí tisíciletí výrazně komplikuje v důsledku většího počtu států - vlastníků jaderných prostředků. Je pravděpodobné, že zbraně hromadného ničení jsou v některých případech nedostatečně chráněny před eventuálním zneužitím. Nové země (islámské aj.) vyvíjejí snahu o jejich získání. Rovněž další druhy zbraní hromadného ničení lze přiřadit ke strategicky významnému arzenálu, který by měl být z hlediska vedení bojové činnosti ve 21. století sledován. Jestliže se je nepodaří včas eliminovat, potom již dnes můžeme pravděpodobně tvrdit, že pohyblivé pevnosti (sebelépe technicky vybavené), budou překonatelné.

Použijeme-li k obhajobě této hypotézy opět dobového přirovnání, vidíme, že v minulosti vozové hradby husitů se nepříteli podařilo prorazit obrněnou jízdou, fašistická vojska bez větších problémů překonala Maginotovu linii širokým obejítím, betonové pevnosti podél obvodu celého bývalého Československa byly překonány politickou zradou apod. Analogie v uvedených případech pro 21. století jsou zcela zřejmé. Buť mnohem dokonalejší, technicky vyspělejší, budou i nejdolnější pohyblivé a neviditelné pevnosti podléhat všem politickým, ekonomickým, sociálním a vojenským vlivům, které s sebou přinese příští tisíciletí. Bez přihlédnutí k zmíněným okolnostem se mohou stát všechny prognózy utopií.

Vedle toho je situace ještě složitější, jelikož technika svou dokonalostí, vnáší do zbrojních systémů systémy skoků, které se vyvíjejí rychleji než lidské společenství. V této souvislosti se nabízí otázka zda budeme v našich podmínkách schopni zachytit tendence všech zmíněných procesů. V minulosti jsme budovali po obvodu celého Československa betonovou neprodyšnou clonu, abychom podchytili trend, který ve 30. letech v Evropě udávala Francie. Je proto na pořadu dne důležitá otázka: Zapojí se také dnes český stát do budování technických pohyblivých pevností? Rozhodnutí není vojenskou, spíše ekonomickou, jakož i politickou a sociologickou otázkou.

Tím se dostáváme k tomu, co jsem uvedl na začátku. Obrana a bezpečnost státu musí být nedělitelná a tudíž musí být založena na celospolečenském konsenzu. V tomto směru kontinuita bezpečnostní politiky například ve Francii umožnila, aby jednotlivé druhy francouzských ozbrojených sil byly trvale podle vývoje situace restrukturovány. Stávají se tak mobilnějšími, lépe organizovanými, budou vyzbrojeny tak, že se stanou „kompatibilnějšími“ se spojeneckými vojsky.

Se zřetelem k uvedeným faktům, se kromě toho zmiňuje pplk. G. Cox o významu ekonomických podmínek. Uvádí, cituji: „Aby nový vojenský program mohl být splněn, požaduje francouzský ministr obrany z hrubého národního důchodu 3,1 %... satelitní spojení a sběr informací vyžadují především opustit nadále neudržitelnou pozici vojenské nezávislosti a *přejít k vytváření jisté formy evropské obranné integrace*. Tímto způsobem by vysoké náklady na výzkum, vývoj a výrobu nových zbraní a systémů byly sdíleny všemi státy ES...“

Na příkladu (ovšem nejen na něm) je jasné, že i Francie, která dříve neinklinovala k integraci ve vojenské oblasti, se v budoucnosti pro zajištění své bezpečnosti, hodlá této dlouholeté výsady vzdát, aby se mohla zapojit do integrovaného systému technických pevností budoucnosti. K tomu přináší zmínku i mjr. Peters, když říká, že „... jedno poučení z války v oblasti Perského zálivu, které se ale nemusí tak často opakovat je, že klíčem k úspěchu na současném bojišti nejsou technicky dobré zbraně, ale schopnost efektivní integrace a řízení těchto zbraňových systémů“.

Je tudíž nanejvýš potřebné s přispěním odborných poznatků pplk. Cox a mjr. Petersa ozřejmit i jiné související otázky. Například, je-li nutné již dnes věnovat seriózní pozornost bojové činnosti ve 21. století v podmínkách, které vždy v plném rozsahu obranu nedoceňují.

Ukončení studené války odstranilo hlavní vnitřní i vnější bezpečnostní rozpory. Přesto pro řešení nejbávanějších neshod i nadále v některých regionech je ozbrojený konflikt považován (za určitých okolností) jediným možným prostředkem dosažení základních politických, ekonomických, územních aj. požadavků. Je zcela patrné, že význam a uplatnění ozbrojeného konfliktu se v posledních několika letech nezmenšuje. Naopak. Po seznámení s prací *The Clash of Civilizations?* (Střetnutí civilizací?) od amerického sociologa vojenství Samuela P. Huntingtona je zcela pravděpodobné, že ozbrojené konflikty ve třetím tisíciletí nevymizí.

Logicky to vyžaduje k zabezpečení spolehlivosti obrany státu přijímat opatření, jež poskytují demokratické principy řízení společnosti. Na bázi zaváděného systému strategického plánování, programování a rozpočtování se vytvářejí účinné mechanismy pod kontrolou parlamentu, který nepřipustí neúčelné čerpání zdrojů

státu na obranu, včetně rozvoje a výstavby armády. Na druhé straně by tento mechanismus měl podporovat konkrétní projekty (i ekonomicky náročné), pro zajištění výstavby budoucích „technických pohyblivých pevností“, které jsou současným trendem. Je to nutné především také proto, že všechno svědčí o faktickém setrvání ozbrojeného konfliktu i v příštím století, jako možného prostředku řešení různých otázek v rozličných částech světa.

S ohledem na poučení z minulosti a skutečný stav věcí dnešních, zejména ve východní Evropě a na Balkáně, který může vést k řadě nemilitantních i militantních hrozeb, se ukazuje potřeba jednoznačně definovat bezpečnostní politiku státu. I nám by asi mělo jít v podmínkách zhoršující se vojenskopolitické situace o stejné bezpečnostní jistoty, které pro sebe zajišťují jiní.

Nejde o nahodilé požadavky nebo polemické reflexe. Jejich relevance z hlediska geografického, geopolitického a geostrategického významu je zároveň odezvou na současnou i možnou budoucí bezpečnostní situaci. Na jejím základě vyvozují některé střednědobé i dlouhodobé prognózy, důležité pro vedení bojové činnosti v závislosti na současném a budoucím vývoji. Prokazatelně z článku vyplynulo, že vývoj jednoznačně směřuje k integraci ve vojenské rovině. *Právě tyto integrující tendence nutně vyžadují budovat vlastní ozbrojené síly.*

Vraťme se proto ještě trochu zpět k některým odborným poznatkům, jež vyplývají z použitých materiálů. Mj. zvýrazňují význam tradičních druhů vojsk. Materiály v tomto směru vypovídají, že jejich vývoj bude v budoucnosti pokračovat. Je jasné, že když najdeme nepřítele, říká mj. Peters, zjistíme jeho záměry, zpracujeme a sdělíme naše plány, že potom potřebujeme prostředky k jejich dosažení vně elektronického valu naší chráněné základny a ke zničení nepřítele. Ale relativní důležitost každého tradičního druhu vojsk se od bojiště k bojišti mění - zvláště když jsou ozbrojené síly různých států světa přinuceny růstem cen hlavních zbraňových a podpůrných systémů provádět samostatné akviziční výběry a jsou navzájem stále více asymetrické. Mimo to neustále vznikají nové elementy a mutace a příslušné vojenské disciplíny budou muset na to reagovat...

...Vojáci jsou pyšní na svoji volbu druhu vojska. Nemůžeme a neměli bychom být slepí k zvládnutí každé nové, zdokonalené techniky. Někteří velitelé si stále myslí, že co bylo dobré pro generála Pattona, nebo Schwarzkopfa, je dost dobré i pro nás. Již jsme dosáhli bodu, kdy tradiční rozdělení na druhy vojsk je brzdou našich celkových možností a úsilí o rozdělení klesajícího rozpočtu ještě zhorší situaci.

„Druhy vojsk nevyhrávají bitvy. Dokonce ani celé druhy ozbrojených sil nevyhrávají samy bitvy. Pouze koordinované celkové úsilí je vyhrává...“ Žijeme v době, kdy konvenční zbraně nemohou být efektivně využity bez vyspělého *logistického systému*. Nezáleží na tom, jak mnoho lidí podpůrného personálu stojí za každým pěšákem, ale na tom, jak dobře jej podporují. Je mylné posuzovat systém podle vnitřního poměru složek - podstata tkví v celkové efektivnosti systému,“ soudí autor a dodává: *„Zuby armádních složek nemohou mnoho kousat, jestliže je špatná dáseň.“*

Současné a budoucí bojové operace jsou a budou mít nepřetržitý průběh, pouze s lokálními přestávkami přímých bojových aktivit. Budeme stále více neschopni přerušit bojovou činnost k provedení reorganizace a k doplnění zásob. Je jasné, že tato *nepřetržitě probíhající bojová činnost na operační úrovni po dobu několika*

dní, týdnů, měsíců vyžaduje výkonnou, dříve nepotřebnou, nepředstavitelnou a neexistující podpůrnou infrastrukturu...

Poznatky o vedení bojové činnosti ve 21. století v kontextu společenských procesů, stále zřetelněji a přesvědčivěji dokazují, že současné vojenské teoretické časopisy přinášejí racionální poznatky. Nejde o žádnou kampaň nebo nadhodnocování významu budoucnosti, pouze o vytypování okruhu problémů, na jejichž základě se lze dopracovat nových poznatků.

* * *

Článkem jsem upozornil na některé zneklidňující otázky budoucnosti: Oblast hledání nových poznatků ve vojenské odborné rovině, se neobejde bez celospolečenského kontextu. Jedině ve vzájemné kontinuitě bezpečnostní politiky státu a odborných otázek vojenství, se ukazuje reálnost udržení tempa se srovnatelnými armádami jiných vyspělejších demokratických států. K tomu je zapotřebí s pomocí prognóz (programů), udělit budoucnosti přesný směr, šířku, hloubku a určit spojence. Alianční vedení bojové činnosti v 21. století je nezbytností z hlediska podmínek budoucích kombinovaných operací, které dosáhnou novou dimenzi. A to je vlastně důvodem k tomu, proč je také v našich podmínkách zapotřebí vyřešit řadu problémů spojených s budoucností vedení bojové činnosti.

Použitá literatura:

- **LTC Geoffery Cox:** Changes in France's Defence Strategy. Army Quarterly Defence Journal, 1/1993.
- **MAJ Ralph Peters:** The Movable Fortress: Warfare in the 21st Century. Military Review, June 1993.
- **Jean Chenier:** Kontinuita v bezpečnostní politice. Mezinárodní politika, Praha 5/93.
- **Mladá fronta Dnes,** 3. 11. 1993, str. 8.

Plukovník gšt. Ing. Milan K u b e š a

KLAMÁNÍ A BOJOVÁ ČINNOST

V posledním půlroce bylo na stránkách Vojenských rozhledů publikováno několik článků, jejichž autoři se zabývají společnou problematikou, a to klamnou činností nebo maskováním. Jedná se o články v číslech 5, 6 a 10 z roku 1993 a o články zveřejněné v tomto čísle. Domnívám se, že takovým způsobem by mělo docházet ke střetávání názorů na aktuální problematiku, která je řešena v Armádě České republiky, zvláště polemických článků by se na stránkách tohoto časopisu mělo objevovat více.

Článek „Klamání a bojová činnost“ je přínosný pro rozvoj teorie vojenského umění. Jsou v něm polemická místa, což však nesnižuje jeho hodnotu, neboť teorie klamání nebo klamně činnosti se znovu vytváří.

Plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc.

* * *

V článku „K systematizaci klamání“, otištěném ve VR 10/93, jsem poukázal na určitou nejednotnost pojmů používaných v problematice maskování, operačního maskování, a klamně činnosti v předpisech, pomůckách a v některých člancích odborného vojenského tisku a pokusil jsem se navrhnout novou systematizaci celé problematiky. Jedním ze závěrů byl pokus o definici klamání, vymezení způsobů a základních forem klamání v bojové činnosti. Jsem si vědom, že pochopení některých uvedených pojmů si vyžaduje bližší objasnění a proto v tomto článku předkládám své názory, které blíže specifikují podstatu klamání v bojové činnosti.

V definici klamání bylo uvedeno, že „**Klamání je určitá specifická činnost organizovaná štáby (veliteli a štáby) a následně jimi a vojsky prováděná v průběhu přípravy a vedení bojové činnosti s cílem ovlivnit rozhodovací proces protivníka (činnost protivníka) v souladu s vlastními záměry, a to vytvořením klamného obrazu vojenských skutečností.**“

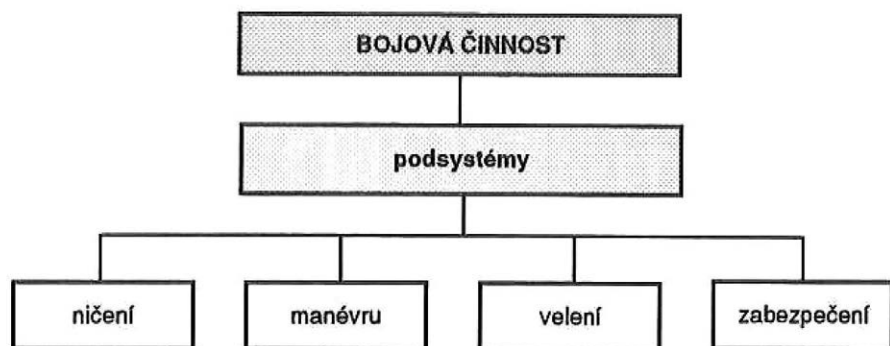
■ Místo klamání v systému bojové činnosti

V dosavadní teorii vojenského umění má oblast maskování (na taktickém stupni) nebo operačního maskování (na operačním stupni) své místo jednoznačně dané řády a předpisy. Podle Všeob-Ř-1, hl. 10 je maskování jedním z druhů bojového zabezpečení, obdobně podle Oper-1-1, hl. 1 je operační maskování jedním z hlavních druhů zabezpečení bojové činnosti. V prozatímním návrhu předpisu

„Příprava a vedení operací“ je klamná činnost obdobně součástí systému všestranného, resp. operačního zabezpečení. Při hlubším zamyšlení se nad těmito tvrzeními je možné dojít k pochybnostem, zda je místo klamání správně stanoveno. Vezme-li se v úvahu, že **bojovou činností lze chápat jako systém složený z podsystemů ničení, manévru, velení a zabezpečení** (obr. 1), nemusí být zcela platné jednoznačné tvrzení, že klamání patří jen do podsystemu zabezpečení.

S **ničením** má ten nejužší vztah, neboť efektivnost klamání může ovlivňovat v kladném smyslu možnosti vlastního palebného ničení (zvýšením pravděpodobnosti přežití vlastních palebných prostředků) a naopak snižovat účinnost paleb protivníka.

S **manévrem** je klamání spjato ve více rovinách. Při klamání se manévru využívá, klamání může ovlivnit způsob provedení manévru protivníkem a v neposlední řadě může vytvářet podmínky pro větší volnost manévru vlastními vojsky.

Obr. 1

V podsystemu **velení** má klamání jasné místo. Jeho opatření se zde nejen plánují a organizují, ale zároveň jsou jeho prostřednictvím uplatňována v praxi. Klamání může naopak být důležitým činitelem prodlužování životnosti tohoto podsystemu.

V rámci podsystemu **zabezpečení** se klamání nejen provádí, ale jednotlivá opatření klamání mohou být tímto podsystemem přímo zabezpečována (materiálně, technicky atd.).

Při posuzování místa klamání v systému bojové činnosti z **hlediska rozhodovacího procesu a následné činnosti vojsk**, lze dojít k podobným výsledkům.

Velitel si po obdržení úkolu od nadřízeného společně s nejbližšími podřízenými úkol ujasňuje, hodnotí situaci, vytváří a vyhlásuje zámysl bojové činnosti, při kterém by však měl souběžně vydat pokyny ke klamání. Zástupci a náčelníci by ve svých návrzích měli uvádět i opatření ke klamání. Výsledkem zplánování boje či operace je plán činnosti (grafická část) a rozkaz velitele (textové vyjádření), kde by v části „úkoly podřízeným“ měly být stanoveny i **úkoly ke klamání**. V plánech zástupců a náčelníků by měly být na základě zámyslu a schválených opatření v návrzích

rozpracovány i otázky klamání. Při organizaci součinnosti by měla být opatření klamání řešena v každém probíraném období boje či operace. V průběhu bojové činnosti vojsk se na plnění opatření klamání mohou podílet nebo je přímo jako svůj rozhodující úkol mohou plnit **všechny druhy vojsk a služeb**. Z této úvahy vyplývá, že klamání lze považovat za specifickou činnost neoddělitelně spjatou s řídicí, organizační a praktickou činností velitelů, štábů a vojsk nebo jinak, že klamání se v rámci bojové činnosti prosazuje jako trvale uskutečňovaný a všestranný obsah činnosti velitelů, štábů a vojsk. Není záležitostí jednoho nebo několika funkcionářů a jemu podřízených vojsk (jako např. chemické či ženijní zabezpečení), ale je záležitostí většiny, ne-li všech funkcionářů orgánů velení, druhů vojsk a služeb.

Vzhledem ke skutečnostem, že klamání participuje na všech rozhodujících podsystemech bojové činnosti a že je, víceméně obdobně jako radioelektronický boj, vševojskovou záležitostí, lze připustit, že nemusí být chápáno jako druh zabezpečení, ale spíše jako specifická činnost nebo požadavek uplatňovaný v práci velitelů, štábů a vojsk v rámci přípravy a vedení bojové činnosti (viz definice klamání v úvodu).

Nelze opomenout i názory západních vojenských teoretiků, kteří klamnou činnost chápou spíše také jako součást běžné činnosti vojsk.

■ Cíl, úkol a způsoby klamání

Podle předpisu Oper-1-4, čl. 72 je hlavním cílem operačního maskování (tedy klamně činnosti nebo klamání) **klamat o ...** Není přesné tvrdit, že cílem klamání je klamat protivníka o... Je zde zaměřován cíl za prostředek dosažení cíle. Vždyť nejde o klamání samotné, ale o to, aby protivník své rozhodnutí k použití sil a prostředků nepřijal správně, ideálně, aby bylo klamáním toto jeho rozhodnutí **negativně ovlivněno**. Tohoto může být dosaženo tak, že bude vytvořen klamný (zdeformovaný, zkreslený, vymyšlený atd.) obraz vojenských skutečností o vlastních vojscích a o vlastních záměrech činnosti. **Cílem klamání bojové činnosti tedy je ovlivnit rozhodovací proces protivníka, a to v souladu s vlastními záměry.**

K dosažení tohoto cíle bude **úkol** vytvořit klamný obraz vojenských skutečností (množinu informací, nezbytných pro rozhodovací proces, ve kterých bude **úměrné** množství informací určených ke klamání) v konkrétních podmínkách boje či operace.

Podle zdroje vzniku informací určených ke klamání protivníka lze úkol klamání uskutečňovat:

a) **maskováním**, při kterém dochází k deformaci informací o reálném rozmístění, činnosti i zámyslu použití vlastních vojsk a dalších skutečnostech, které mohou mít vliv na rozhodovací proces protivníka,

b) **dezinformováním**, při kterém dochází k vytváření a šíření záměrně nepravdivých a uměle vytvořených informací o plánech, zámyslech, stavech, počtech, ale i o rozmístění a činnosti vlastních vojsk a dalších skutečnostech, které mohou mít vliv na rozhodovací proces protivníka.

Oběma způsoby se vytváří informace určené ke klamání (**klamně informace**), klamný obraz vojenských skutečností, na jehož základě přijímá protivník své rozhodnutí. Tento obraz může mít podobu **nejasnosti, dvoj nebo víceznačnosti**, což má za následek, že protivník je zaneprázdněn hledáním správné varianty svého zámyslu, který by odpovídal podle něj nejpravděpodobnějšímu originálu z nabízené množiny. Obraz může mít podobu „jasnější“, což je pro vlastní stranu známkou, že klamání je účinné a protivník zakládá své rozhodnutí na falešné představě.

Vzhledem k úrovni prostředků průzkumu s vysokou rozlišovací úrovní, ale i odbornou úrovní zpravodajské služby protivníka lze předpokládat, že tento klamný obraz vojenských skutečností bude mít podobu, odpovídající nejen schopnostem vlastní strany využívat dovedně obou způsobů klamání, ale bude záviset i na schopnostech a vlastnostech velitele jednotky, útvaru či svazku protivníka. Čím vyšší organizační stupeň, tím složitější bude vytvořit „hodnověrný“ obraz vojenských skutečností. Praxe dokazuje, že efektivního účinku se dosáhne **kombinací** obou způsobů klamání při **dodržení optimální míry věrohodnosti**.

■ Hlavní formy maskování

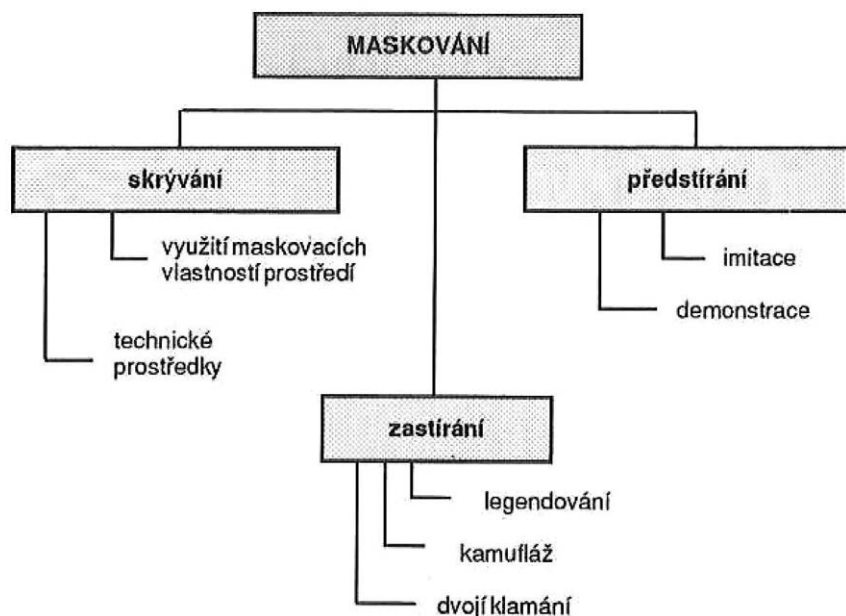
Vhodným kritériem pro rozdělení forem maskování je kritérium míry (stupně) utajení:

- **skrýváním** bude dosaženo nejvyššího stupně utajení reálně rozmístěných vojsk, jejich činnosti nebo i zámyslu, objektů, terénních tvarů apod. Ke skrývání (skrytí) je využíváno **maskovacích vlastností prostředí**, tzn. terénních tvarů a jeho pokrytosti, meteorologických a světelných podmínek (noc, mlha, sněžení, déšť, vržený stín atd.) a **technických prostředků**. Jde o formy, které podrobně řeší předpis Žen-2-5 a které jsou zahrnuty pod pojmy „přírodní maskování“ a „technické maskování“. Skrýváním je vytvářen takový klamný obraz, který protivníka přesvědčuje o tom, že v daném prostoru vojska nejsou nebo jsou, ale v menším množství, že reálnou činnost neprovádí a ani nezamýšlí určitou činnost provádět atd.

- **zastíráním** bude dosaženo nižšího stupně utajení reálně rozmístěných vojsk, jejich činnosti nebo i zámyslu, objektů, terénu apod. K zastírání se používá **legendování** skutečných důležitých objektů a činností, při kterém se využívají skutečné síly (vojska) a prostředky. Příkladem může být legendování rozmístění určitého vojenského objektu tím, že se okolí (včetně protivníka) „informuje“ vhodnou formou o tom, že jde o civilní objekt nebo jiný a méně významný objekt vojenský. Při **kamufláži** se využívají makety a různé technické prostředky. Při **dvojitě klamání** jde o záměrné využívání průkazně klamných objektů a maket k zastírání skutečné činnosti tím, že protivník nabývá přesvědčení, že jde o klamání v celém rozsahu. Zastíráním je vytvářen takový klamný obraz, který protivníka přesvědčuje o tom, že v daném prostoru sice vojska nebo objekt jsou, ale jde o jiná vojska nebo jiný (méně významný) objekt než ve skutečnosti (v případě dvojitého klamání o klamný objekt) nebo že je prováděna nebo zamýšlena svým charakterem jiná činnost než ve skutečnosti.

- **předstíráním** má být dosaženo záměrného prozrazení „reálně“ rozmístěných vojsk, jejich činnosti nebo i zámyslu, objektů apod. Toto „prozrazování“ musí být hodnověrné, tedy musí mít také určitou míru utajení, přibližně stejnou jako při zastírání. K předstírání se používá **imitace** využitím maket a různých imitátorů činnosti a **demonstrace** (nebo více používaného pojmu **demonstrační činnosti**), při které se využívají skutečná vojska a prostředky. Jde o známé formy klamání, které jsou dostatečně popsány v předpise Oper-1-4. Předstíráním je vytvářen takový klamný obraz, který protivníka přesvědčuje o tom, že v daném prostoru **jsou vojska nebo různé objekty, nebo že je prováděna nebo zamýšlena určitá činnost** vlastních vojsk, přičemž jde o činnost záměrně klamnou, jde o záměrně klamné objekty k odpoutání pozornosti od skutečných vojsk a objektů.

Hlavními formami maskování tedy jsou:

Obr. 2

V praxi se tyto formy používají téměř vždy v určité kombinaci, což přispívá k nutnému dodržení **míry věrohodnosti** klamání.

■ Hlavní formy dezinformování

Možným kritériem pro dělení forem dezinformování je únikový kanál, kterým je záměrná dezinformace vysílána. Může jít o dezinformaci vyslanou

- **agenturní cestou,**
- **elektronickou cestou,**
- **hromadnými sdělovacími prostředky** (tisk, rozhlas, televize, film, video, software, apod.),
- **záměrnou „ztrátou“ dokumentů,**
- **využitím zajatců nebo padlých apod.**

Podle charakteru může jít o dezinformaci:

- **ofenzivní**, při níž je cílem ovlivnit protivníka klamnými informacemi a
- **defenzivní**, která má za cíl omezit nebo vyloučit využití již získaných pravdivých informací protivníkem o rozmístění, činnosti a zámyslu použití vlastních vojsk a ostatních skutečnostech majících vliv na jeho rozhodovací proces.

Dezinformováním je většinou **dotvářen** klamný obraz vojenských skutečností. Je nutným doplňkem většiny forem maskování. Oproti maskování je dezinformování více zaměřeno na klamání protivníka o **záměrech, plánech, stavech, síle a složení vojsk atd.** Tedy o skutečnostech **zamýšlených** nebo těch, které si nemůže protivník v krátké době prověřit zvýšeným úsilím průzkumu.

Využitím různorodých forem maskování a dezinformování (tedy forem klamání) se u protivníka může dosáhnout:

- přetížení kapacity jeho průzkumných prostředků,
- rozptýlení jeho pozornosti na více objektů průzkumu,
- jeho dezorientace,
- určité neadekvátní činnosti v rozhodovacím procesu atd.

Výslednost klamání však bude závislá na splnění určitých požadavků.

■ Požadavky na klamání

Zkušenosti z válek a cvičení ukazují, že k nejvyšší efektivnosti klamání je nutná především **komplexnost, aktivnost, věrohodnost, centralizace a kontrola** přípravy a provádění opatření klamání.

Komplexnost klamání znamená používat formy klamání odpovídající všem možnostem a způsobům průzkumu protivníka.

Aktivnost spočívá v úporném ovlivňování průzkumu protivníka a neustálé „zřetřování“ pravdivých informací informacemi klamnými.

Věrohodnost znamená používat takových forem klamání, aby byl protivník přesvědčen o pravdivosti získaných „klamných informací“. Míru věrohodnosti lze lehce překročit a tím vše „prozradit“.

Centralizace znamená provádět klamání podle zámyslu bojové činnosti a pokynů (úkolů) od nadřízeného. Díky ní lze dosáhnout vyššího účinku klamání než libovolná a roztržitost plněných opatření.

Kontrola snižuje riziko nízké věrohodnosti klamání a následného prozrazení.

Podle některých názorů je dalším požadavkem **nepřetržitost** provádění klamání. Z hlediska naplňování požadavků komplexnosti a věrohodnosti, ale i z důvodů

nedostatku času na přípravu a potřebného materiálu, však nebude jednoduché této nepřetržitosti dosáhnout.

■ Ještě k pojmu „válečná leť“

Po objasnění podstaty **klamání** je účelné se stručně zmínit o obsahu pojmu **válečná leť**. Mnohými vojenskými odborníky jsou tyto pojmy používány a chápány jako synonyma, s čímž nelze plně souhlasit.

Zatímco podstatou **klamání** je vytváření klamného obrazu vojenských skutečností k ovlivnění rozhodovacího procesu protivníka, **podstatou válečné lstei je schopnost velitelů** (a dalších subjektů podílejících se na přípravě a vedení bojové činnosti) **uplatnit tvůrčí myšlení při realizaci zásad vojenského umění** (taktiky, operačního umění i strategie) v operaci (boji). V praktické rovině jde o umění:

- aplikovat platné zásady na nové podmínky;
- použít nová, nekonvenční řešení v tvorbě zámyslů, v použití zbraní, v manévru vojsky, palbou atd.;
- „předstihnout“ protivníka ve vývoji a použít nejen originálních zbraní a bojové techniky, ale i ve způsobu originální bojové činnosti, čímž jej překvapit.

Tedy při uplatnění **válečné lstei nejde o snahu změnit rozhodovací proces protivníka předem jako u klamání, ale o vytvoření pro něj překvapivé situace, kdy se jím přijaté rozhodnutí stává „méně upotřebitelným“.**

Lze tedy konstatovat, že **válečná leť je jinou kategorií než klamání**. Je pravdou, že s oblastí klamání je **válečná leť** velmi těsně spojena, protože oběma činnostmi se může dosáhnout **překvapení protivníka**.

Zkušenosti z historie válek ukazují na důležité místo uplatňování klamání a **válečné lstei** bojujícími stranami v souvislosti s dosažením úspěchu. Na druhé straně však zaměstnání operační a bojové přípravy prováděná v nedávné minulosti nebo i v současnosti ukazují, že ani jedné z oblastí nebyla a není věnována patřičná pozornost.

Jak klamání, tak i uplatňování **válečné lstei** v bojové činnosti patří bezpochyby k moderním prvkům vojenského umění. Proto je nutné jejich důsledné a vědecké rozpracování pro nové podmínky vedení bojové činnosti, zvláště obrany. O úloze klamání v podmínkách soudobé obrany, zvláště o problematice **operačního klamání** v obranné operaci armádního sboru bych rád pojednal v některém z dalších článků.

PROSTŘEDKY KLAMÁNÍ a jejich pojetí v zahraničních armádách

Klamná činnost je ve vyspělých armádách světa neoddělitelnou součástí přípravy a vedení boje a operace. Článek rozebírá pojetí prostředků klamání armád NATO. Uváděné pojmy mohou být zajímavé a poučné pro další rozvoj názorů na klamnou činnost v Armádě České republiky.

V armádách NATO se za **prostředky klamání** (deception means) považují prostředky, metody a způsoby, které mohou být použity ke sdělení (přenesení) informací protivníku. Naši velitelé chápou prostředky klamání spíše jako materiální prostředky, méně jako činnost. V armádách NATO se rozlišují tři kategorie klamných prostředků:

- fyzické prostředky,
- technické prostředky,
- administrativní prostředky.

Za **fyzické prostředky klamání** jsou pokládány aktivity a zdroje, které jsou využívány ke sdělení (přenesení) nebo naopak k odepření vybraných informací protivníku.

Příkladem fyzických prostředků klamání jsou takové vojenské činnosti jako provádění cvičení, vedení průzkumu, výcvikové činnosti a přesuny vojsk. Patří sem však také použití maket vojenské výzbroje a maket různých zařízení, různé způsoby vedení bojové činnosti (taktiky), týlové a jiné základny, týlové činnosti, zásoby a opravárenská činnost a dokonce vojenské testy a činnosti s nimi spojené. Fyzické prostředky klamání lze tedy obecně pokládat za klamné činnosti v pravém smyslu toho slova.

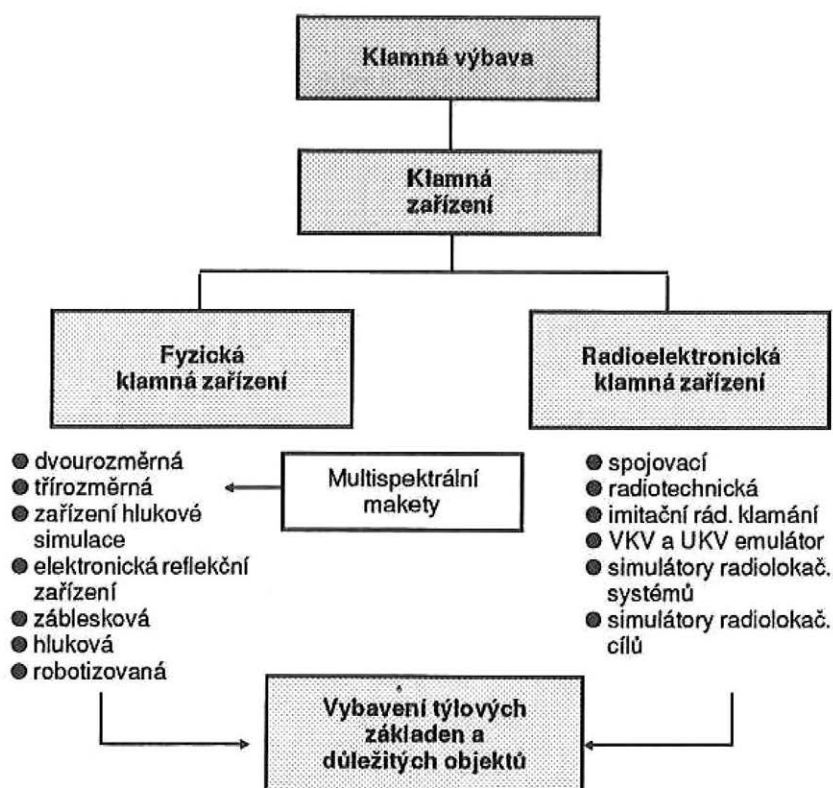
Za **technické prostředky klamání** (na rozdíl od fyzických) jsou v armádách NATO pokládány - vojenské prostředky, materiály a způsoby jejich působení využívané ke sdělení nebo naopak k odepření vybraných informací protivníku prostřednictvím záměrného vyzařování, opětovného vyzařování, změny, pohlcení nebo odrážení energie. Patří sem také šíření nebo potlačování chemických nebo biologických pachů či vyzařování nebo potlačování vyzařování radioaktivních částic. V tomto smyslu jsou tedy technické prostředky klamání **materiálními prostředky**, které tvoří klamnou výbavu.

K **administrativním prostředkům klamání** podle terminologie americké armády patří zdroje, metody a způsoby určené ke sdělení nebo potlačení ústního, obrazového, dokumentárního nebo jiného fyzického důkazu (svědectví) vůči protivníku.

Materiální prostředky klamání

Materiální prostředky klamání jsou v americké armádě a dalších armádách NATO představovány **klamnou výbavou a konkrétními klamnými prostředky**. Pojem výbava nebo konkrétní prostředek se vztahuje na každý prvek skupiny klamných zařízení (deception devices). Klamná výbava zahrnuje všechna klamná zařízení (kopie a simulátory) a makety. Rozdělení skupiny klamných zařízení je uvedeno na obr.

Rozdělení klamných zařízení

Obr.

◆ Makety

Při provádění klamné činnosti se v armádách NATO používají **klamné makety** (deception decoy). **Maketa** je, podle vymezení NATO, každá imitace osoby, objektu nebo jevu, která je zaměřena na klamání průzkumných prostředků a systémů protivníka nebo má zmylit vyhodnocovací činnost protivníka.

Základním smyslem maket je působit dvěma základními způsoby - buď jako cíl palby protivníka, nebo jako objekt průzkumu protivníka.

Pojem maketa zahrnuje jak kopie (repliky), tak simulátory. Prvořadým účelem makety je přitahovat (vábit) palbu protivníka. Tím zvyšovat odolnost skutečného prostředku nebo skutečných systémů.

Maketa může patřit buď do skupiny **fyzických klamných zařízení** (physical deception devices), nebo do skupiny **elektronických klamných zařízení** (electronic deception devices).

Makety patří v soudobém boji k rozšířeným a často používaným prostředkům klamání. Existují poměrně dokonalé makety bojové techniky a výzbroje, jejichž smyslem je poutat palbu protivníka. V tomto smyslu jde o **klamné cíle**.

Například američtí odborníci od konce sedmdesátých let vyvinuli řadu maket tanků, maket s tepelnými a infračervenými příznaky, se zábleskovými, hlukovými a prachovými či kouřovými příznaky určených pro klamání protitankových zbraní protivníka. Příkladem takovýchto maket je dvojrozměrný tank M-1 A1.

Kromě toho však existují i různé makety těch zařízení, která jsou důležitá pro vedení bojové činnosti, například mosty, radiolokační stanice, budovy, atd. Jejich smyslem je působit klamně na průzkum protivníka a vnášet tak do jeho systémů velení, řízení a spojení klamné informace, popřípadě vhodně ovlivňovat rozhodovací proces protivníka. V tomto smyslu se jedná o **klamné objekty průzkumu**.

Byly vyvinuty makety ženiných mostů s koutovými odražeči a staniolovými pásy, aby se dosáhlo příslušných radiolokačních příznaků, zařízení pro rádiové klamání a makety průzkumných a bitevních vrtulníků. Řada vyvinutých maket však (nejen v americké armádě) nebyla zavedena. Poslední bojové zkušenosti ale naznačují, že k tomu dříve či později dojde.

Podle způsobu přepravy jsou makety **stacionární, tažné a přenosné**. Podle konstrukce se rozlišují makety **skeletové, skládací nebo nafukovací**, nebo makety **dvojrozměrné a trojrozměrné**. Tyto makety jsou určeny zejména pro klamání fotografického a optického vizuálního průzkumu.

K dosažení věrohodnosti vzhledem k prostředkům radiolokačního průzkumu protivníka se makety doplňují koutovými odražeči. Makety důležité techniky PVO jsou vybaveny i světelným tepelným imitátorem.

Makety určené ke klamání radiolokátorů protivníka (radar decoys) nemusí být vizuálně shodné se skutečným objektem. Obvykle jsou totiž zaměřeny na průzkumné prostředky dalekého dosahu, kterými jsou často palubní letecké radiolokátory působící z vlastního území. Při použití těchto maket se však doporučuje postupovat velmi opatrně, protože by mohlo dojít k jejich odhalení poměrně rychle a klamání by nesplnilo svůj cíl.

K maketám lze řadit i klamné cíle, které imitují skutečný cíl. Mohou to být různé dipólové a koutové odražeče, odpalování světlic (záblesková zařízení), bezpilotní

prostředky. Hlavním smyslem těchto maket je zvýšit odolnost vlastních sil a prostředků.

Makety jsou vhodné zejména pro použití k ochraně před úderem letounů protivníka proti pozemním cílům. Pilot letounu má totiž zpravidla jen několik sekund na to, aby se rozhodl, zda uvolní své bomby nebo odpálí protizemní rakety. Dvojrozměrná maketa bitevního vrtulníku na zemi, například AH-64 APACHE, by pravděpodobně byla dosti realistická k tomu, aby na sebe upoutala letecký úder.

Ve válce v Perském zálivu (1991) používala irácká vojska mimo jiné velké množství nafukovacích maket bojové techniky (italské výroby). Jejich nasazením se podařilo částečně zmást zejména piloty spojeneckých vojsk, kteří pak udávali vyšší procento zničených cílů než byla skutečnost. Vzhledem k absolutní převaze koalice to však na výsledek operace nemělo vliv.

Zatím se v armádách NATO zavádějí spíše makety, jejichž účelem je zvýšit odolnost vlastních vojsk upoutáváním palby protivníka, než makety působící proti průzkumu protivníka.

Lze tedy shrnout, že ačkoliv hlavním účelem maket je přitahovat (nebo naopak odvádět) palbu protivníka, mohou být používány také jako klamná zařízení (deception device).

Součástí klamné činnosti v zahraničních armádách je **skrytí**. Zkušenosti zahraničních armád ukazují, že radiolokačním průzkumem dalekého dosahu jsou nejvíce zranitelné (postižitelné) kolony přesunujících se vozidel. Problém je v tom, že většina současných maskovacích prostředků není schopna dostatečně vyřešit skrytí za přesunu. Různé kryty či maskovací sítě jsou v těchto podmínkách nepraktické.

Jedním z mála prostředků, který umožňuje snížení přesnosti průzkumných údajů protivníka získaných radiolokačními prostředky dalekého dosahu, je použití maket. Zkušenosti z různých válek a konfliktů také ukazují, že proti dobře informovanému protivníkovi, který je vybaven nejmodernějšími zpravodajskými analyzačními systémy, je nutné **používat makety velmi opatrně. Použití maket je třeba realizovat pouze v kontextu dobře organizovaného, spíše střednědobého až dlouhodobého plánu klamání.**

Bylo dostatečně prokázáno, že zpravodajské orgány protivníka, které dlouhodobě sledují situaci vojsk, nemohou být oklamány vozidly a další bojovou technikou objevující se odnikud, vyzařující málo nebo dokonce žádnou elektromagnetickou energii, nemající zjevné týlové zabezpečení, ap.

Tyto předpoklady na stupni brigáda a níže jsou však méně důležité, než rychlost rozmístění maket a jejich vizuální přiblížení skutečnosti. Na tomto stupni velení je základním požadavkem na makety robustnost, levnost a efektivnost. Někteří odborníci dokonce tvrdí, že je rozumné, aby na tomto stupni velení každý tank nesl jednu nebo dvě makety, i když je pravděpodobné, že tyto makety budou v boji brzy opuštěny (stejně jako maskovací sítě).

◆ Klamná zařízení

Pojem klamné zařízení (deception device), obdobně jako maketa, se také vztahuje buď na kopii (repliku), nebo na simulátor. Na rozdíl od maket je prvořadým

úkolem klamného zařízení „vykládat historky“ ukazováním se jako cíl nebo objekt průzkumným prostředkům a činností protivníka.

Ačkoliv prvořadým úkolem klamného zařízení je upoutat zpravodajské aktivity protivníka, může být také používáno jako maketa pro přitahování palby protivníka. Příkladem klamného zařízení je třírozměrné 2,5 t nákladní auto používané jako součást kopie (repliky) postavení.

Klamné zařízení může být buď fyzickým nebo elektronickým klamným zařízením.

Termín **kopie** (replicate) se vztahuje na ty konkrétní klamné prostředky, které jsou fyzicky a mechanicky vizuálními „falšemi“ skutečných přístrojů a prostředků. Příkladem kopie je americká dvourozměrná kopie komerčního užitkového nákladního vozidla M1008 CUCV.

Simulátory jsou podle amerického vymezení ty konkrétní klamné prostředky, které představují jiný klamný příznak, obrys a profil, než viditelné skutečné přístroje a prostředky. Příkladem simulátorů je souprava rádiového klamání CDS (communications deception system) nebo zařízení hlukové simulace ASD (audio simulation device).

Americká souprava rádiového klamání AN/PRT-10 je určena k vytváření klamné radioelektronické situace na stupni jednotka a výše. Simuluje obousměrný provoz mezi dvěma nebo více jednotkami. K tomu souprava používá scénář posloupnosti vysílání, který je uložen v paměti počítače, nebo který je řízen obsluhou. Jednotky se pak jeví, že spolu vedou rádiový provoz, který odpovídá určité klamně taktické situaci. Počítač umožňuje vložit základní charakteristiky taktického scénáře a podle situace mohou být ještě vloženy zvláštní požadavky na klamný provoz. Souprava AN/PRT-10 pracuje v kmitočtovém pásmu KV, VKV a UKV. Byla úspěšně používána v operaci Pouštní bouře. Tato operace jasně prokázala hodnotu klamání a význam použití klamných prostředků v soudobém boji a operaci.

Bojovými multispektrálními maketami (multispectral close combat decoy) jsou dvojrozměrné makety sestavy těžkých bojových prostředků. Tyto makety jsou používány jako prostředky pro zvýšení odolnosti vlastní bojové techniky. Příklady jsou v americké armádě repliky tanků M1 A1, M60 a bojových vozidel M2, M113 a vozidel M901.

Pojem **vybavení týlových základů a důležitých objektů** zahrnuje ta fyzická či elektronická zařízení, která jsou potřebná ke kompletaci repliky rozmístění buď týlové základny nebo jiného důležitého objektu. Tento obecný pojem se vztahuje na celou klamnou výbavu přidělovanou orgánům bojového klamání (battlefield deception element).

Do skupiny elektronických klamných zařízení lze zařadit i prostředky REB, i když oblast REB se netýká pouze klamání. Patří sem zejména prostředky radioelektronického protipatření (electronic counter measures).

Je možné, že některé pojmy nejsou v našich názvoslovných normách zavedeny. Z článku vyplývá, že ve vyspělých armádách znamená klamání více než jen pouhé používání maket. Proto také **prostředky klamání** nejsou jen makety. Bude vhodné,

aby se i odborníci Armády České republiky hlouběji zajímali o problematiku prostředků klamání tak, jak je chápána v armádách NATO, včetně jejich použití.

Použitá literatura:

- **JUSTIN L. C. ELDRIDGE:** The Myth of army tactical deception. Military Review, 1990, č. 8, srpen, s. 67-76.
- **FM 100-15:** Corps operations. 1989, September, Headquarters Department of the Army, Washington, D. C.
- **Hammick, M.:** The invisible art of camouflage. International Defense Review, 8/1992, s. 749-754.
- **Němec, P.:** Klamná činnost - její vymezení. Vojenské rozhledy, č. 3/1993, s. 74-80.

Plukovník Ing. Bohumír Čermák

POUŽITÍ DĚLOSTŘELECTVA při podpoře vojsk územní obrany

V obranné operaci plní vojska územní obrany pomocnou, ale nezastupitelnou úlohu. Kromě jiných úkolů na teritoriu státu mají, spolu s polním vojskem a dalšími druhy vojsk, odrazit případného agresora a chránit území naší republiky před pronikajícím protivníkem.

Vzhledem k limitním počtům hlavních druhů výzbroje nebude převážný počet útvarů a jednotek vojsk územní obrany vyzbrojen dělostřelectvem. Výjimkou prozatím zůstává možnost vyzbrojit některé jednotky minomety ráže 82 mm.

Při absenci těžké výzbroje a jiné speciální techniky u vojsk územní obrany je zřejmé, že tyto svazky a útvary budou zasazovány obvykle k obraně těžko průchodných úseků terénu a na místa kde se předpokládá zasazení svazků a útvarů protivníka s menší bojovou hodnotou. Ve zvláštních případech však mohou plnit i jiné, významnější úkoly. V průběhu boje může také dojít k situaci, kdy na jejich postavení bude přenesen směr hlavního úderu protivníka. V případech, kdy nebude možné vystřídat vojska územní obrany mechanizovaným vojskem je potřebné podpořit jejich činnost palbou a pomocí jim tak v odrazení útoku protivníka nebo k splnění jiného důležitého úkolu.

Umožňuje-li to situace, může být kromě palebné podpory poskytované letectvem, použito k palebné podpoře vojsk územní obrany dělostřelectvo.

Dělostřelectvo může být zasazeno na základě předem zpracovaného plánu nebo neplánovaně, na základě vývoje situace.

■ Všeobecná palebná podpora

Všeobecná palebná podpora vojsk územní obrany může být provedena dělostřeleckými oddíly 152mm ShKH a oddíly 122mm raketometů tím, že toto dělostřelectvo umlčuje v úseku svazků a útvarů vojsk územní obrany dělostřelecké baterie, mechanizované a tankové jednotky v prostorech soustředění a jiných prostorech, místa velení a jiné důležité cíle v sestavě protivníka.

Pokud by byla všeobecná palebná podpora plánovaná předem, bude k tomu možno vyčlenit pouze menší úsilí dělostřelectva určeného k všeobecné palebné podpoře. V úvahu připadá především omezený počet oddílů sborového dělostřelectva. Naprosto výjimečně určené dělostřelecké jednotky mechanizované brigády, která sousedí se součástmi vojsk územní obrany. Na základě nařízení nadřízeného štábu, případně na základě výsledků součinnosti, může být také předem určeno dělostřelectvu doplňkové palebné pásmo v prostoru činnosti vojsk územní obrany.

V případě, že protivník přenesl směr hlavního úderu na postavení obsazená jednotkami vojsk územní obrany, může velitel, který má příslušnou rozhodovací pravomoc, dodatečně nařídit dělostřelectvu vést všeobecnou palebnou podporu hodnotou celého, nebo převážnou částí uskupení, ve prospěch těchto jednotek.

Pokud by se tato situace dala předpokládat již při plánování, je třeba v dělostřeleckém štábu, v součinnosti s příslušným operačním oddělením nebo skupinou, zvolit komunikace pro provedení manévru a stanovit prostory palebných postavení. Náčelníkem průzkumu dělostřeleckého štábu pak vytypovat prostory zvláštní pozornosti a prostory pro stanoviště průzkumných prostředků. V takovém případě je nutné předpokládané prostory palebných postavení uvést v bojových nařízeních pro svazky a útvary vojsk územní obrany jako **vyhrazené prostory**.

■ Přímá palebná podpora

Přímá palebná podpora vojsk územní obrany dělostřelectvem představuje složitější větší problém. Teoreticky je možné již v míru ve svazcích vojsk územní obrany vytvořit určitý počet dělostřeleckých jednotek určených k přímé palebné podpoře. Vzhledem k stanoveným limitům dělostřeleckých zbraní ráže 100 mm a vyšší by však vytváření takových jednotek šlo na vrub polních svazků pozemního vojska. Výstavba a použití minometných jednotek s minomety ráže do 100 mm řeší pouze malou část úkolů přímé palebné podpory. Pokud tedy nechceme oslabovat polní vojsko o dělostřelectvo přímé palebné podpory, nezbyvá než s přímou palebnou podporou dělostřelectvem u útvarů a jednotek vojsk územní obrany nepočítat vůbec a nebo jen v malém rozsahu.

Uvažovaný omezený rozsah přímé palebné podpory dělostřelectvem by mohl být proveden ve třech variantách.

◆ Za prvé je možné posílit útvar (jednotku) vojska územní obrany dělostřeleckou jednotkou ze svazku nebo útvaru polního vojska v druhém sledu.

◆ Za druhé je možné provést manévr do dočasného nebo záložního prostoru palebných postavení zvoleného na boku mechanizované brigády sousedící s útvarem vojsk územní obrany a odtud vést palby pro jejich podporu.

◆ Třetí možností je určit dělostřelectvu doplňkové palebné pásmo do úseku útvaru vojsk územní obrany.

První dvě varianty jsou náročné a na plánování a organizaci činnosti dělostřelectva. Posilování tímto způsobem je nutné řešit minimálně na úrovni velitele vševojskového svazu, výjimečně na úrovni velitele svazku. Kromě vlastního variantního plánování takové činnosti a složitější organizace součinnosti jsou zde i další problémy. Ty spočívají v oblasti bojového a týlového zabezpečení a objektivním určení normy spotřeby munice pro podporu jednotek územní obrany.

Třetí varianta podpory je relativně nejméně náročná na organizaci, nevyžaduje provádět veliteli a štáby žádné zvláštní opatření. Její nevýhoda je v tom, že doplňkové palebné pásmo, do kterého je vedena pozorovaná střelba, prakticky obsahuje poměrně malý úsek terénu.

■ Bojové zabezpečení

Hlavním problémem bojového zabezpečení jednotek dělostřelectva určených k podpoře vojsk územní obrany je dělostřelecký průzkum. Po přijetí rozhodnutí k podpoře vojsk územní obrany dělostřelectvem musí dojít ne jen k manévru palebných jednotek, ale i k manévru jednotek dělostřeleckého průzkumu. Nevýhodou vojsk územní obrany je, že tyto nemají ve své organizaci žádné specialisty dělostřeleckého průzkumu, ani jejich průzkumné, případně jiné jednotky, nebudou cvičeny k průzkumu cílů v sestavě protivníka pro potřeby řízení palby dělostřelectva. Z těchto důvodů nebude možné přebírat potřebné průzkumové údaje od jednotek vojsk územní obrany, které jsou v dotyku s protivníkem. V krajním případě je možné, na základě průzkumu vedeného těmito jednotkami, stanovit prostory zvláštní pozornosti.

V případech hodných zvláštního zřetele mohou být průzkumové údaje operativně získávány dělostřeleckými průzkumnými vrtulníky, které mohou také provádět opravování palby.

Topograficko geodetická příprava by nepředstavovala větší problém, než při činnosti dělostřelectva v sestavě polních vojsk. Vycházíme ze skutečnosti, že jednotky územní obrany povedou boj na vlastním území. Z toho pak vyplývá i relativně dobrá možnost získání výchozích podkladů pro topograficko geodetické připojení. Vzhledem k časovým možnostem, které jsou dány dobou nutnou k provedení neplánovaného manévru prvků bojové sestavy dělostřelectva, bude převážným druhem připojení topografické připojení.

Na *meteorologickou přípravu* působí dva hlavní faktory. Prvním faktorem je skutečnost, že rozvinutí a manévr meteorologických čet dělostřelecké brigády je plánován především z hlediska potřeby zabezpečit hlavní uskupení dělostřelectva polního vojska. Při manévru části dělostřelectva ve prospěch vojsk územní obrany by z časového hlediska pravděpodobně nebylo možné provést včas manévr meteorologických stanic. Většinou by to nebylo ani účelné. V důsledku toho se

mohou objevit některé prvky bojové sestavy dělostřelectva mimo prostor platnosti meteorologické zprávy METEO 11. Druhým faktorem je skutečnost, že vzhledem k skutečnému reliéfu pohraničního terénu a úkolům vojsk územní obrany, zaujmou tyto jednotky obranu převážně v horském terénu. Z toho plyne i omezenější doba platnosti meteorologické zprávy, což musí dělostřelecké štáby vzít v úvahu při přípravě střelby.

Ostatní druhy bojového zabezpečení by neměly mít zvláštní vliv na odlišnost činnosti dělostřelectva.

* * *

V tomto příspěvku jsem se zamýšlel pouze nad výchozími faktory k řešení dosud neřešených problémů palbě podpory vojsk územní obrany. Doufám, že článek bude určitým počátkem konstruktivní diskuze k těmto závažným problémům.

Podplukovník Ing. Vlastimil Galatík, CSc.

GEOGRAFICKÉ PODMÍNKY a jejich vliv na obranu

Geografické prostředí, zejména reliéf terénu, bezesporu sehrává významnou roli při volbě způsobů použití armády k obraně České republiky. Neustálá znalost a studium vojenskogeografických podmínek na území ČR, ale i v přilehlých oblastech sousedních států, správné vyvozování závěrů z vojenskogeografického hlediska může ovlivnit přípravu a vedení obranných operací. Má značný význam i pro přípravu velitelů, štábů i vojsk.

Při hodnocení vojenskogeografických podmínek na území ČR lze konstatovat, že pro zabezpečení obrany jsou tyto relativně příznivé. Především na území Čech lze s výhodou využít příhraničních pohoří, která jsou pásmová, s průběhem podél státní hranice s nízkou kapacitou hraničních přechodů a se ztíženým přístupem ke státní hranici. Kapacita operačních směrů je poměrně nízká, zejména bezprostředně u státní hranice, ovšem po překonání příhraničních pohoří se otvírají vhodné přístupy do prostoru Čech.

Přestože terén je pro obránce u státní hranice výhodný, mohlo by spoléhání se pouze na tuto výhodnost být značně ošidné, protože pohoří nejsou příliš hluboká

(do 20 km). Při využití překvapení a zmocnění se protivníkem několika hraničních přechodů s vyšší kapacitou, není v hloubce významnějších překážek, které by omezovaly rozvinutí jeho dalších sil.

V prostoru jižních Čech a Moravy je hranice, z hlediska charakteru terénu, značně různorodá. V jižní části od Šumavy až po Slavonice a v severní části od Orlických hor až po Krnov lze terén hodnotit obdobně jako v prostoru Čech.

Dobře přístupná a otevřená je státní hranice na Moravě v úseku Slavonice, Břeclav, Velká Javořina a Krnov, Třinec. Přitom ne nevýznamný i z hlediska konfliktu většího rozsahu (regionálního) je operační směr Vídeň, Přerov, Ostrava, Katovice a opačně.

Z uvedených skutečností plyne **nutnost organizovat obranu:**

- v prostoru Čech s důrazem na přehrazení hraničních přechodů a s rozmístěním hlavních sil v hloubce k ničení protivníka, který pronikne přes státní hranici, k obraně prostorů operačního významu, a také proti silným výsádkům a aeromobilním vojskům,

- v prostoru Moravy s úsilím obrany k zabezpečení státní hranice v jižní, jiho-východní a severovýchodní části s dalším využitím terénu v hloubce (mohou to být Chřiby, Oderské vrchy, Nízký Jeseník, Hostýnské vrchy, řeka Morava) a zejména Českomoravské vrchoviny k zabránění proniknutí protivníka do prostoru Čech z východu. (Neuvažují napadení ze všech směrů současně.)

Myslím si, že **využití terénu v hloubce** je v současné době **nedoceněno**, což plyne zejména ze snahy vyřešit možný konflikt bezprostředně u státní hranice. To poněkud odporuje zásadám prostorové obrany, kdy především proti silnému protivníkovi je vhodné vyhnout se sražení bezprostředně u státní hranice, kde by mohla být zničena většina sil bránících daný prostor. Naopak je výhodnější členit sestavy do hloubky. Prvními sledy rozdělovat síly protivníka, zpomalovat jejich postup, vyčerpávat je. Druhými sledy vést protizteče a protiúder, manévrovat vojsky zpod úderů, na ohrožené směry apod.

Při hodnocení terénu nebývá zpravidla brán do úvahy význam Českomoravské vrchoviny. Přitom celá Českomoravská vrchovina se může stát prostorem, kam mohou být vojska sražena z kteréhokoli směru. Současně může být prostorem, který vzhledem ke své členitosti ještě umožňuje vedení obrany omezenými silami i po ztrátách v předchozích bojích.

Členitý, horský a zalesněný terén v prostoru na státní hranici také zvyšuje možnosti použití vojsk územní obrany, protože v otevřeném, tankům dostupném terénu je jejich využití značně diskutabilní.

Uvedené skutečnosti ale odpovídají klasickým pohledům na vedení operací, kdy uvažujeme relativně souvislé fronty, na straně útočníka i obránce se proti sobě vytvářejí silná uskupení, protivník bude útočit na směrech, soustřeďovat úsilí k ovládnutí důležitých prostorů atd. V tomto případě pak terén v horských a zalesněných oblastech hodnotíme jako **neprůchodný, nebo obtížně průchodný, tudíž dobře bránitelný omezenými silami.**

Ale existuje i možnost jiného, nestandardního způsobu působení protivníka (použití jeho vojsk). Není přece vyloučeno pronikání malých skupin a jednotek ve velkém počtu, i bez těžké bojové techniky, ale s lehkými přenosnými zbraňovými komplety. V tomto případě se naopak nejnebezpečnějšími směry a prostory ohro-

žení stávají pohoří a zalesněný terén, kde tyto malé síly mohou využít lesních (polních) cest pro těžkou techniku nesjízdňých, nebo postupovat i přímo terénem. **Byl-li předem horský a zalesněný terén vyhodnocen jako neprůchodný, je zpravidla bráněn jen omezenými silami, což naopak usnadňuje pronikání malých skupin protivníka mezerami v sestavě vojsk nebo ničení vojsk, která zaujala obranu v relativně izolovaných opěrných bodech a rajonech.** Současně terén v horách a lesích ztěžuje organizaci a vedení obrany a proti takovému malým skupinám ji nebude možno vést dosud uplatňovanými způsoby - tj. budováním opěrných bodů a rajonů, jak jsme doposud zvyklí. V nepřehledném terénu bude účelnější spíše hlídkování, pozorování, léčky a členění sestavy do hloubky s možností manévru silami v hloubce na směry postupu pronikajícího protivníka a jeho ničení z předem připravených nebo i neplánovaných čar a prostorů.

Přecenění a nekritické zhodnocení využití horského terénu při státní hranici se za určitých situací může stát i pastí, ve které mohou být vojska uzavřena a izolována. Může k tomu dojít především při hromadném použití silných výsadků a aeromobilních vojsk protivníka, jejichž organizační struktury i výzbroj umožňují vést rovnocenný boj s polními vojsky. Přitom jedním z úkolů výsadkových a aeromobilních vojsk může být právě izolace vojsk v prostorech u státní hranice a dalšími úkoly pak ničení objektů, ovládnutí prostorů v hloubce apod.

V tomto příspěvku jsem si nedal za cíl provést důsledné a všestranné vyhodnocení terénu při státní hranici, ale snažil jsem se upozornit na některé aspekty, které ve vztahu k hodnocení terénu je potřebné brát v úvahu. Chtěl jsem upozornit, že mnohdy je význam a vliv terénu přeceněn, jindy naopak. Je třeba zdůraznit, že hodnocení terénu úzce souvisí s předpokládaným způsobem vedení bojové činnosti protivníkem, přičemž není nutné se za každou cenu držet zažitých stereotypů.

Teritoriální vojsko v systému obrany státu

K článku plk. prof. Ing. Karla Novotného, CSc., uveřejněnému
ve VR č. 7/1993

Považuji za nezbytné z několika důvodů zareagovat na uvedený článek.

■ První důvod vychází z používané terminologie:

- Místo používaného názvu pro nový druh pozemního vojska Armády ČR (**vojsko územní obrany** - dále VÚO) autor v názvu článku uvádí pojem „teritoriální vojsko“, dále v textu pak „vojsko územní obrany“ (s. 102., 103), ještě dále „územní vojsko“ (s. 103, 105) a končí znovu „vojskem územní obrany“ (s. 106, 108) - proč?
- Pojem „systém obrany státu“, použitý v názvu, není už dále v textu ani vysvětlen, ani používán. Na s. 102 je pouze uvedeno rozdělení Armády ČR a její složky - pozemního vojska, jehož součástí je i **vojsko územní obrany**. Z celého textu není tedy dále patrné, jakou roli vlastně vojsko územní obrany v systému obrany státu hraje a jakou úlohu plní.
- Obsah pojmu „všestranné zabezpečení“ (vymezený mj. prozatímním předpisem „Příprava a vedení operací“) je v článku v podstatě ztotožňován s obsahem pojmu „logistika“ (s. 107 - 108) a na druhé straně je zase pojem logistika nadřazován pojmu všestranné zabezpečení („V kompetenci logistiky jsou úkoly všestranného zabezpečení“ - s. 105).

■ Druhým důvodem je obsahově logická posloupnost a návaznost jednotlivých částí článku:

- V části „Podstata zajištění bezpečnosti republiky“ je řešena „likvidace vojenských a nevojenských ohrožení“ (s. 102), přičemž ale vlastní obsah těchto ohrožení a jejich podstata jsou vymezeny až v následujících částech článku (s. 103 - 106). Domnívám se, že pořadí by mělo být opačné, aby bylo čtenáři jasné, čím a proč se autor při řešení určitého problému zabývá.
- Část „Všestranné zabezpečení“ v podstatě vůbec nesouvisí s problémem uvedeným v názvu článku.

■ Třetím důvodem je problematičnost některých tvrzení, např.:

- Jací „specialisté VÚO“ a k plnění jakých vzniklých úkolů v prospěch polního vojska v situaci, kdy nehrozí bezprostřední agrese, mohou být použiti (s. 103, 1. odst.)?

– Jaké specialisty, které nemá polní vojsko, má podle autora mít VÚO?

Je tento požadavek nebo návrh reálný i vzhledem k tomu, že podle dosavadních názorů (které se ale ještě mohou mnohokrát změnit) se předpokládá, že VÚO bude v době míru nenaplněno (pravděpodobně kromě některých výcvikových středisek) a bude mobilizačně rozvíjeno až za branné pohotovosti státu (BPS)? Jakým způsobem, v jakých lhůtách, z jakých důvodů atd. by mohli být tito specialisté VÚO vůbec povoláni a použiti?

– Jaká jsou kromě „vnějších“ i „vnitřních“ nevojenská ohrožení a proč nejsou v článku v samostatné stati také rozebrána (s. 103 - viz název i obsah stati)?

Domnívám se, že buď jsou jen „nevojenská ohrožení“ (celkově), nebo jsou-li vnější, logicky plyne, že musí být i vnitřní nevojenská ohrožení.

V jiné části článku (s. 102 uprostřed) je uvedeno, že „Cílem, především pak výsledkem nevojenských ohrožení, bude snaha narušit stabilitu republiky, případně také jejich ozbrojených sil zevnitř (zvýrazněno mnou). Realizátory mohou být osoby nebo skupiny přicházející z jiných států, někdy dokonce jako turisté či emigranti nebo také občané našeho státu“. Je tím myšlen terorismus? Jde o vnější nebo vnitřní ohrožení? Jak proti takovému ohrožení může působit („bojovat“) armáda? Proč jsou takovéto problémy pouze naznačovány a pak není navrženo řešení?

– Jakým způsobem vyvolávají „mezinárodní obchod se zbraněmi“ a „pašování drog, vnější nevojenská ohrožení a jak se na jejich eliminaci může podílet armáda (s. 103)?

Jsem si vědom, že uvedené „zdroje“ nevojenských ohrožení se v člancích a různých materiálech objevují v poslední době často, ale zatím jsem se nesetkal se zdůvodněním těchto tvrzení. Obchod se zbraněmi i pašování drog přece „fungují“ v různých regionech světa v různé míře už desítky let, ale přesto nevím o případu, kdy by bylo jejich působení tak „intenzivní“, že by způsobilo takové nevojenské ohrožení některého státu, jež by si vyžádalo použití armády.

– Jaká velitelství, jaké jednotky místních vojenských doplňovacích velitelství a jakým způsobem mohou plnit v míru „úkol sřežení“ (s. 103 předposlední odst.)? Jakými silami a prostředky, když se předpokládá (viz výše) rozvinutí VÚP až v případě BPS: Proč autor článku, jestliže navrhuje plnit uvedený úkol vojskem územní obrany, současně nenavrhne i vytvoření odpovídajících organizačních struktur, tzn. jak uvedený rozpor řešit?

Má zásadní připomínka k uvedenému článku však spočívá v tom, že problém uvedený v názvu článku je v jeho obsahu řešen pouze okrajově a přitom v značně obecné rovině.

Toto konstatování je zvláště patrné v souvislosti s úvahou autora článku o možném rozsahu vojenského ohrožení státu a v souvislosti s tím i o nemožnosti vyloučit zahájením agrese s překvapením. Důležitý je i závěr o pravděpodobné snaze útočníka rychlým splněním stanovených omezených cílů postavit světovou veřejnost před hotovou věc včetně uvedení dalších argumentů souvisejících s touto variantou ohrožení (s. 106). Ač mám vůči článku řadu výše uvedených výhrad, s touto jeho částí v podstatě bez výhrad souhlasím.

Domnívám se však, že na tuto variantu ohrožení právě vzhledem k úkolům a **možnostem VÚO** autor v podstatě nereagoval. Jestliže by totiž logicky spojil tuto **možnou** variantu ohrožení se **zamýšlenou dislokací, způsobem a lhůtami** mobilizačního rozvinutí svazků (brigád) vojska územní obrany, musel by nutně dojít k závěru, že v takovémto případě **není vojsko územní obrany** v podstatě **schopno podílet se** na plnění předpokládaných úkolů při obraně státu v součinnosti s polním vojskem (viz s. 108), protože případný konflikt zahájený s překvapením skončí pravděpodobně dříve než se vojsko územní obrany vůbec rozvine!

Jsem přesvědčen o tom, že povinností armády je být připravena reagovat na nejnebezpečnější variantu ohrožení státu, kterou je právě překvapivé napadení. Je proto podle mého názoru nutno řešit i uvedený **rozpor mezi úkoly a požadavky na vojsko územní obrany na straně jedné a jeho reálnými možnostmi na straně druhé**. Má-li tedy být skutečným vojskem **územní obrany**, připraveným k **obraně určitého teritoria**, pak pravděpodobně nelze předpokládat jeho zmobilizování po praporech nebo dokonce brigádách v omezeném počtu posádek, ale je nutno i jeho **zmobilizování decentralizovat** do menších jednotek (čet, případně rot) v jednotlivých větších (tzv. střediskových) obcích ap. Značný problém decentralizovaného uložení a střežení zbraní a nezbytné dávky munice pro takovéto malé jednotky by mohl být např. řešen vybudováním zabezpečených skladů zbraní u policejních stanic s nepřetržitou službou v součinnosti s ministerstvem vnitra.

Uvedený způsob sice vyvolá řadu problémů při jeho zabezpečování (nikde také není řečeno, že to musí být řešeno ihned), ale na druhé straně umožní skutečně **rychle reagovat** i na tu nejsložitější variantu vojenského ohrožení. Navíc odpadnou problémy (časové i materiální) s přepravou záloh do mobilizačních středisek (pracovišť). Současně vznikne možnost (na základě přesného legislativního vymezení podmínek a pravomocí ap.) v případě potřeby (tj. např. vzniku živelné pohromy, katastrofy ap.) takovouto jednotku nebo její část **povolat orgánem státní správy (územní samosprávy)** k řešení vzniklé situace (poskytnutí pomoci, střežení prostoru, zabezpečení pořádkové služby atd.).

Namítne-li nyní někdo, že jsem snílek a že to není možné, mohu reagovat jen konstatováním, že při řešení otázek zabezpečení obrany státu nemohou existovat neřešitelné problémy a že pouze závisí na dobré vůli a zájmu všech zainteresovaných vyřešit společný úkol - a obrana státu takovýmto úkolem je. Nikdo u nás ani v Evropě se nepozastavuje nad skutečností, že např. příslušníci švýcarské armády mají zbraně i hotovostní balíček munice doma a necítí se tím být ohroženi ani sousední státy. Proč bychom tedy i my neměli přijmout opatření potřebná k zabezpečení schopnosti reakce na uvedenou **možnou** variantu vojenského ohrožení státu?

Domnívám se, že by uvedený článek měl vyvolat mnohem širší diskusi týkající se problematiky vojska územní obrany. Stojí např. za zamyšlení, zda je vhodné a účelné počítat s jeho v podstatě jednotypovou organizací, když se předpokládá použití jednotek VÚO vždy v **určitém konkrétním teritoriu**. Jednotlivé regiony území státu jsou totiž značně **odlišné** z hlediska jejich **členitosti, pokrytosti, hustoty a charakteru městské zástavby** ap. Z této odlišnosti by měly tedy vyplývat i odpovídající rozdíly v organizačních strukturách, ale především **ve výzbroji a**

výstroji jednotlivých jednotek VÚO. Rozdílné požadavky na účinnou dálku střelby jednotlivých typů a druhů zbraní jsou např. v otevřeném odkrytém terénu (nížiny, roviny), jiné v členitém a zalesněném terénu nebo v zástavbě městského typu (městských aglomeracích).

Obsah článku vzhledem ke svému názvu otevírá široký prostor názorům, jež by mohly současnou koncepci výstavby Armády ČR v oblasti místa a úlohy vojska územní obrany v systému obrany státu zpochybnit. Proto jsem považoval za nutné naň reagovat, upozornit na některá slabá místa týkající se uvažované dislokace a lhůt připravenosti vojska územní obrany vzhledem k jeho předpokládaným úkolům v systému obrany státu a vyvolat tak diskusi k jedné z oblastí výstavby Armády ČR.

Plk. Ing. Luděk Hodbod'

Ženíjní problematika obrany

**K článku plk. Ing. Jaroslava Hýska, CSc., uveřejněnému
ve VR č. 9/1992**

Dlouhá doba uplynula od zveřejnění a ještě delší od napsání tohoto článku. Výzvy jeho autora k diskusi na uvedené téma zůstaly dosud nevyslyšeny. Nabízí se otázka: „Je a nebo není z hlediska ženíjní problematiky obrany republiky co řešit?“ Věřím, že řada čtenářů, a nejen z řad ženíjního vojska, může dát kladnou odpověď bez dlouhého přemýšlení. Patřím k nim i já, a proto jsem se rozhodl svými názory a postřehy participovat při řešení dané problematiky.

Jednoznačným popudem k napsání článku byla situace při velitelském shromáždění hlavních funkcionářů na GŠ MO, konaném dne 27. 10. 1993. V rámci zaměstnání odborné části vyvstala, zcela jednoznačně, potřeba zabývat se problematikou ženíjního zabezpečení v širším kolektivu, s cílem prezentovat názory, problémy, společně hledat jejich řešení a přijmout optimální ujednocující koncepci.

I v případě, že selžou účinnější formy výměny názorů (například seminář apod.), není nic ztraceno, neboť právě stránky tohoto časopisu mohou (byť i jen dočasně) být vhodným zprostředkovatelem diskuse, navíc s možností vstupu daleko většího okruhu čtenářů, než jen účastníků „semináře“ či pracovní porad.

Jsem toho názoru, že právě článek pana plk. Ing. Hýska, CSc., „K ženijní problematice obrany“ je vhodným východiskem pro hledání a snad i nacházení řešení dané problematiky.

Pozorný čtenář jistě postřehl, že autor nepoužil frekventovaného pojmu ženijní zabezpečení a hned v úvodu článku vyjádřil svůj **názor na celý systém tzv. zabezpečení**. S jeho zdůvodněním souhlasím však pouze částečně. Nejsem totiž názoru (z hlediska sémantického), že činnost ženijního vojska úplně odporuje významu slova zabezpečení, zvláště v souvislosti s pojmenováním této činnosti jako „problematika“ (viz název článku). Souhlasím však s názorem praktické degradace pojmu zabezpečení v rovině záměny, inklinující k významu slova zabezpečovat. Důsledkem jsou zažitá extrémy v posunu „výhradní odpovědnosti“ na orgány ženijního vojska, například za: ženijní budování obrany, zabezpečení pohybu včetně násilného přechodu (překonávání) vodní překážky, nebo v poslední době využití objektů STO, SLO apod.

I přes dobrou vůli zaměnit pojem zabezpečení výrazem, který by lépe a stručně vyjádřil myšlenku autora, jsem výstižnější slovo nenašel.

Přimlouvám se však, aby při zpracování nových předpisů bylo se slovem „zabezpečení“ a jeho modifikacemi nakládáno s citem. Tam, kde hrozí nebezpečí nežádoucího pochopení, volit raději výrazy typu spolupůsobit, spoluzabezpečit, v součinnosti apod. Zvláště potřebné to bude ve fázi stanovení cílů jednotlivých ženijních činností (úkolu, opatření).

Jistě důležitým mezníkem pro ženijní vojsko bude zpracování a vydání nových předpisů ženijního zabezpečení na operačním a taktickém stupni. Jejich zpracování by měla předcházet podrobná analýza současného stavu ženijního zabezpečení a nová znění předpisů by měla maximálně respektovat směr vývoje operačního umění a taktiky.

Doporučuji proto **zaměnit dosud realizovanou metodu zpracování těchto materiálů podle stanovených termínů** pružnější a efektivnější **metodou podle cílů**. Pevné termíny nezohledňují současnou vnější realitu zpracování podkladových (výchozích) předpisů (Příprava a vedení operací, Polní řád). Přetrvávají problémy vnitřního rázu, týkající se vlastní problematiky ženijního zabezpečení (pojmová základna, hledání východisek s ohledem na novou koncepci AČR), čehož důkazem je i tato diskuse. Zpracovávat při neustále se měnící situaci něco (minimálně), „do šuplíku“, mrhat tak silami, určitě není důkazem změn stylu velení a řízení, o kterých se tolik hovoří. V souladu s realitou vnějších a vnitřních vlivů doporučuji zaměřit úsilí na:

- ▲ jednoznačné vymezení kompetencí (v rovině zadavatel, zpracovatel, oponent, garant apod.);
- ▲ stanovení vstupních podmínek (na základě optimalizace poměru účelnosti a času);

- ▲ přeměnu časového plánu na plán podle cílů, respektující průběh zpracování podkladových materiálů (zpracování připomínek, ověření, schválení apod.);
- ▲ prosazení zpracovaných připomínek v rámci verifikace uvedených předpisů (včetně jejich vzájemné sladění);
- ▲ ujednacení pojmového aparátu, který v současné podobě neodpovídá požadavkům velení a řízení ženijního zabezpečení;
- ▲ postupné a účelné rozpracování podkladových materiálů u těch činností, jevů, procesů ženijního zabezpečení, kde míra neurčitosti je minimální, respektive žádná, anebo bude na základě stavu rozpracovatelnosti normativních předpisů průběžně snižována (odstraněna);
- ▲ zajištění široké diskuse (včetně zástupců od vojsk), spojené s řešením problémů a s následným kompetentním závěrem;
- ▲ vytvoření personálních, časových a dalších podmínek, hodných významu zpracovávaných předpisů (včetně verifikace, oponentury a dokončení).

S ohledem na uvedenou skutečnost nepovažují připravované vydání předpisů Žen 2-7 „Výbušné zátarasy“ ze efektivní.

V duchu předmětného článku totiž vyvstává ještě jeden důležitý aspekt, který je příjemnějším námětem do diskuse. Jedná se o problematiku „polního opevňování“ (viz Žen 2-1), které podle dosavadní teorie zahrnuje:

- ochranné stavby;
- opevňovací zátarasy.

Příčemž uvedený předpis řeší jen problematiku zátarasů nevýbušných a o problematice výbušných zátarasů je pojednáno v samostatném předpise Žen 2-7.

Ze struktury ženijního zabezpečení v duchu dosud platného Vševojsk 2-2, ale i návrhu předpisů „Přípravy a vedení operací“ a „Polního řádu“ vyplývají (mimo jiné) dva na sobě nezávislé úkoly:

- budování ochranných staveb v prostorech, na čarách a v postaveních zaujímaných vojsky a na místech velení;
- zřizování a udržování ženijních zátarasů a provádění ničení.

Obecné rozdělení zátarasů na výbušné, nevýbušné apod. vyjadřuje zcela jasně příslušnost k určitému druhu. úkolu, na základě jednotného cíle - zabránit postupu vojsk protivníka. (Obecným cílem ochranných staveb je však poskytnutí ochrany před palbou protivníka). Skutečnost, že zřizování nevýbušných zátarasů má mnoho společného s budováním ochranných staveb z hlediska provádění, je kritériem druhodávým a nemělo by bránit důslednému rozlišování prezentovaných úkolů ženijního zabezpečení. Z uvedeného pak vyplývá potřeba jednoznačně přehodnotit přežitý pojem „polní opevňování“, s následným vymezením cílů a obsahu samostatných kategorií ochranné stavby a ženijní zátarasy. Současně je vhodné řešit jejich souvislostní vazby ve vztahu k ženijnímu budování obrany, ženijní úpravě terénu, k pořadí prací apod.

Plně souhlasím s potřebou přehodnocení budování souvislých obranných postavení tzv. zákopovým systémem. Je a bude potřebné rozpracovat teorii ženijního zabezpečení pozici a pohyblivé obrany. Přijaté zásady (po ověření) co nejdříve uvést do praxe vojsk.

Současné pojetí obrany v duchu platných předpisů představuje více méně zásady obrany pozici. S ohledem na kvantitativní změny AČR **bude vhodné nové pojetí pozici obrany řešit v rozpracování teorie budování prostorů obrany menších jednotek formou kruhové obrany.** Základním požadavkem ženíjných činností musí být dosažení vysokého stupně úpornosti, s cílem zastavit (odrazit) útok protivníka a udržet území.

Ženíjný zabezpečení pohyblivé obrany předpokládá realizaci úkolů předem zpravidla na širší frontě a do větší hloubky. Rozsah a způsob ženíjního budování musí naplnit znaky úporné obrany, ale současně i umožnit pružný manévry skrytého opuštění a organizovaný odchod do hloubky prostorů obrany. Velký rozsah ženíjního budování obrany je dán větší potřebou záložních, klamných prostorů a značnými požadavky na zatarasování, především manévrovým způsobem, a s využitím prostředků pro minování na dálku.

Jako značně náročné se jeví zabezpečení manévru (pohybu), propouštění vlastních vojsk zřízenými zátaras, následně uzavírání těchto zátarasů apod.

Plně souhlasím s myšlenkou soběstačnosti jednotek, útvarů, svazků pozemního vojska při plnění úkolů ženíjního zabezpečení. Přesto si neodpustím připomenout, že by bylo vhodné se konečně seriózně zabývat problematikou ženíjního zabezpečení u PVO, ale i letectva. Jsem toho názoru, že takové „překlápění“ jednotek mobilní PVO je z hlediska úspěšnosti obrany stejně významné, jako například akt zabezpečení pohybu ustupujících jednotek. Jistě nemalé problémy by způsobilo v rámci organizačních struktur například odstranění min ze vzletové dráhy, účinné maskování, zabezpečení klamné činnosti, budování záložních (klamných) prostorů apod. Proč bychom například nemohli při zpracování nových předpisů typu Vševojsk 2-2 zaměnit část „zabezpečení obrany mořského pobřeží a ostrovů“ právě problematikou řešící ženíjný zabezpečení u PVO a letectva? V každém případě je nutno se aktualizací značně zastaralých předpisů (ustanovení), týkajících se uvedených druhů vojsk zabývat komplexně, v patřičných souvislostech s ženíjným zabezpečením pozemního vojska.

V duchu výzev autora článku na přehodnocení zásad budování obrany, využití objektů SLO. STO, považuji za vhodné nastolit k přehodnocení i otázky týkající se zásad zatarasování. K řešení této problematiky, jakož i problematiky velení a řízení ženíjního vojska, se chci v nejbližší době vyjádřit samostatnými články.

Jako žádoucí se jeví přehodnotit i otázku aktivní klamné činnosti, která je dosud řešena výhradně na operačním stupni, což neodpovídá současným požadavkům taktiky. Je dokonce na zvážení, zda vůbec klamnou činnost řešit jako součást všestranného zabezpečení a nenahlížet na ni jako na trvalý požadavek a jeden z atributů soudobého boje.

Koncepce Armády ČR staví před ženíjný vojsko úkol cílevědomě a účelně zabezpečit součinnost s novými složkami systému zabezpečení vojsk, s „logistikou“. Je pochopitelné, že tento systém se bude ještě nějakou dobu utvářet, budovat, hledat sebe i ostatní. Bylo by proto krátkozraké neiniciovat vazby tak důležité, jako je například zabezpečení vojsk ženíjnými municemi, ženíjným materiálem, náhradními silami apod.

Vedle stanovení zásad ženíjního zabezpečení polních vojsk bude potřebné diferencovaně vymezit úkoly ženíjního zabezpečení vojskům územní obrany (ÚO).

Stanovit zásady jejich vzájemné součinnosti (péče a využití objektů STO, SLO, zabezpečení přechodů přes státní hranici apod.) Jistě užitečné bude řešit otázky realizace úkolů demonstrační činnosti, jakož i řešení problematiky, týkající se ženijního zabezpečení vojsk ÚO v podmínkách převažujícího způsobu poziciční obrany s možnou variantou přechodu na činnost odchodu bojem v návaznosti na činnost mechanizovaného vojska.

Jedním z mnoha úkolů vojsk ÚO bude zabezpečení obrany důležitých osad (měst), a proto bude vhodné tuto problematiku rozpracovat podrobněji než dosud.

Za kritickou považuji **oblast minování na dálku**, která ač plně zapadá do rámce vedení moderní obrany, není v podmínkách Armády ČR uskutečnitelná. Jsem toho názoru, že nestačí tuto záležitost odbýt větou v návrhu nových předpisů: „Při minování na dálku se využívá dělostřelectva a letectva.“

Jen těžko si lze představit, že by řešení tohoto problému iniciovali zástupci dělostřelectva či letectva.

Poslední připomínku chci věnovat možnosti přehodnocení struktury (názvů) stálých a nestálých prvků bojové a operační sestavy, s ohledem na novou koncepci výstavby AČR (ženijní záloha (mpr), pohyblivý odřad zatarasovací (POZ) u mb, operační význam POZ na operačním stupni apod.).

Nanejvýš účelné se jeví řešit problematiku ženijního zabezpečení obrany republiky v široké diskusi nejen příslušníků ženijního vojska, ale i čtenářů ostatních druhů vojsk, ať již mechanizovaného vojska, dělostřelectva, PVO, letectva a pod.

Je to pouze otázka času, ekonomických možností a lavina opatření, spuštěná koncepcí Armády ČR, může zavalit ženijní vojsko nepřipravené, a to by byla chyba. Stále je ještě čas diskutovat, tříbit názory, přijímat řešení, přizpůsobovat, ladit, ověřovat, optimalizovat a hlavně připravovat se na vše, co je a bude potřebné z hlediska dotvoření a přijetí zavazující koncepce ženijního zabezpečení.

Plk. Ing. Karel Pospíchal

Plukovník v zál. prof. Ing. Karel N o v o t n ý, CSc.

K VYSOKÉMU VOJENSKÉMU ŠKOLSTVÍ

Přestavba probíhající v naší armádě se promítá do všech oblastí její činnosti. Výjimkou nemůže být ani systém vojenského vzdělávání, zejména jeho vysokého vojenského školství jako určujícího stupně přípravy našeho velitelského sboru a tím také úroveň připravenosti armády k plnění úkolů obrany státu. Význam

efektivního řešení této problematiky proto vyžaduje, aby se na jeho formování podílelo co nejvíce pracovníků se zkušenostmi jak vojskové praxe, tak z vědecko-pedagogické činnosti. Snahou přispět k optimalizaci řešení je motivován i můj příspěvek.

Jako neoddelitelná součást armády musí vysoká vojenská škola vytvořit přípravou velitelského sboru výchozí podmínky pro plnění jejich úkolů. Z toho také vyplývají na ni kladené **požadavky**.

Některé, podle mého názoru nejdůležitější, se pokusím zformulovat.

1 Vysoká vojenská škola se musí aktivně podílet na vypracování teorie obrany státu, včetně jejího zabezpečení odbornostmi. To spolu s přípravou studentů v intencích této teorie patří k základnímu poslání vysoké vojenské školy. Již přitom dosahované výsledky jsou současně měřítkem kvality a účinnosti jejího učebně výchovného procesu a ve svém důsledku také projevem oprávněnosti její existence.

Na vypracování teorie se vysoká vojenská škola bude podílet spolu se samostatnými vědeckými pracovišti. Jak vědecká pracoviště, tak součásti vysoké vojenské školy (její katedry a výzkumná či vědecká pracoviště) mohou na řešení jim stanoveného společného úkolu spolupracovat nebo jej řešit samostatně. Nebude zvláštností, že si některé vědecké úkoly budou určovat jednotlivá pracoviště sama na základě svých poznatků a zkušeností. Výsledky svých řešení pak nabídnou velení armády.

Svou **vědeckou činnost** musí vysoká vojenská škola bezprostředně **spojoval** především se svým **posláním připravit velitelský sbor** naší armády. Přitom se nejedná pouze o vykonávání příslušných funkcí jen v daných podmínkách, ale i perspektivně. Současně jde také o to naučit studenty chápat jednotlivé problémy komplexně. Podstatou přitom je zejména **pochození vzájemných vztahů a vazeb mezi faktory ozbrojeného zápasu, druhy vojsk, vědními obory a konkrétními ekonomickými možnostmi státu**. Tím vytvořit u studentů předpoklady pro tvůrčí rozvíjení a praktické uplatňování změněných parametrů jednotlivých faktorů ozbrojeného zápasu, zejména bojové techniky.

Podle svého zaměření a obsahu mohou vědecké úkoly směřovat do **oblasti základního či aplikovaného výzkumu**. **Základní výzkum** na vysoké vojenské škole musí především pokrývat problematiku **formování a rozvoje vojenského umění všeobecně a v našich podmínkách zvláště**. **V řešení této oblasti je totiž vysoká vojenská škola nezastupitelná** jinou vysokou školou, je v tom jedinečná. Pokud by škola výzkum v této vědní oblasti neprováděla, neplní jeden ze základních požadavků, kladených na každou vysokou školu: výzkum a vývoj konkrétního (-ích) vědního (-ích) oboru (-ů). Současně s formováním základních zásad vojenského umění musí vysoká vojenská škola vypracovávat formy a způsoby jejich aplikace na naše podmínky.

Určující postavení při řešení vědeckých úkolů vojenského umění patří vševojskové problematice. Je to dáno tím, že jsou výchozími pro ostatní odbornosti také ve výuce. Jsou prakticky červenou nití, kterou je třeba v jakémkoliv vojenské činnosti respektovat. Bez toho nemůže být efektivně dosaženo stanoveného cíle. Podstatou tohoto požadavku jsou význam, úloha a odpovědnost jediného velitele jako organizátora a koordinátora činností všech jemu podřízených organizačních celků. Nadřazování jakéhokoliv druhu vojska, byť je jeho ničivá síla sebevětší, je, jak ukazují poznatky z nedávné minulosti, iluzorní, škodlivé a nezajistí dosažení stanoveného cíle. Řešení úkolu bez návaznosti na vševojskovou problematiku může být pro potřeby armády nepoužitelné a z jejího hlediska pak je samoúčelné.

Vedle základního a aplikovaného výzkumu v oblasti vojenského umění je třeba **zajistit aplikovaný výzkum také v oblasti technických věd.** Jejich pozornost je účelné zaměřit na technické zabezpečení problémů, souvisejících s řešením vojenského umění při účinné obraně státu. Podstatou tohoto postupu je důsledné **uplatňování systémovosti** při formulování a rozvíjení teorie obrany státu. Tím je zajištěna cílevědomost a také cílenost zaměření jednotlivých odborných řešení, komplexnost řešení problematiky jako celku, jeho reálnost a možnost praktického využití. Současně se odbourávají časové a kapacitní ztráty, zkracují potřebné doby a zvyšuje jak obsahová, tak ekonomická efektivnost řešení. Hospodárnost vždy a v našich soudobých podmínkách zvláště je důležitým kritériem hodnocení výsledků každé činnosti, tedy i vědecké práce v armádě.

Zkušenosti ukazují, že teorie a její zvládnutí jsou základními předpoklady kvalifikované aplikace a efektivní praxe. Vysoká vojenská škola svým posláním by k tomu měla zejména v oblasti vojenského umění vytvářet výchozí podmínky.

☉ **Vzhledem k omezeným finančním prostředkům,** odsouhlaseným početním stavům armády i skutečnosti, že povolání důstojníka nebude u většiny velitelského sboru naší armády celoživotním, **se jeví nutné změnit dosavadní způsob získávání potřebných odborníků.** Bezpodmínečně bude třeba se v plném rozsahu orientovat na získávání studentů pro jednoznačně vojenské odbornosti. Přitom bude účelné studium zaměřit zejména z počátku všeobecněji, vševojskověji a teprve v dalším jeho průběhu prohlubovat příslušnou odbornost. Podle mého názoru úzká specializace od začátku omezuje možnost širšího využití absolventů v souladu s konkrétní potřebou armády.

Při výši rozpočtu na armádu je třeba **zvážit účelnost přípravy na vysoké vojenské škole těch profesí,** které jsou v podstatě shodné se vzděláním v civilu, nebo se mu blíží, anebo jejich početní potřeba v armádě je nízká. V takových případech lze **potřebné odbornosti pro armádu získat** nábořem stipendistů a vybraných absolventů civilních vysokých škol jednorázovým nábořovým příspěvkem a uzákoněným zvýhodněním a zabezpečením služby vojáka z povolání, včetně odchodu do zálohy a důchodu.

Civilní vzdělání doplnit v potřebném rozsahu kurzem příslušného zaměření a rozsahu na vysoké vojenské škole a odpovídající praxí. Tak zabránit také finančním ztrátám, k nimž v současné době dochází tím, že někteří absolventi vysoké

vojenské školy hned po jejím absolvování či krátce po nástupu vojsk žádají o propuštění z armády.

③ **Početním stavům armády**, jejímu složení a organizačním strukturám a z toho vyplývající koncepci vojenského vzdělávání a potřebným počtům jednotlivých odborností musí odpovídat také systém vysokého vojenského školství. To spolu s úkolem podílet se na vypracování a rozvoji komplexní teorie obrany státu mohou pravděpodobně zabezpečit **jedna až dvě vysoké vojenské školy**.

V případě **jedné vysoké vojenské školy** se jeví účelné mít Akademii obrany (bezpečnosti) státu se dvěma fakultami:

- 1. Druhů vojsk a logistiky (bakalářskou),
- 2. Vyššího vzdělávání (postgraduální).

Přednostmi jedné vysoké vojenské školy jsou zejména jedny řídicí a zabezpečovací orgány, možnost bezprostřední návaznosti výuky, těsná spolupráce kateder a z toho všeho vyplývající nižší počty. **Nedostatky** se mohou projevit především ve ztížení řízení a zabezpečení při umístění fakult v různých posádkách, těžko zvládnutelném rozsahu problémů řešených jednotlivými katedrami v celém komplexu jejich odborností a tím téměř jisté snížení kvality jejich výsledků zejména v přípravě a výuce studentů. Řečeno jinými slovy to znamená snížení kvality plnění poslání školy. Tak tomu bylo například v šedesátých letech (od roku 1963), kdy na VA došlo ke spojení kateder operačního umění a všeobecné taktiky v katedru vševojskovou. I přes relativní blízkost řešené problematiky (prapor, pluk, divize na jedné a armáda, fronta na druhé katedře) došlo asi po dvou letech opět k jejich rozdělení. Tím spíše je nevhodné spojit do jedné katedry problematiku od čtyř až po operační stupeň. Východiskem může být rozdělení dané odbornosti nejméně do dvou či dokonce tří kateder.

Jeví se proto vhodnější **mít vysoké vojenské školy dvě**:

Vojenskou akademii a Akademii obrany státu (názvy jsou stejné jako při existenci jedné školy pouze pracovní).

Při existenci **dvou vysokých vojenských škol** se zvýší sice počet řídicích a zabezpečovacích orgánů, avšak zúží se zaměření kateder a tím vzroste jejich odbornost a kvalita výuky i vědecké práce. Existence dvou samostatných škol bude klást sice větší nároky na případnou spolupráci mezi katedrami stejné odbornosti avšak různé úrovně na obou školách, ale současně vzniknou podmínky k případným variantním řešením problémů. V souvislosti s tím je si však třeba uvědomit, že vzhledem k jinému obsahu a rozsahu kateder sice stejné odbornosti bude mít vzájemná spolupráce charakter spíše informační a konsultativní.

④ **Srovnatelnost vysokého vojenského školství s civilním** nelze vidět jen ve víceméně shodné náplni studia, protože pak by bylo zbytečné. Ostatně tomu tak není ani v civilu, kde existují vysoké školy různého zaměření (univerzitního, technického, zemědělského, ekonomického, veterinárního, tělovýchovného apod.), nesrovnatelné jak mezi sebou, tak ani fakultami jedné školy.

Podle mého názoru je třeba **srovnatelnost vysoké vojenské školy chápat** zejména v tom, že:

- má akreditaci pro vědní obory, které především neexistují na civilních vysokých školách; (to ovšem nevylučuje také akreditaci vědních oborů, které jsou na školách civilních),
- je schopna rozvíjet akreditované vědní obory a plnit úkoly, které z toho pro ni vyplývají,
- má vysokoškolsky kvalifikovaný a odborně graduovaný vědeckopedagogický sbor,
- používá vysokoškolské formy a způsoby výuky,
- přijímá studenty na základě náročných přijímacích zkoušek srovnatelných s civilními školami,
- má vysoké nároky na vlastní studium posluchačů,
- vychovává všestranně kvalitní absolventy, charakterově a společensky na vyšší, schopné zvládnout zvláštnosti služby vojáka z povolání a dát jí odpovídající úroveň a vážnost.

⑤ **Hierarchie vzdělávání důstojníka** na vysoké vojenské škole je žádoucí organizovat v závislosti na funkčním zařazení. Vzhledem k požadavkům na jednotlivé funkce a organizační stupně se jeví účelné vzdělávání dělit na:

- **základní:** pro funkce velitelů čet, roty - baterií a jim odpovídající,
- **střední:** pro stupeň prapor - oddíl a funkce ve štábech svazků,
- **vysoké:** pro hlavní funkce na svazcích a pro operační stupně.

Kromě toho organizovat **doktorandské studium** s určením především pro vědeckou a vědeckopedagogickou činnost.

Mezi jednotlivými stupni vzdělávání, s výjimkou doktorandského, vyžadovat nejméně 5 až 7 letou praxi a úspěšnost při přijímacích zkouškách charakteru výběrového síta.

Při postgraduálním studiu **organizovat také kurzy pro funkcionáře státní a územní správy** s náplní a v rozsahu jejich odpovědnosti za obranu republiky.

Kurzy, které svým zaměřením a obsahem neprohlubují vojenské vzdělání, jsou v podstatě v zájmu osobního růstu jednotlivců a navíc je organizují a provozují běžně různé civilní instituce i jednotlivci (např. kurzy jazykové, použití výpočetní techniky apod.) často v místě posádek nebo poblíž nich, na vysoké vojenské škole nezřizovat. Neodpovídají jejímu charakteru a poslání, nepřispívají úrovni vědeckopedagogického sboru, způsobují růst počtů na katedrách a odčerpávají značné finanční částky.

⑥ Pro jednotlivé úrovně vzdělávání důstojníka musí jednotlivé druhy vojsk v součinnosti s odbornou katedrou školy **stanovit cíl a profil své odbornosti** v závislosti na jejím místě a úloze při společném realizování obrany republiky v daných podmínkách. **Odborné katedry školy jako garanti naplnění cíle a profilu** musí vypracovat tomu odpovídající **učební program a připravit potřebné výukové fondy**. Bez toho se z hlediska soudobých požadavků a potřeb obrany státu jeví výuka zejména vojenského umění, které musí být na vysoké vojenské škole nosným, jako problematická. Zpracování kvalitních učebních programů a fondů vyžaduje čas.

④ V souvislosti s předpokládaným snižováním armády a jejími ekonomickými možnostmi se **jeví žádoucí začít bezprostředně snižovat počty těch specializací i studentů**, které v podstatě připravují civilní vysoké školy. Lze toho dosáhnout jejich předáváním k dostudování na odpovídající civilní vysoké škole, jako tomu bylo kolem roku 1958. Takto ušetřené peníze využít k nutné modernizaci armády.

Počty studentů jednotlivých odborností a úrovní musí stanovit příslušné druhy vojsk v součinnosti s personální správou. Výchozími podklady k tomu jsou soudobé organizační struktury a plánovaný personální pohyb, včetně odchodů do zálohy a důchodu. Lze předpokládat, že průměrný počet absolventů všech specializací, včetně účelových kurzů a úrovní vysoké vojenské školy nepřesáhne 500 až 700 osob za rok (např. v roce 1949 bylo jmenováno kolem 400 poručíků všech druhů vojsk pro celou tehdejší ČSR).

⑤ **Základní vzdělání důstojníka** organizovat v jednotném časovém trvání kolem 3 let pro všechny odbornosti. Ukončit je stejně jako na civilních vysokých školách v souladu s novelizovaným vysokoškolským zákonem případným získáním titulu bakalář s možností dosáhnout úplného vysokoškolského vzdělání ať na civilní, či vojenské škole.

Vzhledem k předpokládaným počtům studentů jednotlivých druhů vojsk (pozemní vojsko, letectvo a PVO, logistika) a skutečnosti, že některé části přípravy jejich studentů by měly být v podstatě shodné, se nejeví potřebné vytvářet samostatné fakulty druhů vojsk. Vedlo by to k ztížení řízení a růstu administrativy. Nepovažuji ani za vhodné, aby některá ze základních odborností měla studium delší než ostatní. Vytváří se tím určité předpoklady pro jakoby nadřazenost jedné - jejich váhy - nad druhými.

Střední důstojnické vzdělání je účelné zajistit kurzy potřebného zaměření a délky trvání, **vysoké vzdělání** formou 2 až 3semestrálního kurzu generálního štábu, jednotného pro všechny odbornosti. Absolventům kurzu generálního štábu udělit také akademický titul.

Se zvyšováním stupně (úrovně) vzdělání důstojníka by se mělo **těžiště přípravy stále více posunovat do oblasti řízení a organizování** s doplněním příslušné odbornosti v potřebném rozsahu.

⑥ Je žádoucí, aby orientace kateder i příprava studentů vysoké vojenské školy vycházely stejně jako je tomu u vojsk, **ze zásady společného plnění úkolu všemi druhy vojsk.** Rozhodující úlohu přitom bude mít pozemní vojsko, jeho mechanizované síly - vševojskoví velitelé. Skutečnost, že naše armáda je určena pro obranu vlastního území, to jednoznačně dokumentuje. Pozemního vojska se rovněž týká působení naší armády v rámci humanitárních a mírových akcí OSN, případně jiného bezpečnostního orgánu, pokud bude vytvořen.

Letectvo, PVO, logistika a služby vytvářejí podmínky pro jeho činnost a zabezpečují je. Tento požadavek je třeba zohlednit při obsazování vedoucích funkcí a složení senátu školy. Tím také zvýšit systémovost a vojenský charakter školy. V opačném případě nemusí být tyto požadavky vždy zajištěny.

⑩ **Vědecká práce musí být nedílnou součástí činnosti vědeckopedagogického sboru vysoké vojenské školy.** Řešení vědeckých úkolů totiž nejen vytváří předpoklady pro vysokoškolskou úroveň výuky, ale také zabezpečuje průběžné doplňování vědeckopedagogického sboru kvalifikovanými vědeckými a vědeckopedagogickými pracovníky v akreditovaných vědních oborech.

Podle Zákona č. 172 „O vysokých školách“ je **podmínkou akreditace každého vědního oboru jeho vymezení a zajištění jeho úrovně graduovanými garanty.** V současné době je zvláště citelný nedostatek garantů zejména v nově koncipovaném nosném vědním oboru „Teorie obrany státu“. Nemá-li vysoká vojenská škola podle Zákona čís. 172 ztratit právo udělovat vědecké a navrhopat vědeckopedagogické hodnosti ve svém nosném vědním oboru a má-li si zachovat jeho akreditaci a tím v podstatě také kredit vysoké školy, je třeba tuto problematiku především kvalifikovaně, ale také formálně co nejrychleji řešit. Zvláště citelný je nedostatek graduovaných pracovníků zejména ve vědních oborech vojenského umění, především v oblasti strategie a operačního umění. Odstranění tohoto nedostatku je proto třeba věnovat největší pozornost.

Vědecké úkoly může škola plnit na základě společenské objednávky (vedení armády, případně druhů vojsk či dokonce organizačních celků) v součinnosti s vědeckými pracovišti, nebo samostatně. Kromě toho může **formulovat a řešit vědecké úkoly, vyplývající z vlastních poznatků a potřeb vojsk.** Ty pak nabídne k využití odpovídajícím složkám armády.

Význam přestavby vysokého vojenského školství pro budování nové armády vyplývá z jeho poslání podílet se na tvorbě teorie obrany státu a na základě ní zajistit přípravu našeho velitelského sboru k plnění úkolů armády.

Její podstatně omezeným počtům musí odpovídat také snížení početních stavů vysokého vojenského školství. Při naplňování tohoto požadavku je třeba vycházet nejen z odborností potřebných pro armádu a jejich počtů, ale také respektovat ekonomická hlediska.

V souvislosti s tím je se třeba v přestavbě vysokého vojenského školství **zaměřit především na ty odbornosti, které nelze připravovat na žádné civilní vysoké škole** a v nichž je proto vysoká vojenská škola nezastupitelná, a tedy jedinečná.

Ostatní potřebné profese musí armáda získávat formou náboru stipendistů a absolventů civilních vysokých škol a jejich zaškolením v kurzu potřebné odbornosti a trvání.

Význam vysoké vojenské školy pro budování armády a respektování ekonomického hlediska vyžadují, aby k přestavbě vysokého vojenského školství došlo co nejdříve.

PhDr. Jan Gebhart

OBRANA NÁRODA

(Vojáci a druhý čs. odboj - etapa budování)

Nadešel 15. březen 1939. Již od ranních hodin vysílal český rozhlas opakovaně zprávu o tom, že od šesté hodiny obsazuje německé vojsko Čechy a Moravu. Vyzýval obyvatelstvo, aby zachovalo naprostý klid, vyhnulo se srážkám nebo incidentům, protože „by mohly mít nedozírné následky“. Mezi devátou a desátou hodinou byla Praha v rukou okupantů. Do konce dne opanovali celé území zbytku pomnichovských Čech a Moravy.

V životě českého národa způsobila nacistická okupace zásadní změny, jež se dotýkaly ve svých důsledcích všech jeho oblastí. V celé společnosti bylo jen málo těch, kteří očekávali tak náhlé a razantní řešení napjatého vztahu s Německem a vůbec celé situace. Pokusme se zaznamenat atmosféru doby na základě několika osobních vzpomínek. Dokládají totiž, že záhy mnozí dávali najevo svou nesmiřitelnost s daným stavem s odhodláním mobilizovat pokud možno okamžitě všechny, kteří pomýšleli na odpor proti okupantům. „Pro většinu z nás,“ vzpomínal po válce plk. Čeněk Kudláček, „byla okupace překvapením. Nic nebylo pro tento případ připraveno ... začala naše válka proti Německu, vedená ovšem prostředky, které nám doma zůstaly: rezistence a ilegální činnosti.“ Jiné autentické svědectví nabízí záznam ze schůzky vysokých důstojníků likvidované čs. armády v Brně dne 19. března: „Všude je zdrcení a ohromení, které se však pomalu přetváří ve spontánní odpor.“ Reakci pplk. Josefa Balabána popsala ve svých vzpomínkách pozdější ilegální spolupracovnice M. Nebřenská: „Pozdě v noci na 15. března jsme stáli s Balabánem před budovou hlavního štábu na Vítězném náměstí. Dovnitř se nesmělo. Na dvoře byla hranice, kde se pálily papíry, a z balkonu mluvil nějaký generál. Říkal: Přátelé, občané, musíme být stateční. Pak se hrála hymna. To bylo již nějak v době, kdy sem už šli Němci, já jsem stála s Balabánem, on - byl v civilu - držel klobouk v ruce a zpíval. A já s ním. Oba jsme plakali a pak všichni řekli: přísaháme, že budeme proti Němcům bojovat. A Balabán zvedl dva prsty a křičel: přísahám. A taky mne vzal za ruku a podíval se na mne. Já jsem zvedla taky dva prsty a taky jsem volala: přísahám! A když se to pak rozešlo, šli jsme - to už bylo k ránu - na vyhlídku na Letnou a tam Balabán říkal: Co tě čeká, naše vlasti, co asi bude? Bude to těžká práce, to víš, možná, že nasazujeme život, je to strašný boj, ale národ prostě nemůžeme nechat Němcům napospas. Každý musí něco dělat.“

Ano, právě potřebu „něco dělat“ pociťovaly tisíce ponížených a pokořených. Ovšem co, jakým způsobem a s kým, to se ve svém celku teprve vyjasňovalo.

Přestože zdaleka nikoli všichni byli jak z politického, tak i z morálního a psychického hlediska připraveni a odhodláni k boji, rostla od prvních, nesmělých náznaků aktivity odporu. Jeho neklamně známky se objevovaly již v prvních týdnech okupace. Při každé vhodné příležitosti dával český lid najevo své vlastenecké smýšlení a brojil proti všemu německému a nacistickému. Zpočátku se projevoval odpor nejrůznějšími formami, například ostentativním bojkotem německých filmů, návratem k českým dějinným tradicím, ale také šeptanou propagandou, anekdotami nebo hojnou účastí na řadě národních poutí, pořádaných na mnoha památných místech od jara 1939.

V té době také postupně vznikaly na podkladě mnohdy značně živelného a spontánního hnutí četné ilegální skupiny, jejichž činnost však bylo třeba podchytit v organizovanějším měřítku. To byl také jeden ze základních úkolů procesu utváření širokého odbojového hnutí, v němž hrály klíčovou roli ústřední nebo centrální odbojové organizace, mezi kterými měla v prvním období - do přelomu let 1939/1940 - nejdůležitější pozici vojenská celoprotektorátní organizace, později nazvaná Obrana národa.

16. března 1939 během svého pobytu na Pražském hradě A. Hitler podepsal **Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava**, který byl také téhož dne oficiálně zveřejněn. Protože podle jednoho z článků výnosu převzala vojenskou obranu protektorátu říše, zanedlouho započala likvidace bývalé čs. armády. Tisíce vojáků z povolání - důstojníci i poddůstojníci, zbavovaní postupně zaměstnání, hledali čestné východisko z psychické zátěže podmiňované skutečností, že armáda z politických důvodů dvakrát bez výstřelu kapitulovala. Pro mnohé z nich, pokud nechtěli zmařit svou celoživotní práci a znesvětit svou vojenskou přísahu samostatné republice, neexistovala jiná cesta, než „budoucí vítězství nebo smrt v boji“. Právě morální motiv byl u mnoha vojáků rozhodující v jejich souhlase s aktivní účastí v odbojovém hnutí.

Určitou roli sehrála nepochybně také optimistická, avšak záhy se ukazující jako chimérická představa, že v důsledku brzy očekávané války bude nacistická okupace trvat jen krátkou dobu. Tak se zrodila idea ustavit celoprotektorátní odbojovou vojenskou organizaci, která by v součinnosti s dalšími centrálními organizacemi (v této fázi konkrétně Politické ústředí-PÚ, Petiční výbor Věrní zůstaneme-PVVZ) budovala široké hnutí odporu proti okupantům. Bylo logické, že vojenská organizace měla formy typické pro armádu, zatímco „civilisté“ se obraceli ke zkušenostem z dob první světové války a protihabsburského odboje (Maffie). Pro toto stadium bylo také charakteristické, že formující se odbojové organizace zahajovaly svou činnost samostatně, ale současně se kontakty a spolupráce v prvních měsících takřka nepřehledně prolínaly. Teprve postupem doby dochází k jasnější diferenciaci, která přináší také vyšší stupeň organizovanosti. Důvodem a zároveň klíčem k oné nepřehlednosti byly vazby profesní, politické, ale také osobní a přátelské, na jejichž základě se otevírala možnost individuálního zapojení do ilegální činnosti. Je těžké dnes rozhodnout, co převažovalo konkrétně u jednotlivců, ale jistě prvořadý význam měla vůle, vědomí povinnosti bojovat za renovaci okupované vlasti.

Právě příslušníci bývalé armády splňovali mnohé požadované nároky úsilí organizačně podchytit do té doby převážně spontánní a živelnou reakci odporu českého

národa proti okupantům. Zhruba na přelomu března a dubna 1939 dostávala idea vybudovat celoprotektorátní odbojovou vojenskou organizaci konkrétní podobu. Podle dosavadních výzkumů počátků organizace Obrana národa (ON) vzešla se vši pravděpodobností prvotní iniciativa z jednání kroužku čtyř generálů bývalé čs. armády Josefa Bílého, Aloise Eliáše, Sergeje Vojcechovského a Huga Vojty, který byl později nazván „radou starších“. Ačkoli nelze existenci tohoto kroužku věrohodně doložit a není znám konkrétněji ani obsah jednání, aktivní účast některých z nich na dalším budování ON je nepopíratelná. V období několika dnů po 20. březnu 1939 proběhla jednání gen. Bílého, gen. Vojcechovského a gen. Ingra v Praze, která se zabývala vypracováním základních organizačních principů a směrnic ke zřízení odbojové vojenské organizace. Dokládají to poválečné poznámky gen. Ingra, který jako jediný z účastníků přežil okupaci. Vezmeme-li jeho údaje za směrodatné, pak by se dali účastníci jednání považovat za iniciátory organizovaného postupu budování ON, ale zároveň za první velitele. Jejich jednání je pak možné považovat za vlastní akt založení vojenského odboje, na nichž se také v hrubých rysech stanovily výchozí úkoly a cíle ON.

Základním z nich bylo znovuoobnovení Československa v předmnichovských hranicích. Tomuto cíli odpovídaly všechny další úkoly, které však pochopitelně byly postupem času a dalšího politického vývoje doma a v zahraničí zpřesňovány právě vytvořeným „autoritativním“ ústředním velením ON. Jednalo se v první řadě o podchycení všech spolehlivých Čechů, připravených zúčastnit se boje proti okupantům, kteří by spolupracovali v organizování zpravodajství, propagandy a sabotáže a kteří by vytvořili rozsáhlou ilegální síť jakési „armády v podzemí“, jako nezbytný předpoklad příprav ozbrojeného vystoupení proti okupantům, jehož výsledkem by logicky byla obnova republiky a předchozího politického systému.

V představách velitelů či vedoucích funkcionářů vznikajícího ústředního velení ON byla organizační struktura neodmyslitelně spjata s tradičním organizačním schématem bývalé čs. armády, přeneseném s určitými korekcemi do illegality. Avšak již v počátcích se naráželo na obtíže, způsobované zmiňovanou živelností. Sám plk. Č. Kudláček, jmenovaný do funkce náčelníka štábu ústředního velení ON, upozorňoval po válce na projevy „někdy jen těžko zvládnutelné spontaneity“. Základním a výchozím schématem se stalo i v ilegalitě organizační rozčlenění na ústřední velení, jemuž byla podřízena zemská velitelství (zprvu jen Čechy a Morava, později bylo vyčleněno samostatné velitelství Praha). Každé z těchto zemských velitelství dostalo za úkol vytvořit nižší velitelské složky - krajská velitelství, a ty pak okresní, která organizovala místní jednotky. Celá struktura vycházela ze správního územního rozdělení republiky z konce třicátých let (kraje, politické a soudní okresy).

Je třeba v této souvislosti zdůraznit, že celá síť vojenské organizace nevznikla najednou, např. vojenským rozkazem, ale celou její výstavbu je nutné chápat jako dlouhodobější proces. Proto také, a to s ohledem na předpokládaný rozsah působnosti, vystupuje organizační činnost ON do popředí a tvoří tak vůbec její dominantní rys pro první měsíce existence. Je zřejmé, že se ústřednímu velení ON podařilo prosadit představu organizačního schématu do odbojové praxe teprve v letních měsících roku 1939. Vyplývalo to jak z překonání živelnosti, tak především z postupného zapojení vhodných osob a obsazení velitelských složek i aktuálností předpokládaného ozbrojeného vystoupení v souvislosti s očekávaným vypuknutím

válečného konfliktu. Navíc se nepodařilo dostatečně stabilizovat velitelský kádř, zejména na nižších velitelských stupních. Průběžně docházelo ke změnám v důsledku postupující likvidace bývalé čs. armády (podle nařízení okupantů byly stanoveny následující termíny: a) útvary zbraní a služeb, úřady, ústavy, velitelství divizí, ZVV do 31. 7. 1939, b) velitelství sborů do 30. 9. 1939. c) MNO do 31. 12. 1939) a přechodu důstojníků a vojáků z povolání do civilních zaměstnání, později následkem perzekuce a zatýkání.

Členskou základnu ON tvořili, respektive byli zapojováni do budovaných sítí, kromě důstojníků a vojáků z povolání, spolehliví vlastenci z řad Sokolů a dalších tělocvičných spolků, a také z polovojenských organizací (Národní střelecké gardy, Svaz brannosti) či SOS (Stráž obrany státu). Podle požadavků a představ velitelů ON měli být v širokém měřítku zapojováni legionáři. Z této civilní složky - většinou se jednalo o záložní důstojníky - se začal postupně formovat základní kádř nižších složek hierarchicky budované organizační struktury ON.

Skutečností, že se při budování sítě ON prosadilo převzetí některých prvků organizačního schématu bývalé čs. armády, měla ovšem také svou stinnou stránku. Dokonce je možné s odstupem času říci, že se stalo nejslabším článkem celé vojenské odbojové organizace. Odkrytí převzatého principu spolu s nedostatkem konspirace ve vzájemných jednáních, nezkušenost a často i nerespektování síly okupačního bezpečnostního aparátu (gestapo, Sicherheitsdienst, Abwehr aj.), rozsáhlost a početnost zapojených lidí - to vše umožnilo protivníkovi zasazovat ON tvrdé a smrtící údery s cílem dosáhnout likvidace „armády v podzemí“.

Sami okupanté charakterizovali stav ON na přelomu let 1939/1940 v úřední zprávě gestapa z roku 1943 následujícími slovy: „Početně nejsilnější a pro Německou říši nejnebezpečnější organizace povstala po zřízení protektorátu ve vojenské organizaci Obrana národa. Ihned s likvidací čs. armády se vytvářely pod vedením důstojníků skupiny, které ostře odmítaly nový státoprávní stav a chtěly, během pozdější války Německé říše proti Polsku a západním mocnostem, aktivní ilegální činnosti, zřízením a nasazením občanské armády, znovu obnovit republiku v jejích starých hranicích.“ Zpráva zdůrazňovala fakt, že z iniciativy středních důstojníků a poddůstojníků se spontánně vytvářely skupinky téměř ve všech místech posádek bývalé čs. armády. Ty však v krátké době organizačně podchytili vyšší důstojníci a síť se zanedlouho rozšířila na celé Čechy i Moravu. Zároveň upozorňovala zpráva na roli štábních důstojníků, kteří pracovali na likvidaci vyšších velení, jako např. MNO, zemských a divizních velitelství, a napomáhali využitím existujících legálních možností výstavbě ON. Podle názoru autorů zprávy, vycházejícího z výsledků vyšetřování řady zatčených členů ON, postavila pokračující likvidace armády důstojníky před rozhodnutím buď odejít do penze, anebo přejít do služeb protektorátní správy či do služeb soukromých výrobních a obchodních podniků. Jejich rozmístování mělo být podřízeno zájmům a využití v rámci ON.

Toto konstatování ovšem vyžaduje poněkud bližší vysvětlení. Podrobněji se jim zabývá ve svých poválečných studiích a pamětech jeden z účastníků výstavby vojenské odbojové organizace ON Karel Veselý-Štainer. Přestože jeho práce přináší mnohé detailní poznatky, je na mnoha místech znatelný vliv autora prožitku, podmíněného a úměrného jeho vlastnímu zařazení v organizační struktuře ON a specifické osobního pohledu i postoje. Proto je také možné považovat jeho

názor na úlohu tzv. likvidační skupiny MNO za problematický. V prvé řadě neuvádí přesný název, jelikož rozmisťovací skupina, kterou má na mysli a nazývá likvidační skupinou MNO, byla pouze součástí MNO v likvidaci a jejím vedoucím byl jmenován gen. Fr. Hrabčík. Veselý-Štainer, jenž tam pracoval, o její činnosti napsal: „Vedení ON pocíťovalo nedostatek vlivu na vznik vojenských organizací, na předávání úkolů dolů, na řízení akcí proti okupantům, potřebovalo užší styk pro odsun do zahraničí, zprávy atd ... chyběl generální štáb, aby zvládl živelně se vytvářející organizace, potřeboval sjednotit organizační systém a operativním článkem - tedy jakýmsi hlavním štábem ON - měla být likvidační skupina.“ Proto byli podle Veselého-Štainera vybráni důstojníci, „kteří oficiálně měli rozmisťovat bývalé aktivní příslušníky čs. armády, neoficiálně dostali za úkol dotvořit, přetvářet, event. řídit organizační základy pro tajnou armádu - tj. ON.“ Autor zastává názor, že právě likvidační skupina, neboli štáb ON, plánovaně umisťoval do civilního života důstojníky a tak vytvářel vlastní organizační síť „na celém území pro vojenskou potřebu“ a ukončil živelnost v dosavadním procesu výstavby.

K. Veselý-Štainer pracoval v oddělení, jehož úkolem bylo zařazovat bývalé vojáky do resortu ministerstva školství. O tom, jak probíhal tento proces, napsal: „Jestliže jsem umisťoval důstojníky jako tajemníky ředitelů středních škol, bylo to proto, že měli současně tvořit určitou síť, která by působila na mládež ... naši vedoucí z likvidační skupiny udržovali spojení s vedením ON. Nejprve se měla podchytit vzniklá síť a teprve potom se mělo přikročit k řízení organizací ON. Členové ON z likvidační skupiny, kteří byli zasvěceni do ilegální práce (a takových tam byla většina), měli být jen organizátory podle dispozic vedení, ale stávali se často orgány řídicími organizace nebo naléhavé akce ... proto se skupiny osob z likvidační skupiny stávaly někdy skutečným vedením ON.“ Tuto pasáž pak Veselý-Štainer uzavřel slovy: „Celá likvidační skupina MNO musela urychleně do konce roku 1939 skončit svou činnost.“ (To však vyplývalo z nařízení okupantů a nemělo souvislost s výstavbou sítě ON - pozn. aut.).

Je zřejmé, že K. Veselý-Štainer do značné míry roli a význam rozmisťovací skupiny MNO v likvidaci nadceňuje. V jistém smyslu mohla mít tuto úlohu v prvních měsících po okupaci, ale v žádném případě nikoli jako štáb velení ON. Nesporně měly umisťovací skupiny velitelských složek armády v likvidaci (nejen MNO, ale i nižší sbory - divize) určitý podíl a vliv na organizační výstavbu ON. Současně také představovaly jakási střediska, kde se mnozí ze zapojovaných vzájemně seznamovali, případně informovali o ilegální činnosti. Avšak rozhodující organizační iniciativu si ponechávalo ústřední velení ON a ostatní velitelské složky v dané hierarchické podřízenosti. Takovýto závěr zřetelně vyplývá z konfrontace celé řady dochovaných archivních materiálů různé provenience, a to dobových či poválečných.

Pro organizační výstavbu se využívalo v rámci tehdy ještě legálních podmínek také dalších existujících institucí. Jednou z nich, jak zachycovala zmíněná zpráva gestapa, byly tzv. pracovní prapory, utvořené vládou druhé republiky na podzim 1939. Vedoucím této instituce se totiž stal plk. Č. Kudláček. Ve funkci náčelníka štábu ON používal nadále jak kanceláře vedení pracovních praporů, tak na její adresu dostával hlášení o stavu výstavby ON. Navíc udržoval kontakt se sítí důstojníků pro brannou výchovu, kteří mu bývali jako náčelníku oddělení branné výchovy na

MNO podřízení. Zpráva gestapa uvádí ještě další příklad. Po vytvoření Národního souručenství v průběhu jara 1939 se zřizovala pod vedením gen. B. Neumanna jako jeho součást tzv. „pořádková služba“. Okupanté srovnávali její úkoly s rolí Sturmabteilungen (SA) v rámci NSDAP. Avšak již v létě 1939, tedy vlastně na počátku, byla pořádková služba na nátlak okupantů zrušena. Přesto se ve zprávě píše, že měla být vzhledem k zařazení gen. Neumanna ve velení ON „využita pro potřeby ON“.

Jaká tedy byla struktura a jaké bylo personální obsazení funkcí v ústředním velení ON? Zprvu stál v čele ON, jak již bylo uvedeno, kroužek generálů nazvaný „rada starších“. Od něj se odvíjela vědomá počáteční iniciativa a posléze konkrétní činnost s cílem vybudovat širokou, celoprotektorátní síť vojenské odbojové organizace. Jisté nesrovnalosti, a to i v poválečných zprávách pamětníků, se objevují kolem podílu gen. A. Eliáše. Zřejmě se zúčastnil jednání o přípravách na vytvoření ON, ale jen s obtížemi lze specifikovat jeho přímý podíl. Gen. A. Eliáš byl ve velitelském sboru čs. armády na jedné straně známý svou legionářskou minulostí, vlasteneckým i protifašistickým postojem, na straně druhé ministerskou funkcí ve vládě druhé republiky. Je zřejmé, že po jmenování předsedou protektorátní vlády 27. 4. 1939 mohl činnost ON ovlivňovat jen zprostředkovaně, protože na velitelská místa, jak napsal plk. Kudláček, nemohli být povoláváni lidé, kteří „pracovali na významnějších místech v protektorátní správě“. Z toho lze usuzovat, že gen. Eliáš nebyl přímo zapojen v síti ON, ale udržoval s ní úzké kontakty. Pro mnohé důstojníky byl známou osobností, jejíž vliv bezesporu stoupl po 27. dubnu 1939 také vzhledem k moci, která se koncentrovala v jeho rukách. Sám osobně znal většinu důstojníků MNO a hlavního štábu a naopak jeho znali mnozí z těch, kteří byli pověřeni funkcemi ve vojenské odbojové organizaci a věděli o jeho postojích a názorech. Gen. A. Eliáš tedy nelze považovat za velitele ON a spíše se dá říci, že ze svého postavení pomáhal danými prostředky, informovaností i přehledem v některých širších souvislostech usměrňovat vlastní činnost ON.

Za počáteční velení ON je tedy možné považovat triumvirát či direktorium generálů Bílého, Ingra a Neumanna. Především kolem J. Bílého, měl hodnotu armádního generála a stal se uznávaným velitelem, se soustřeďovali iniciativní zastánci aktivního odporu proti okupantům. Alespoň to dokládá zpráva tehdejšího polského vojenského atašé v Praze pplk. Noela z počátku léta 1939, který Varšavu informoval, že „generál Bílý patří k „direktoriu“ (pravděpodobně měl Noel na mysli ústřední velení ON - pozn. aut.) a stojí v čele organizace.“ Zcela jasná se zdá být situace po odchodu gen. S. Ingra do emigrace, který přešel hranice protektorátu do Polska 21. června 1939. V některých pramenech se objevuje v této funkci gen. Neumann, ale většinou se jedná o údaje osob vzdálenějších ústřednímu velení ON. Neumann je možné zařadit, i když nikoli jednoznačně, na funkci zástupce gen. Bílého, který se staral zejména o organizační výstavbu a částečně také zejména v pozdější době, o spojení s další centrální odbojovou organizací Politickým ústředím (PÚ).

Jako náčelníka štábu ústředního velení ON získal gen. Ingr ve druhé polovině března 1939 plk. Č. Kudláčka, který pak zapojil jako svého zástupce pplk. Václava Kropáčka. Protože byla převzata také struktura bývalého hlavního štábu čs. armády, rozdělili organizátoři štáb ON na oddělení a personálně obsadili funkce násled-

dovně: 1. oddělení (organizační) pplk. František Coufal, mjr. Bohumír Černohorský; 2. oddělení (zpravodajské) mjr. Jaroslav Hájíček, plk. Jaroslav Vedral; 3. oddělení (finance) gen. Viktor Spěvák, mjr. František Raška; 4. oddělení (materiální a zásobovací) plk. Bruno Sklenovský.

Kromě těchto základních oddělení štábu ústředního velení se postupem doby vytvořily další skupiny, a to skupiny pro vnitřní radiospojení - pplk. Štěpán Adler a zvláštní komise - pplk. Kropáček, pplk. Coufal a mjr. Černohorský. Ti dostali za úkol kontaktovat ostatní utvářející se centrální odbojové organizace, informovat je o své aktivitě a získávat poznatky o jejich činnosti. Dále měli shromažďovat podklady k tzv. očistě, o níž se předpokládalo, že proběhne v podobě „přednostních opatření“ při přípravě provedení ozbrojeného vystoupení proti okupantům, a sbírat materiály ke „kolaborujícím“ osobám, navržených k následnému potrestání. V některých dokumentech, především nacistické provenience, je uváděno ještě jedno oddělení operační, které měl řídit plk. Josef Pták.

Podrobnější analýza činnosti jednotlivých oddělení štábu ústředního velení ON, ale zejména konkrétních osob, ukazuje, jak mnohdy jejich aktivita přesahovala rámec daný určenou funkcí. To se snažil vysvětlit plk. Kudláček. Podle jeho názoru se staly zvláštní podmínky doby a neznalost dalšího vývoje důvodem, že „osoby, které měly podle svého hierarchického zařazení určitý úkol, se řídily jen povšechnými pokyny“ a pochopitelně také i vlastním uvážením a rozhodnutím. Činnost mnohých z nich proto zabíhala do dalších oblastí ilegálního působení, prolínala se a podle potřeby snad byla zaměřována i jinam, než předpokládala předurčená funkce. Tím je také dán problém přesněji vymezit personální obsazení štábu i jeho organizačního rozdělení.

Činnost organizačního oddělení štábu ON vedeného pplk. F. Coufalem se zaměřila na vytváření členské sítě, respektive na naplnění předem daného „organizačního schématu“. Princip zapojení spočíval jednak na spolehlivosti vybraného, případně jeho prověření, a jednak na vhodnosti a potřebnosti zvoleného jednotlivce pro účely organizace. Společným rysem zapojování členů na všech stupních byla především znalost člověka, který měl být získán pro spolupráci a jemuž byly vysvětleny úkoly a cíle organizace. Při „náboru“ se apelovalo zejména na vlastnictví i ostatní morální faktory, a často nejen u nevojáků. Velký význam měly hlavně známosti ze zaměstnání, ale také určité „disfunkční vztahy“. To napomáhalo k rozšíření členské základny mimo vlastní vojenskou sféru.

Zástupce pplk. Coufala v organizačním oddělení štábu ON mjr. B. Černohorský pracoval právě ve zmíněné umístovací skupině MNO v likvidaci a zřejmě dostával pokyny od členů ústředního velení ON, aby vybrané důstojníky přemístil na požadovaná místa. Na druhé straně však v mnoha případech, a dokládala to praxe na všech sledovaných stupních, bylo prováděno přemísťování do civilního zaměstnání často na úkor již existujících zapojení do sítě ON nebo zcela nezávisle na požadavcích propouštěných důstojníků. Avšak základním úkolem organizačního oddělení štábu ústředního velení ON bylo zajistit a umožnit požadované personální obsazení štábů zemských velitelství ON.

Svým způsobem zaujímalo výsadní postavení druhé oddělení - zpravodajské, protože zpravodajství tvořilo vedle úsilí organizovat „armádu v podzemí“ hlavní osu celé činnosti ON. Prioritu zpravodajství, a to jak vojenského, tak politického i hospo-

dárského, uznávali všichni vedoucí činitelé ON. Uvědomovali si, že tato oblast nabí-
zí jednu z mála konkrétních možností, jak uplatnit všechny odborné předpoklady a
zkušenosti v „odbrojené podzemní armádě“. Zároveň zpravodajské informace
optimálně prezentovaly domácí odbojové hnutí před čs. zahraniční emigrací, proto-
že nejvíce splňovaly její tehdejší představy a požadavky. Od prvních týdnů patřily
složky sítě řízené zpravodajským oddělením ústředí ON mezi nejaktivnější. Rozsah
a význam jejich činnosti ve svých důsledcích přerůstal nejen rámec daných úkolů,
ale i celé vojenské odbojové organizace.

Vedením zpravodajství pověřil plk. Kudláček zkušeného a aktivního pracovníka
2. oddělení hlavního štábu bývalé čs. armády mjr. J. Hájička. Ten postupně vybu-
doval v jeho rámci pět „specializovaných“ skupin: 1. na sběr zpráv, 2. na radiospo-
jení, 3. na přechody do zahraničí, 4. na propagandu, 5. na sabotáže. Také zde se
postupně vytvořilo jádro Hájičkových spolupracovníků, z nichž se mnozí podíleli na
činnosti několika skupin. Na práci Hájičkova oddělení se spoluúčastnili Karel Divi-
na, František Franěk, Karel Broukal, doc. Vladimír Krajina, gen. Alois Vicherek (ten
např. opatřil z MNO seznam letců pro práci skupiny, jež zprostředkovávala odchody
do zahraničí), plk. Jaroslav Vedral, škpt. Jaroslav Kašpar, prap. Jan Vosyka, pplk.
Josef Mašína, pplk. Josef Balabán, Antonín Kukula, ing. Milaj Bajer a řada dalších.
Byli mezi nimi jak vojáci, tak civilisté, z nichž mnozí již měli kontakty na jiné rodící
se centrální organizace a další ilegální skupiny. Touto cestou, na poli praktické
odbojové činnosti, docházelo ke sbližování ON s ostatními odbojovými složkami a
sama ON tak aktivně přispívala k jejich organizačnímu dobudování a aktuálnímu
zaměření jejich odbojové práce.

V prvé řadě provádělo oddělení vyhodnocování „sebraných“ zpravodajských
informací. Dostávalo je jednak ze sítě ON prostřednictvím zpravodajských důstojní-
ků štábů nižších složek a jednak z dalších pramenů, např. z „odborářské“ sítě PVVZ,
zejména od železničářů a poštáků. Zpracovaný materiál byl poslán do zahraničí
zprvu kurýry a později radiotelegraficky. Oddělení úzce spolupracovalo (např. mjr.
Josef Zúška, Ivan Herben aj.) také při vydávání ilegálních tiskovin a časopisů (V
boj - družstvo v prvním sledu, RČS). Sabotážní skupina organizovala drobné, tzv.
nepostižitelné sabotáže. V tomto období však záměrně neusilovala o větší akce
tohoto druhu, aby okupanté nebyli upozorněni na existenci odboje a nedošlo
k prozrazení ještě před splněním základního cíle vojenské ON - ozbrojeným vystou-
pením. Ovšem na tuto otázku se podstatně odlišovaly názory ústředního velení,
resp. Hájička a pplk. J. Mašína, který chtěl provádět „velké“ akce. Prosadilo se však
stanovisko připravovat a provádět jen drobné sabotáže, které sice měly okupantům
působit škody, ale neměly jim umožnit, aby vypátrali původce. Právě k plnění úkolů
v této oblasti začala být organizována jak v ústředí, tak v celé síti speciální, tzv.
„cukrářská“ složka. Závažným a současně značně rozsáhlým úkolem se stalo orga-
nizování přechodů do zahraničí, zprvu do Polska a po 1. září 1939 přes Slovensko
a Maďarsko do Jugoslávie, případně do Rumunska. Těmito přechody proudili nejen
vojáci, ale také perzekované osoby i ohrožení politikové. Těžko se dá dnes na
podkladě dochovaných materiálů přesně zjistit počet lidí, kteří prošli odchodovými
trasami zorganizovanými „exportní“ skupinou druhého oddělení štábu ústředního
velení ON. Tak kupříkladu jenom Svaz letců, který fungoval jako mezičlánek, zajistil
podle poválečných údajů „export“ asi 1700 osob. Celá organizace odsunu do

zahraničí zahrnovala rozsáhlou práci spočívající ve zřizování informačních středisek, opatřování finančních prostředků, cizích valut, zhotovování falešných dokladů, budování spojovacích tras přesunu do oblasti protektorátních hranic, získávání spolehlivých převaděčů. V tomto směru existovala např. znamenitá spolupráce s ilegální sítí železničářů, zapojených právě na PVVZ. Klíčový význam měly zejména jednotky ON v bezprostřední blízkosti hranic, např. krajské velitelství ON v Moravské Ostravě (velitel pplk. Edmund Klímek) a v Uherském Hradišti (velitel pplk. Vladimír Štěrba), které za pomoci železničářů, horníků, autodopravců, horalů a pasekářů zabezpečovaly vlastní přechod hraniční čáry.

S nemenším zdarem probíhala činnost radiotelegrafní skupiny, která pod vedením mjr. Hájička technicky zabezpečila a zřídila radiospojení do zahraničí (zprvu do Varšavy a později do Paříže a Londýna). Kromě radiotelegrafistů a šifrantů se na činnosti podílela řada dalších lidí, kteří obstarávali a dodávali skupině potřebný radiomateriál a zajišťovali technický provoz. Také kolem této skupiny se utvořil okruh spolupracovníků, bez jejichž pomoci by bylo těžké, téměř nemožné plnit požadované úkoly.

Práci finančního oddělení řídil gen. V. Spěváček. Jeho povinností bylo získat, shromažďovat ale i podle pokynů uvolňovat peněžní prostředky organizace. Aby však bylo s čím hospodařit, došlo k účelovému předisponování některých financí z fondů MNO, ale zároveň dostala ON peníze také ze zbrojního průmyslu, který se v předchozím období podílel na armádních zakázkách, eventuálně pocházely finance z jiných pramenů. Celkem disponovalo ústřední velení ON zhruba téměř čtyřmi miliony korun. Využívalo je např. na zakoupení potřebných radiosoučástek, na financování „exportu“, na cestovné činitelům ON při organizační práci a také zakoupilo několik aut a motocyklů pro nižší velitelské složky, aby se tím zlepšilo vzájemné spojení v jednotlivých oblastech.

Význam tohoto fondu vyplývá také z faktu, že ústřední velení ON financovalo určitou dobu vydávání časopisu V boj (v důsledku z této podpory se mohl zvednout jeho týdenní náklad až na 5 tisíc výtisků) i dalších ilegálních tiskovin. Z něho také byly vypláceny příspěvky na podporu rodin perzekvovaných anebo těch, kteří odešli do zahraničí.

Prvořadým úkolem materiálního a zásobovacího oddělení, řízeného plk. B. Sklenkovským, bylo zajistit potřebné zbraně pro předpokládané ozbrojené vystoupení ON. Celou akci organizoval prostřednictvím materiálních a zásobovacích důstojníků štábů nižších složek a požadoval nejen registraci všech dosažitelných zbraní, ale také takových, které bylo možné v případě potřeby vyrobit. Současně však konstatujeme, že ON trpěla nedostatkem zbraní. Podařilo se sice v několika případech shromáždit a ukrýt z českých a moravských zbrojovek a muničních skladů větší množství zbraní i střeliva, avšak vcelku to představovalo jen žalostné torzo z čs. armádní výzbroje převzaté okupanty. Právě nedostatek zbraní se stal - na rozdíl od jiných okupovaných zemí - jedním z handicapů nejen ON, ale celého odbojového hnutí prakticky až do konce války. Kromě zbraní mělo oddělení zajistit zdravotnický, spojovací aj. materiál, proviant, prostě vše, co bylo potřebné pro nadcházející chvíle předpokládaného ozbrojeného vystoupení.

Postupem doby vznikaly mimo zmíněná oddělení štábu další jeho skupiny jako reakce na proměny dobové situace. Za pozornost stojí zejména tzv. zvláštní komi-

se. O její předpokládané činnosti se však dochovalo minimálně dokumentů. Pravděpodobně bylo úkolem této komise (plk. Kropáček, pplk. Coufal, mjr. Černo-horský) zřídit ve všech významných státních i dalších úřadech, továrnách a jiných důležitých institucích síť vlastních důvěrníků, kteří by registrovali na jedné straně kolaboranty a na straně druhé spolehlivé a schopné lidi. V případě porážky okupantů a obnově republiky by pak komise dala příkaz k „očistě“ a ochraně sledo-vaných úřadů a institucí. Činnost komise také zřejmě souvisela s formováním tzv. úderných oddílů. Ty měly převzít soudní pravomoc vyšších velitelských míst a zabezpečovat provádění rozkazů komise. Ovšem předpokládalo se také, že speciálně vytvářené úderné oddíly budou plnit vlastní úkoly v období těsně před ozbrojeným vystoupením, aby jednak sabotážemi vnášely dezorganizaci do řad nepřítelů, poškozovaly jeho zařízení atd., a jednak zajišťovaly bezpečnost životně důležitých provozů (např. elektrárny, vodárny apod.). Nepochybně se kádr úderných oddílů, alespoň v této přípravné fázi, personálně prolínal se skupinami permanentně realizujícími sabotáže - tzv. cukrářů, v jejichž čele stál „vrchní cukrář“ gen. Jaroslav Čihák.

Ústřední velení ON řídilo činnost celé vojenské odbojové organizace prostřednictvím náčelníků jednotlivých oddělení. Ti udržovali kontakt s příslušnými funkcionáři zemských velitelství převážně osobním stykem. Přestože personální vztahy předurčovala daná specializace, neustále přesahovaly vymezené oblasti práce uvnitř sítě ON, jak to koneckonců vyžadovala každodenní odbojová praxe. Nejdůležitějším prvkem řídicí práce ústředního velení ON se staly porady a jednání členů tohoto centra s veliteli a jejich štábními důstojníky zemských velitelství. Na nich se rozhodovaly zásadní problémy a vše, co se dotýkalo dalšího zaměření činnosti, projednávala hlášení o dosažených výsledcích v organizačních a dalších oblastech práce, vydávala nová nařízení a pokyny.

Kromě osobních styků ovšem také existovalo písemné spojení, a to jak ve směru zdola nahoru, tak i opačně. Tady se skrýval další slabý článek konspirace ON, jenž bezprostředně ohrožoval bezpečnost jejích členů. Je možné uznávat výhody dosud obvyklého ale také navyklého písemného styku vyšších velitelů s nižšími složkami, přihlídneme-li například jen k územnímu rozsahu jejich činnosti a počtu podří-zených funkcionářů, avšak do značné míry jeho použití nasvědčovalo spíše momentu podceňování protivníka a optimistickému pohledu na další vývoj událostí. Přestože vydal štáb ústředního velení ON nařízení vyžadující omezit písemný styk, nepodařilo se dosáhnout v praxi kýženého výsledku (viz např. písemné D-rozkazy zemského velitelství Čechy). Později, počátkem roku 1940, skutečně napomohly zachycené písemnosti k hlubokému zásahu gestapa do řad členů ON, a navíc na jejich základě je okupanté usvědčovali z odbojové velezáradné protiríšské činnosti.

Do sklonku léta 1939 se podařilo konstituovat z podstatné části členitou a hierarchicky strukturovanou celoprotektorátní síť vojenské odbojové organizace Obrana národa. Tak alespoň hodnotil situaci náčelník štábu ústředního velení ON plk. Č. Kudláček. Pochopitelně tu měl na mysli především strukturu velitelských složek - ústřední velení, zemská a případně oblastní velitelství. Celá předpokládaná odbojová síť až do místních jednotek, tedy čet a družstev nebyla v celopro-tektořátním měřítku ještě zdaleka vybudována. V procesu jejího formování se znatelně projevovalo množství zcela nepředpokládaných objektivních faktorů,

kteře nevyhnutelně ovlivňovaly její konkrétní podobu. Určité údaje a oblasti byly zapojeny takřka bezezbytku, jiné však neměly trvale ani potřebné okresní a někdy i krajské velitelské složky. V obtížných podmínkách nacistické okupace nevznikala i přes četné výhody a předpoklady vojáků jejich odbojová organizace snadno. Přesto však stávající celoprotektorátní síť ON představovala značnou potenciální sílu, opřenou o vojensky vycvičené, odborné kádry.

1. září 1939 zahájilo Německo polní tažení do Polska. V řadách českého odbojového hnutí se prudce vzedmula vlna optimismu, podmiňovaná a podněcovaná vyhlášením války Německu ze strany Velké Británie a Francie. Obrana národa - ona „armáda v podzemí“ se připravovala provést mobilizaci a zahájit ozbrojené vystoupení. Předpokládalo se, že to bude znamenat konec nadvlády okupantů a povede k přímé obnově Československa. Po několika týdnech války, jejíž vývoj ovšem vůbec nenaplňoval toužené naděje, již v protektorátě nedošlo k očekávané akci. Trvalo ještě téměř šest let, než si obyvatelstvo protektorátu vydechlo a mohlo přivítat znovu svobodnou a samostatnou republiku. Tentokrát ovšem již za zcela jiných podmínek než v roce 1939 a po nespočetných obětech odboje doma i v zahraničí.

Použité prameny a literatura:

Materiály z fondů Vojenského historického archivu a Státního ústředního archivu v Praze.

Jelínek, J.: PÚ - Politické ústředí domácího odboje. Praha 1947.

Klíma, V.: K historii domácího odboje. In: Z počátků odboje. Praha 1969.

Tichá, V.: Otazníky kolem důstojnického sboru. Historie a vojenství 1967, č. 6, s. 951 a násl.

Veselý-Stainer, K.: Cestou národního odboje. Praha 1947.

Vozka, J.: Hrdinové domácího odboje. Praha 1946.

Nové zaměření francouzského vojenského zpravodajství a průzkumu

Následující článek není určen pro zpravodajský časopis, ani pro školení zpravodajských odborníků. Je určen k tomu, aby ostatním důstojníkům poskytl vhled do daného oboru. Francouzské ozbrojené síly procházejí rozsáhlou reorganizací, která zahrnuje i reorganizaci vojenského zpravodajství. Jedná se konkrétně o zřízení Správy vojenského zpravodajství (DRM) a Správy pro strategické záležitosti (DEG), vytvoření brigády vojenského zpravodajství a radioelektronického boje a reorganizaci operačních štábů se zaměřením na velitelství speciálních operací. Obdobně probíhá i reorganizace Hlavní správy pro vnější bezpečnost (DGSE). Výklad této reorganizace však není pro sledovaný účel důležitý.

-red-

* * *

Nejistoty a přeměny takové velikosti, které nastaly v několika minulých letech, neexistovaly od konce druhé světové války. Zánik sovětského ohrožení byl následován mnoha riziky, která nejen mohou rozničit požáry v mnoha místech planety, ale mohou také mít důsledky uvnitř samotné Francie.

Návrat dřívějšího ohrožení nelze vyloučit. Přitom vypukly jiné, klasické konflikty, objevila se nová, složitější a stejně nebezpečná ohrožení jako:

- šíření jaderných zbraní,
- prodej výzbroje a technologie,
- vzestup nacionalismu a integrismu (úsilí o sjednocení),
- terorismus,
- ekonomická válka a spekulace,
- technologické a informační pirátství povýšené na systém,
- mafiánské riziko a drogové nebezpečí, které se obojí možná rozšíří v planetárním měřítku.

Tyto nové skutečnosti přiměly odpovědné francouzské činitele k přehodnocení určitých otázek obranné politiky, zvláště těch, které se týkají zpravodajství.

● **Formulovat nového konvenčního nepřítele.** Konec antagonismu Východ-Západ neopravňuje analytiku k tomu, aby zachovali stejné formy uvažování, které převládaly po několik desetiletí. Během studené války byla železná opona vlastně intelektuálně pohodlná pro učitele, kteří mohli sestavovat cvičení stejného typu a nechat v nich působit téhož nepřítele podle nenapadnutelných dogmat. Ale tato epocha již skončila. Nová vojenská situace v Evropě vytvořila „strategické vakuum“. **Rozptýlení manévrových vojsk** v prostoru zase vytvořilo „operační vakuum“. Nastalá změna podmínila vznik nového druhu a možností atypických střetnutí, která jsou protikladem lineární bitvy mezi dvěma bloky ve střední Evropě. Zároveň zvýšená rizika místních konfliktů v určitých krizových oblastech poskytují rozšířené spektrum intervencí. Vládní a vojenští činitelé, aby se přizpůsobili vývoji mezinárodních podmínek, jsou pro budoucnost nuceni představovat si konvenčního nepřítele zcela odlišného od předešlého a připravovat cvičení se situacemi zcela odlišnými, zahrnujícími zejména **akce teroristů a mafiánských organizací**. V této oblasti je nutno rozvíjet tvůrčí úsilí o zavedení nové tematiky založené na multirizikovém světě zcela odlišném od světa bipolárního, který po polovinu století určoval vojenské doktríny. Tato změna by měla přimět učitele „zpravodajství“, aby úplně revidovali svoje učební programy.

● **Rozvíjet principy.** Pro udržení kroku s novými geopolitickými podmínkami je nutno rozšířit některé pojmy.

Především **pojem zpravodajských údajů musí být širší než pojem informace:**

- informace se přijímá (pasivní pojem),
- zpravodajské údaje se vyhledávají, analyzují a potom se využívají s přesným cílem (aktivní pojem).

Tento vývoj zároveň znamená, že kvantitativní koncepce musejí být změněny v koncepcí kvalitativní.

Znalost protivníka se nesmí omezovat na pouhé počítání tanků, děl, letadel a válečných lodí, nýbrž je nutno zajímat se o soustavy zbraní, nikoli o materiál bez souvislosti; tento pojem zahrnuje vše potřebné k tomu, aby zbraň plnila svůj úkol (munice, čidla, technické zabezpečení, použití současné nebo pro doplnění různých zbraňových systémů, personál atd.). Analytické úsilí se musí týkat také lidského činitele (morálka vojsk, schopnosti a motivace velitelů).

Kvalitativní nedostatečnost se jeví také ve *znalosti určitých filozofických problémů*. Například princip zachování lidského života může být chápán pouze ze západního hlediska, avšak některé integristické frakce či hnutí **vůbec tento důležitý základ západních demokracií neuznávají**. Rozdíl v chápání opravňuje fanatické skupiny ke slepému terorismu, který základní demokratické morální hodnoty ani nepřipouští, což vytváří velkou zranitelnost demokracií. Tím se potvrzuje naléhavá nutnost nalézt obranu proti tomuto druhu války. Řešení musí být zahájeno studiem vycházejícím z psychologie a filozofických principů převládajících v jednotlivých integristických společenstvích.

● **Na úrovni zpravodajských složek je nezbytné:**

- vytvořit rovnováhu mezi centralizací prostředků, která je nutná pro jejich řízení a pro zpracování dat, a decentralizací potřebnou na stupni svazů a svazků, aby bylo dosaženo plynulé spolupráce zpravodajců a štábů již v míru,
- zajistit plynulý přechod z dob míru do doby krize,
- zdržovat v záloze předem organizované prvky pro zpravodajství, průzkum, radioelektronický boj, vyhodnocování snímků a výsledch zajatců pro budoucí akce (je nutno zbavit se iluze, že by mohly být vytvořeny až za mobilizace), tyto prvky musejí existovat již v míru při aktivních složkách štábů svazů a svazků.

● **Priorita perspektivních analýz.** Zpravodajští odborníci jsou často kritizováni za to, že „vždy připravují minulou válku“. Poučení z nějakého konfliktu zajisté musí být předmětem hlubokých úvah. Abychom nebyli překvapeni událostmi a dynamikou krize, je nutné více než jen promítat zpravodajské údaje do budoucna. V době války je důležité předstihnout nepřítele v jeho akcích, tudíž předvídat jeho záměry, aby mohla být zvolena odpovídající obrana a vhodná odvěta. Již v míru je nutno zjistit a podrobně analyzovat možné rušitele. To vyžaduje velmi přesné plánování a rozsáhlou znalost nejen vojenských prostředků země, nýbrž také její politické, ekonomické, sociální a morální poměry.

Potenciální ekonomičtí investoři provádějí perspektivní analýzy zaměřené na určitou zemi a týkající se v podstatě úrovně jejího ekonomického rozvoje, její finanční zranitelnosti, její sociální homogenity a nebezpečí její politické nestability. Rizika investic jsou pravidelně zjišťována a uveřejňována. Specializované publikace zároveň poskytují prvky zajímavé pro budoucnost státu. Tyto úvahy finančních a ekonomických služeb a specializovaných dokumentů by měly brát v úvahu také zpravodajské orgány. **Získávání ekonomických a finančních kritérií** je pro vojáka užitečné k posouzení schopnosti státu zahájit určité zbrojní programy a udržovat válečné úsilí. Znalost určitých sociálních a politických parametrů umožňuje zjistit zdroje krizí možných v krátké nebo střední perspektivě.

Nicméně musí být analýza zpravodajských odborníků rozšířena i na **studium psychologie hlav států a hlavních politických a vojenských činitelů**, což umožňuje anticipovat jejich určitá rozhodnutí a reakce. Stejně tak zevrubné posouzení kulturních hodnot společnosti usnadňuje vztahy, které může mít armáda s místním obyvatelstvem při působení na zahraničním válčišti. *Sociologické úvahy budou vždy důležitým základem perspektivních analýz.*

Potřeba výkonnější metodologie

Časový rámeček znamená rozlišování dvou úrovní v metodě:

- první úroveň se týká toho, kdo využívá zpravodajských údajů na bojišti,
- druhou úroveň je analytik, který sestavuje perspektivu.

V prvním případě přítomnost mikroinformatiky ve zbraňových systémech a v systémech velení nás dnes nutí hodnotit pojem času, který bude v určitých procesech zcela odlišný od pojmu času, který je vlastní obvyklému vnímání člověka. Určité úkoly ukládané v kvazi reálném čase již nemohou být splněny člověkem

samotným. Aby uživatel nebyl zahlcen, musí dokonale ovládat informační prostředek. Rozšíření systémů schopných působit za každého počasí a prostředků pro noční vidění umožňuje od nynějška určitou formu nepřetržitého boje, který poskytuje člověku jen velmi malý odech.

Analytik, který se zabývá perspektivní úvahou, má zájem pracovat v kontextu opírajícím se o skutečnost. Musí vždy zvažovat v nejisté budoucnosti a nesmí přijímat najednou přijaté myšlenky nebo zavádějící intuice inspirované analogií s událostí zdánlivě podobnou. Specialista se věnuje především **objektivní analýze všech dat** o problému a vyvaruje se zkreslování. Aby byl věrohodný, jeho studie musí být často konfrontována s protichůdnými argumenty.

Metodologický proces, aby byl účinnější, musí nabýt větší samozřejmou důvěru mezi analytikem a jeho nadřízenými. Nadřízení se musejí především snažit ověřovat výsledky studií, které odporují nebo nejsou v souladu s představami o situaci, nicméně pod podmínkou, že závěry zpracovatele spočívají na solidních argumentech. Řídící pracovníci musejí překonat pocit, který mají odborníci, a sice přesvědčení, že jejich práce nebude řádně využita. Takový postoj vytváří zklamání a potom ztrátu odvahy a poškozuje motivaci zpravodajců. Pro nápravu tohoto neduhu je důležité, aby analytik znal přesný účel požadavku, který mu byl položen, a především vlastnosti adresátů, kteří budou jeho dokument využívat.

Rentabilita prací analytiků je často ovlivňována byrokratickým břemenem charakteristickým pro mnohé zpravodajské orgány. **Velký počet hierarchických stupňů**, z nichž každý chce něco připojit k myšlence nebo myšlenku změnit, **značně prodlužuje trvání přenosu analýzy a poškozuje jakost konečného produktu**. Odborník bude posuzován podle správnosti svých předpovědí; jeho právo dopustit se chyby by však mělo být nutně omezeno. Metodologie zpravodajství odmítá amatérismus. Vyžaduje stále více otevřeného ducha a schopnosti v mnoha oborech, zejména ve znalosti cizích jazyků.

Zvýšení hodnoty zpravodajství a průzkumu musí být konkretizováno:

- opravdovou změnou myšlení,
- jasným definováním potřeb zpravodajských a průzkumových údajů pro různé hypotézy použití vojsk a nestálým udržováním plánů „à jour“ (neopoždovávat se),
- skutečnou autonomií zpravodajských oddělení a úplnou nezávislostí zpravodajských spojovacích sítí,
- zvýšeným úsilím v získávání a přípravě odborného personálu (analytikové, lingvisté, technici, agenti, operátoři).

Pokroku je nutno dosáhnout v těchto oblastech:

- vybavení a prostředky pro zpracování a přenos informace,
- spojení s velkými informačními agenturami vlastními anebo spojeneckými,
- využívání vysokoškolačků anebo zpravodajských odborníků-důchodců k vyhodnocování vlastních nebo cizích netajných dokumentů,
- zřízení úderných jednotek určených k získávání dokumentů, materiálu a zajatců, jednotek bezpilotních průzkumných letadel, maskovacích a zadymovacích jednotek, jednotek pro klamnou činnost, eventuálně jednotek pro propagandu a kontrapropagandu.

Znalost cizích jazyků

Znalost cizích jazyků tvoří jeden z důležitých základů fungování zpravodajství:

- na jedné straně umožňuje využívat informací potřebných ke sledování politických, ekonomických a vojenských problémů,
- na druhé straně umožňuje přímou spolupráci se spojeneckými silami v míru i za krize.

Francouzské ozbrojené síly pro krytí svých operačních úkolů potřebují odborníky pro cizí jazyky, především na angličtinu, která je hlavním komunikačním prostředkem v celém světě, a podněcují důstojníky a poddůstojníky, aby zdokonalovali svoje jazykové znalosti. Při zkouškách se rozlišuje mezi

- schopností pochopit celkový smysl cizojazyčného textu a
- schopností vyjadřovat se snadno v rozhovoru v cizím jazyce.

Rozlišování obou těchto schopností je důležité: vynikající překladatel může být špatným tlumočníkem a dobrý tlumočník může být jen průměrným překladatelem. Jazykové znalosti jsou nyní hodnoceny takto:

- první stupeň pro psaný jazyk a první stupeň pro hovorový jazyk vyžadují všeobecné znalosti a znalost základních vojenských pojmů,
- druhý a třetí stupeň pro psaný jazyk a pro hovorový jazyk jsou specializovány pro vojenský obor.

Nezbytnost rozvoje myšlení

Pochopení vývoje mezinárodních skutečností vedlo ke hluboké reorganizaci vojenského zpravodajství. Existuje riziko konkurence mezi různými zpravodajskými orgány, které přirozeně střeží svoje kompetence a kterým zachovávaní tajemství znemožňuje jakoukoli vzájemnou spolupráci. V tomto ohledu je důležité, aby „zpravodajské společenství“:

- nabylo méně ztrnulého ducha,
- znemožnilo konkurenci mezi různými složkami,
- vyloučilo plýtvání prostředky,
- usilovalo o koordinaci v rámci ozbrojených sil,
- odstranilo bariéry vytvořené korporatizmem,
- snížilo počet rozhodovacích míst.

Myšlení se musí rovněž adaptovat k technologickým prostředkům, které umožňují dokonalejší vyhledávání a účinnější využívání informace. V této oblasti musejí hrát hlavní úlohu **informatika, radiotelegrafický boj a především kosmické prostředky.**

Zpravodajství bude mít zvýšenou potřebu analytiků s rozsáhlým vzděláním nejenom ve vojenství ale také v různých jiných oborech (geopolitika, humanitní vědy, ekonomie, a především cizí jazyky).

Pro podněcování zájmu a podporu motivace je nutno přehodnotit průběh služby zpravodajského personálu a poskytovat mu stejné perspektivy postupu jako u vojsk. Problémy příštího tisíciletí budou vyžadovat odvážnější politiku v oblasti cizích jazyků, lépe upřesněné potřeby informací vycházející z racionálních postupů, jakož i podporu prognostických studií. Nebude možno omezit se jen na úzký okruh

zpravodajství, jak je tomu dnes, nýbrž bude nutno v rámci francouzských ozbrojených sil vytvořit skutečný „zpravodajský druh vojsk“ (arme du renseignement), v němž by záložníci (a zejména záložní tlumočníci pozemního vojska) doplňovali činnost aktivních kádřů.

Literatura:

- **Michel Klen:** La nouvelle bataille du renseignement. Défense nationale, červen 1993.
- **Gen. Borg:** Valorisation du renseignement. Armées d'aujourd'hui, č. 180, květen 1993.

Plk. v zál. Ing. Josef Nastoupil

Války i po roce 2000?

Politické i vojenské analýzy vycházející ze současných a budoucích potenciálních ohrožení ukazují, že různé programy restrukturalizace ozbrojených sil jednotlivých států se v mnoha směrech navzájem podobají. Všechny usilují o adaptaci ozbrojených sil na jejich novou úlohu „nástroje předcházení krizím, řízení jejich vývoje a zachování míru“. V důsledku je všeobecná tendence udržovat méně početné vojenské formace, mobilnější, s vyšším stupněm profesionalizace a lépe kvalitativně vyzbrojené (viz tabulka), neboť nebezpečí válek, respektive ozbrojených konfliktů zdaleka nepominulo. Ve vícepolárním jaderném světě totiž může dojít ke strategickému chaosu, při kterém se mnohonásobně zvýší riziko regionálních konfliktů, do kterých by mohly být zataženy i některé z jaderných mocností. Informační zpráva ÚVI (Ústavu vědeckých informací) 834/1993 nás seznamuje s charakterem potenciačních válek a dalším možným vojenskopolitickým vývojem ve světě. Část této zprávy v upravené podobě přinášíme i našim čtenářům.

* * *

Předpokládanými způsoby řešení otázek obrany ve 21. století se v současné době zabývají prognostici řady evropských států. Všeobecně se uvádí, že rozpad Sovětského svazu znamená, že v roce 1993 **neexistuje stát, který by mohl v globálním měřítku působit problémy demokratickým státům.** Neexistuje mocnost, jejíž vojáci by mohli de facto obsadit západní Evropu a která by byla

schopna svými jadernými zbraněmi zpusťošit Ameriku, rozmístit své námořní síly ve všech světových mořích a dodávat zbraně a finanční prostředky svým „přátelům“ na všech kontinentech. Sovětský svaz jako protivník sice neexistuje, ale bezpečnostní situace není tak přehledná, jak se předpokládalo. Pád komunismu nepřinesl očekávané snížení počtu méně závažných příčin (nikoli globálních) pro vznik konfliktů. Těchto příčin začalo naopak přibývat.

Vysvětluje se to tím, že studená válka měla jeden pozitivní rys, a to svůj specifický „kázeňský řád“. Většina zemí v různé míře patřila k jednomu nebo druhému uskupení. Pokud příslušník jednoho uskupení zastával jiný názor než příslušník druhého, mohl se obrátit na vedoucí stát svého uskupení s žádostí o pomoc. Vzhledem k tomu, že vedoucí státy obou uskupení neměly zájem o vzájemná střetnutí (pokud se nejednalo o životně důležité otázky), vyzývaly ke zdrženlivosti. K válkám přesto docházelo, např. mezi Indií a Pákistánem, ale bylo to obvykle v těch částech světa, kde systém uskupení studené války byl nejméně pevný.

Tento systém podle názoru některých odborníků chránil stabilitu, a to nejen vztahů mezi státy, ale i uvnitř těchto států. Kterýkoli diktátor, kterému působili ve vlastní zemi potíže jeho oponenti, mohl oznámit představitelům vedoucího státu svého uskupení, že tito lidé podporují druhé uskupení (k čemu často docházelo), a dostal okamžitě k dispozici finanční prostředky, zbraně i vojenské poradce, aby se udržel u moci. Existovaly i výjimky - puče např. v Jižní Americe (protože v této části světa většina organizátorů pučů i jejich obětí stáli ve studené válce na stejné straně) i občanské války ve střední Africe. Bylo jich však mnohem méně ve srovnání s tím, k čemu mohlo dojít při jiném uspořádání světa.

Studená válka však skončila. V současné době se může ohrožená země obrátit o pomoc pouze jedním směrem, a to k alianci vyspělých demokratických států, které ve studené válce „vítězily“. Na jejich pomoc se však příliš spoléhat nelze. Tyto státy dnes již nepovažují za nezbytné znepokojovat se v důsledku expanze komunistické moci a nemají zájem vměšovat se do konfliktů v zahraničí, v nichž by mohli zahynout jejich občané. **Vyspělé demokratické státy si uvědomují dosti pomalu, že v současné době mohou pouze ony stabilizovat situaci.**

To všechno má poněkud znepokojivé důsledky. Kterákoli země, pomýšlející na vydírání jiné, na obsazení části jejího území nebo získání části jejích ropných zisků, by z toho mohla zcela právem vyvodit, že šance na úspěch jsou v současné době daleko vyšší než v uplynulých 50 letech. Taková země by mohla pokládat za účelné zahájit agresivní akci dříve, než silné demokratické státy pochopí, že si nemohou dovolit ustavičně připouštět podobné jednání, aniž by viníka potrestaly.

Stejně nebezpečným způsobem by mohl na základě domácí nebo zahraniční výzvy reagovat kterýkoli diktátor. Vzhledem k tomu, že již neexistuje velmoc, kterou by mohl požádat o ochranu, mohl by se takový diktátor pokusit udržet u moci tím, že by svou armádu vyzbrojil řízenými střelami a jadernými hlavicemi, chemickými a biologickými zbraněmi aj. Tuto možnost potvrzuje i zjištění, že rozhodná porážka komunismu se proti očekávání nemění v rozhodné vítězství jeho protivníka - pluralismu a svět tudíž nestojí na prahu „ideologické jednotvárnosti“.

Současný svět je považován za značně neuspořádaný. V nejbližší budoucnosti budou zřejmě vedle úspěšně se rozvíjejících oblastí podporujících pluralismus existovat zbytky starého pořádku, kladoucí tvrdošíjný odpor. Státy, kterým se

nezdařil rychlý přechod ke „kapitalistickému blahobytu“, se mohou v důsledku zklamání uchýlit k nacionalismu nebo k politice náboženské nesnášenlivosti.

Vyspělé demokratické státy, které přicházejí do styku s touto novou realitou, nepocítují nezbytnost reagovat na každý otřes, který přináší. Budou však zřejmě muset být připraveny zasáhnout v okamžiku, kdy zjistí, že by mohly v důsledku podobného otřesu utrpět vážné škody. Jistě budou mít zájem o záruky, že budou např. stejně jako dříve moci dovážet suroviny, které potřebuje jejich ekonomika. Lze předpokládat, že budou ochotny ochránit slabší demokratické státy, a je možné, že budou považovat za nezbytné velmi rychle zasáhnout, ukáže-li se, že nějaký bezvýznamný nesouhlas s mocností vyzbrojenou řízenými střelami hrozí vážnou konfrontací.

Válečná mapa příštích 20 let

V současné době by údajně bylo možné zhruba nakreslit „válečnou mapu světa“, do které by byly zaneseny regiony, v nichž by mohly vzniknout v příštích 20 letech války nebo ozbrojené konflikty. Tyto války by měly však být rozděleny na „potenciální války diktované zájmy“ a na „potenciální války diktované svědomím“.

■ Potenciální války „diktované zájmy“

Pokud jde o potenciální války „diktované zájmy“, nepředpokládá se, že by nějaké větší nebezpečí pro zájmy ostatních představovala **Jižní Amerika**. Totéž se týká **Afriky** na jih od Sahary, pokud se některý nenasytný diktátor nerozhodne zmocnit nerostných dolů na jihu kontinentu.

Část Asie, rozkládající se na jih od Himálaje, patří k regionům s nejnižší stabilitou vnitropolitické situace. Situace je v něm sice krajně složitá, ale tento region nebude mít větší význam, pokud tamější události neohrozí současnou podobu globálního poměru sil. Mohlo by k tomu dojít v důsledku vzniku čínsko-indické aliance, která by se zaměřila i na bývalou sovětskou Asii.

Podle situace v roce 1993 lze na uvažované „válečné mapě“ jako nebezpečné označit dva regiony světa, v nichž by mohlo dojít k válkám diktovaným zájmy. Jedním z nich je **Korejský poloostrov**. Pokud severní Korea vyrobí jadernou zbraň, může se vyostřit situace v celé Asii. Druhým je **muslimská oblast**, zahrnující jihozápadní Asii a severní Afriku, kde se mísí zájmy související s ropou, islámem a tradičními nepříteli přátelskými vztahy k Západu.

■ Potenciální války „diktované svědomím“

V poslední době se světové společenství mohlo přesvědčit o tom, že za hranicemi demokratických států může docházet k událostem, které nepředstavují bezprostřední nebezpečí pro zájmy demokracie, ale které jsou tak závažné, že je nelze ignorovat. Aby se zamezilo vážným důsledkům, je třeba zahájit vojenské akce. Jedná se o tzv. války diktované svědomím.

K tomu, co se děje v bývalé Jugoslávii, podle názoru západoevropských odborníků dojde - a již dochází - i v ostatních částech „postkomunistického světa“. K analo-

gickým událostem např. již odedávna dochází v Africe a některých oblastech Asie. Předpokládá se, že podobných krizí bude stále více. Čím více jich však bude, tím větší je pravděpodobnost, že nakonec bude nutno se rozhodnout ve prospěch záchrany strádajících a zaplatit příslušnou cenu za spravedlivou věc. V opačném případě by demokratické státy mohly jednoho dne zjistit, že připustily rozpad světa na dvě části - na prosperující a strádající.

Na „válečné mapě světa“, by regiony, v nichž by mohlo dojít k válkám „diktovaným svědomím“, zahrnovaly podstatně větší oblasti, než „vátky diktované zájmy“. K válkám „diktovaným svědomím“ může dojít z nejrůznějších důvodů. Nejrozsáhlejším apelem na svědomí se pravděpodobně stane apel podobný tomu, který vyšel z bývalé Jugoslávie. Regiony, v nichž se může opakovat Sarajevo, nejsou ohraničeny postkomunistickým světem. Patří mezi ně i rozsáhlé oblasti Afriky a Asie a mohly by se jimi stát i některé oblasti Jižní Ameriky. Ke krutostem, které si navzájem působí různé skupiny obyvatelstva a které v bývalé Jugoslávii apelují na svědomí světové veřejnosti, dochází prokazatelně tehdy, když se státní hranice neshodují s pomyslnými hranicemi rasové nebo náboženské příslušnosti.

■ Scénáře možného vývoje uspořádání světa

Současné uspořádání světa by se v případě, že by se nepodařilo zastavit šíření zbraní hromadného ničení, mohlo podstatně změnit. Jestliže by přibližně deset zemí mělo k dispozici řízené střely s jadernými nebo biologickými hlavicemi, pak by se staly všechny výše uvedené úvahy o válkách diktovaných zájmy nebo svědomím bezpředmětnými.

Existují i další možné příčiny změny uspořádání světa, např. rozhodnutí Číny stát se světovou velmocí. Její kroky by mohly přinejmenším zmařit snahy o využití OSN jako nástroje nového světového pořádku. Čína by v tomto případě zřejmě nesdílela názory dalších čtyř stálých členů Rady bezpečnosti a k demonstrování své opozice by začala využívat práva veta. „Nová“ Čína by zřejmě usilovala o vedoucí postavení mezi zeměmi, které vystupují proti tomu, aby zásady zachování míru stanovovali Američané, Evropané a Japonci. Tohoto postavení by mohla dosáhnout i dodávkami řízených střel s jadernými hlavicemi, kterými uvedená země v dané době ještě nebudou disponovat.

Modernizace výzbroje Japonska, k níž by mohla dát podnět nová podoba Číny nebo severní Korea (v případě, že by získala jadernou zbraň), by vyvolala značnou nevoli v Americe a v Evropě. To by mohlo zmařit naději na zachování tří základních ekonomických seskupení ve světě v rámci „komplexu“, jehož činnost je regulována jednoduchými tržními zásadami. Podobný vývoj událostí by nepochybně skončil s ideou, že Amerika, Evropa a Japonsko mohou společně „utvářet charakter“ 21. století.

Návrat Ruska k „protizápadní“ politice může být považován ve srovnání s předchozími možnými příčinami změny uspořádání světa ze nejméně pravděpodobný mj. i z toho důvodu, že ekonomika Ruska příliš potřebuje pomoc od spřátelených demokratických států. Vzhledem k některým projevům iracionálnosti v Rusku však ani tuto možnost nelze vyloučit.

Pokud se podaří nepřipustit plné rozvinutí žádné z uvedených příčin, mohl by být vývoj událostí v 21. století poměrně klidný. Podle odborníků však bude třeba dobře zvážit, za jakých okolností bude nutno války přesto vést a jaký charakter by měly mít k tomu potřebné ozbrojené síly a jejich výzbroj.

Kategorie potenciálních válek

Dějiny válek 20. století byly v podstatě dějinami bitev, které probíhaly v Evropě. V 21. století bude zřejmě situace zcela jiná. Podle názoru představitelů ministerstev zahraničních věcí a tvůrců politiky v Americe a v Evropě dochází ve světě ke dvěma různým kategoriím válek, pro jejichž vedení jsou potřebné dva zcela odlišné typy ozbrojených sil.

Ve válkách první kategorie bude protivník údajně mít silné konvenční ozbrojené síly (1. typ ozbrojených sil). Ve válkách druhé kategorie bude proti demokratickým státům stát neobvyklá kombinace dobře vycvičených vojáků a nepravidelných sil s nejrůznější výzbrojí, počínaje nevelkým množstvím účinných moderních zbraní a konče „hráběmi a vidlemi“ (2. typ ozbrojených sil). Války diktované zájmy budou zřejmě patřit mezi války první kategorie, neboť agrese, působící škody na materiálních zájmech demokratických států, začnou být údajně organizovány vládami disponujícími konvenčními ozbrojenými silami. Války diktované svědomím budou podle předpokladů zpravidla patřit do válek druhé kategorie, neboť budou v podstatě důsledkem výbuchů nenávisti z důvodů etnických nebo náboženských.

Bez ohledu na uvedené prognózy nepovažují odborníci existenci dvou různých typů ozbrojených sil za nezbytnou. Při bližším studiu války druhé kategorie, kterou někteří odborníci nazývají „subkonvenční“ a jiní „válkou bez front“, se lze přesvědčit o tom, že ozbrojené síly určené k vedení válek první kategorie by s největší pravděpodobností byly dostatečně účinné i ve většině válek druhé kategorie.

Termín „subkonvenční válka“ nebo „subválka“ zahrnuje:

- **mírové operace** za situace, kdy protivníci víceméně uzavřeli příměří, ale navzájem si nedůvěřují, a proto zvou vojska jiných zemí, aby pomohla nastolit mír,
- **záchranné operace** (varianta mírových operací, např. dodávky potravin a léků do Bosny a Somálska) za situace, kdy bojující strany sice ještě zcela nezastavily vzájemná střetnutí, ale jsou připraveny zastavit palbu na dobu dostatečnou pro dopravu humanitární pomoci k civilnímu obyvatelstvu,
- **rozmístění zahraničních vojsk pověřených kontrolou situace** za podmínek, kdy se dále bojuje, ale počty narušitelů míru nejsou vysoké a mír lze obnovit zavedením kontroly situace (např. postup Anglie v Severním Irsku, Španělska v Baskicku a Sýrie v Libanonu),
- **válečné operace** (vojenský zásah) za podmínek, kdy jsou počty dobře vyzbrojených narušitelů míru vysoké a pouhá kontrola situace by byla neúčinná.

V případě zejména válečných operací je nezbytné, aby se vyspělé demokratické státy rozhodly přistoupit na oběti ještě dříve, než budou zahájeny válečné operace, a to bez ohledu na použité prostředky. Pokud demokratické státy zvýší své rozpočty vyčleněné na výzkum a vývoj, může se jejich technologická převaha nad potenciálními agresory dále zvýšit. Bez ohledu na využití moderní techniky se ani

jedna z potenciálních válek neobejde bez ztrát. Nejdůležitější otázkou zůstává, zda budou vlády vyspělých demokratických států ochotny riskovat životy vojáků v podobných válkách.

Základní obranné síly v západní Evropě v roce 2000

Tabulka

Síly a prostředky		Francie	SRN	Velká Británie	Itálie	Španělsko
Početní stavy	Pozemní vojsko	225 000	255 400	116 000	177 500	110 000
	Voj. letectvo	63 900	32 200	55 000	43 580	37 000
	Voj. námořnictvo	88 600	82 400	75 000	66 000	35 000
Strategické síly	Nosiče	6 ponorek s ŘS (K 4 a K 45) 18 řízených střel		4 ponorky s ŘS (TRIDENT)		
	Počet hlavic	asi 500		asi 500		
Tanky		800	asi 2000	asi 600	asi 600	795
Bojové letouny		375	asi 400	350	asi 250	250
Vojenské námořnictvo	Letadlové lodě	2 letadlové (1 s jaderným pohonem) 1 vrtulníková		3 let. ^{*)}	1 let. ^{*)}	1 let. ^{*)}
	Hladinová plavidla	38	18	40	24	15
	Ponorky	10 (6 s jaderným pohonem)	16	16 (12 s jaderným pohonem)	8	8

Poznámka:

^{*)} letadlové lodě pro letouny s krátkým vzletem a svislým přistáním

Politici činitelé mohou prosazovat názor, že jedna z forem „subkonvenčních válek“ - komunistická partyzánská hnutí - se již historicky přežila. Tato hnutí, sloužící za příklad pro všechny „subkonvenční války“, poté, co jedno z nich zajistilo vítězství nad Američany ve Vietnamu, se vyznačovala vysokým taktickým mistrovstvím, vhodnou výzbrojí a maximální úrovní „morálního ducha“. Nicméně ideologie, na níž

byla tato hnutí založena, zanikla, a Rusko již těmto hnutím nedodává zbraně. S výjimkou několika oblastí na světě (např. Peru, jejíž „Světla stezka“ se již také netěší bývalé prestiži) komunistické partyzánské hnutí neexistuje.

Vyvstává otázka, co se stane, vrátí-li se Rusko k vojenské politice bývalého SSSR. Za příznivých okolností může svět další vývoj situace předvídat na 5 let dopředu. Nicméně vývoj a výroba nového tanku nebo bojového letounu typu např. Tornado může trvat 10 až 15 let. Metoda rychlejšího přezbrojení je označována jako „rekonstrukce ozbrojených sil“.

Z uvedeného vyplývá **nezbytnost investovat neomezené finanční prostředky do výzkumu a vývoje** pro zajištění schopnosti v případě potřeby okamžité nebo co nejrychleji přistoupit k výrobě nové vojenské techniky. Převládá názor, že pro některé typy výzbroje by bylo užitečné výrobu zavést a výrobní linky udržovat „v omezeném provozu“. Odborníci uvádějí, že v tomto případě je sice třeba počítat s mimořádně vysokými náklady na výrobu jedné jednotky výzbroje, ale na druhé straně je zřejmé, že v případě nutnosti neočekávaně zvýšit výrobu by to vedlo ke značným časovým úsporám. Pro některé typy zbraní, např. pěchotní zbraně a obrněné transportéry, je účelné objednat kovoobráběcí stroje nezbytné pro jejich výrobu a na to se omezit, dokud nedojde ke krizi.

Existují však i jiné možnosti. Za značně perspektivní jsou označovány „síly zvláštního určení“. Za zajímavý je považován návrh, podporovaný i bývalým velitelem mírových operací OSN B. Urquartem, vytvořit malou dobrovolnickou armádu OSN (určitou variantu francouzské cizinecké legie), tj. dobře vycvičenou mezinárodní dobrovolnickou jednotku v souladu s článkem 43 Charty OSN, podle něhož mohou členské státy poskytnout svá vojska Radě bezpečnosti OSN. Tyto síly by měly být nasazovány pouze s jejím souhlasem. Toto řešení by údajně mohlo kompenzovat současnou přirozenou neochotu vlád jednotlivých států vyslat vlastní vojáky do situací, které bezprostředně neohrožují bezpečnost těchto států.

Zachování „jaderného deštníku“

Ze šesti států, které prokazatelně vlastní jaderné zbraně, tři (USA, Francie a Velká Británie) lze společně považovat za vítěze ve studené válce. Současné Rusko je stoupencem jejich idejí a vystupuje v úloze žadatele o kapitál. Čína projevuje maximální opatrnost. Řízené střely Izraele nejsou namířeny proti demokratickým státům. Existuje naděje, že Indie a Pákistán, stojící na prahu vlastnictví jaderné zbraně, od nich upustí. JAR odmítá systém apartheidu, který byl donedávna důvodem rozhodování o vlastnictví jaderných zbraní. Tento stav a optimistické prognózy však neopravňují k odmítání dalších úvah o problematice jaderných zbraní.

Jaderné mocnosti prokázaly, že výrobu jaderné pumy lze utajit. Nedávno bylo zjištěno, že jaderné zbraně si hodlají opatřit další dva státy - Irák a severní Korea. Předpokládá se, že budou následovat i jiné. Hlavní příčinou snah o získání jaderných zbraní v období po studené válce se stala touha po schopnosti určité soutěže s vítězi v této válce.

V současné době je třeba najít odpověď na otázku, kolik bojových hlavic potřebují demokratické státy a má-li smysl vlastnit v nově uspořádaném světě „protijaderný deštník“.

Po snížení, na kterém se dohodly USA a Rusko, mají mít USA v roce 2003 maximálně 3500 bojových hlavic. Ve stejné době má jak Francie, tak Velká Británie disponovat 300 až 400 bojovými hlavicemi (s nejvyšší pravděpodobností rozmístěnými na ponorkách).

Jaderné síly Ruska však v žádném případě nemají být srovnatelné s jadernými silami USA. Řízené střely, kterými jsou vyzbrojené ruské ponorky, jsou méně přesné, ponorky lze snadno zjistit, protože USA disponují kvalitnějšími hydrolokátory.

● Je nesporné, že **USA disponují zaručenou možností zasazení druhého úderu**, zatímco Rusko si tím zatím nemůže být jisto. Podle názoru odborníků ani jeden z případných nástupců Borise Jelcina v žádném případě nepřipustí zničení své země v důsledku rozpoutání jaderné války Ruskem. Totéž lze říci o Číně s jejím mnohem skromnějším arzenálem jaderných zbraní, z nichž sotva desetina by byla schopna dosáhnout USA nebo Evropy.

● **Rusko** zřejmě toto schéma neporuší. Systém inspekci, který se USA a Rusko rozhodly vzájemně uplatňovat, je nepochybně schopen odhalit jakýkoli nový pokus o výrobu bojových hlavic a zařízení na výrobu řízených střel v Rusku.

● **Čína** by zřejmě dokázala vývoj a výrobu jaderných zbraní utajit lépe než Rusko. V každém případě existuje možnost, že by mohla v blízké budoucnosti získat status velmoci.

● **Asie a Afrika**, Rusko a Čína však nejsou považovány za nejproblematictější. Nebezpečí, které hrozí od konce studené války, spočívá v tom, že vlastnictví jaderných zbraní by některé asijské a africké státy mohly využít k zahraničněpolitickým i vnitropolitickým postupům, které by byly pro ostatní státy nepřijatelné. Jak ukázal příklad Iráku a severní Koreje, mohou tyto vlády v úsilí o získání jaderných zbraní prokázat značnou vynalézavost. Přitom neexistuje globální systém inspekci, který by mohl podobnému vývoji zabránit.

Jaderný potenciál, o který uvedené země usilují, není velký (10 až 12 bojových hlavic). **Ve srovnání s americko-evropským jaderným potenciálem jde o množství zanedbatelné.** Skutečností ale zůstává, že i při vlastnictví tak nízkého počtu jaderných zbraní by bylo mnohem riskantnější než v současné době pohrozit těmto státům vysláním expedičních sil, které by je odradily od agrese nebo terorizování vlastního obyvatelstva.

Vyspělé demokratické státy by měly v tomto případě **dvě možnosti reakce**. První z nich by bylo odpálení vlastních řízených střel s konvenčními hlavicemi a zničení jaderných hlavic ještě před jejich použitím (na zemi). Namísto tohoto riskantního zasazení úderu jako první by demokratické státy však zřejmě daly přednost zničení jaderných hlavic protivníka až po případném odpálení jeho řízených střel.

V těchto nových podmínkách nabývá technologie **ničení řízených střel s jadernými hlavicemi po odpálení** (ve vzduchu) na významu. Uvádí se, že pokud protiletadlové řízené střely staršího typu Patriot dokázaly zničit ve vzduchu více než čtvrtinu iráckých řízených střel Scud lze předpokládat, že další vývoj mikro-

čipů zabezpečí potřebnou 100% účinnost. Čidla zaznamenávající odpálení útočných řízených střel budou zřejmě rozmístována v kosmu, avšak samotné „protirakety“ budou odpalovány ze země. Je známo, že vývoj a výroba pozemních protiraketových zbraní je snadnější a levnější než kosmických a lze je mnohem rychleji zařadit do výzbroje.

Kosmické protiraketové zbraně mohou zaujmout místo ve výzbroji až tehdy, prokáže-li se, že jsou skutečně tak efektivní, jak se domnívají jejich stoupenci, a že jejich vývoj a výroba nejsou příliš nákladné. Rusko a ČLR jako vlastníci útočných řízených střel velkého dosahu by zřejmě neprojevovaly nad tímto vývojem přílišné nadšení a měly by možnost se buď přidat k odpůrcům řízených střel s jadernými hlavicemi, nebo se vzhledem k podstatnému snížení hodnoty jejich jaderné síly ocitnou v nevýhodném postavení. Pro blízkou budoucnost se však předpokládá, že protiraketová obrana bude pozemní.

Nová vojenskopolitická aliance

Prognostici si v současné době kladou otázku, kdo bude schopen v budoucnosti zabezpečit zachování míru ve světě. Došli k závěru, že to s největší pravděpodobností nebude OSN, a to z následujících důvodů.

Prozatím se současným mocnostem dařilo o společných postupech pro zachování míru ve světě dosahovat dohod na půdě OSN. Nedá se však počítat s tím, že tomu tak bude i nadále. Z pěti současných členů Rady bezpečnosti OSN, kteří mají právo veta, např. v Číně vládne stále pouze jedna politická strana a její cíle se v mnoha ohledech neshodují s cíli demokratických států. Rusko sice už nedělí od demokratických států ideologie, ale i jeho zájmy a názory se často liší od zájmů a názorů ostatních členů Rady bezpečnosti. Předpokládá se, že jak ČLR, tak Rusko, budou v budoucnu využívat práva veta. Jestliže se Rada bezpečnosti rozšíří a zvýší se počet států s právem veta, situace se dále zkomplikuje. Obtížnější bude i proces schvalování různých akcí OSN.

Na schopnost OSN zabezpečit zachování míru ve světě se v budoucnu nebude možné plně spolehnout. Tím problémem se pravděpodobně budou muset zabývat zejména ty státy, které na základě praktických zkušeností došli k závěru, že jejich názory na mír jsou v podstatě shodné a že jsou schopny při jejich realizaci spolupracovat. Na základě stavu v roce 1993 jsou za takové státy považovány USA, evropské vyspělé demokratické státy a Japonsko. Japonsko může být považováno za člena této aliance s některými výhradami vyplývajícími z jeho zeměpisné polohy - v regionu, jehož státy zatím ještě nejsou připraveny uznat skutečnost, že bývalý protivník se může stát spojencem a ochráncem.

Složení nové aliance, která bude řešit problémy postkomunistického světa, bude muset být zpočátku velmi podobné složení svazku, jehož úsilí vedlo k porážce komunismu. Pro společné řešení problému se považuje za vhodné zachovat již osvědčené spojení Severní Ameriky a vyspělých evropských demokratických států. K tomu dřívějšímu jádru by bylo možné připojit řadu států severní a střední Evropy, Japonsko (pro plnění vybraných úkolů) a popř. některé další státy tichomořské oblasti a Mexiko. O připojení Ruska se zatím v první fázi neuvažuje. Za důležitější

než složení se však považují principy vzniku nové aliance. Principy, které platily v NATO, zřejmě nebude možné využít beze změn.

Evropa musí být údajně přesvědčena o tom, že její spojení s USA musí být stejně pevné a spolehlivé, jako v době, kdy byl protivníkem SSSR. Region od Íránu po Maroko, který se pravděpodobně stane ohniskem válek diktovaných zájmy, leží nedaleko Evropy. Oblasti, kde dochází k etnickým nepokojům a které se zřejmě velmi brzy stanou ohnisky válek, zahrnují i rozsáhlé části Evropy. Problémy, které by budoucí vývoj mohl Evropě způsobit, jsou v USA považovány za mnohem méně znepokojivé, než byla studená válka. Proto bude problematictější než dříve přesvědčit USA, že je nezbytné, aby vyslaly vojáky a vydávaly finanční prostředky na ochranu Evropy.

Podle názoru odborníků existují **dva negativní rysy současné struktury NATO**. Za první z nich je považována skutečnost, že NATO většinou působí jako „jednosměrná ulice“. Američané poskytují demokratické Evropě významné bezpečnostní záruky, ale nedostávají téměř žádnou protihodnotu, s výjimkou uspokojení, které jim poskytuje samotná životaschopnost tohoto kontinentu. Druhým negativním rysem je údajně to, že podle názoru Evropanů s nimi USA nikdy nejednaly jako s rovnocennými partnery. Za příčinu existence těchto negativních rysů je považován výlučně regionální charakter NATO.

Nová aliance by tyto negativní rysy údajně neměla mít, neboť by již nebyla založena na nerovnováze mezi „ochráncem a chráněncem“, nýbrž na respektování vzájemné potřeby všech členských států. Její **globální cíl by spočíval ve vojenské efektivnosti demokracie**. Demokratickým státům by měla poskytovat nejširší možnosti ochrany jejich zájmů.

-RED-

KBSE a mírové operace

Transformace mezinárodního řádu po skončení studené války s sebou naneštěstí přinesla oživení extrémního nacionalismu a rostoucí nestability a nepřátelství v mnoha částech světa. Mezinárodní společenství musí v této souvislosti omezovat narůstající neklid a řešit všechny rozpory, které se v dnešním světě objevují. Největší část odpovědnosti za naplnění tohoto úkolu padá na OSN. V udržování má OSN rozsáhlé a dlouholeté zkušenosti a je správné, že regionální organizace, jakou je KBSE (Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě) tyto zkušenosti využívají a přizpůsobují je novým lokálním podmínkám.

Úkoly KBSE

Hlavním úkolem KBSE je organizace a řízení mírových jednotek (peace-keeping units) s jediným základním a nedělitelným cílem - udržet mír a tam, kde byl mír narušen, znovu ho nastolit. Pro zajištění tohoto cíle je nutno učinit taková opatření, aby se z této mezinárodní instituce stal nástroj míru. K tomu je třeba vybudovat jasné formulované vztahy mezi KBSE a dalšími mezinárodními organizacemi a institucemi, jejichž funkcí je udržení míru.

Originalita KBSE spočívá v tom, že představuje jedinou instituci Evropy, která je schopna vést složitou a obtížnou činnost, jež má za cíl zajistit stabilitu a současně vybudovat podmínky pro mír v regionu. Kromě toho musí KBSE rozvíjet postupy, s nimiž se každodenně a při různých příležitostech potýká, jako například:

- včasná pohotovost v úřadě Vysokého komisaře pro národnostní menšiny nebo úřadujícího předsedy či u vládních zmocněnců,
- mírové řešení sporů u Arbitrážního soudu,
- zabránění konfliktům a mírové operace.

Bude vhodná otázka, jak je KBSE připravena k plnění nových úkolů. Má-li i nadále být helsinský dokument vodítkem, pak je nutné ujasnit si, jaké je třeba učinit kroky k upřesnění a zlepšení postupů v další činnosti KBSE:

- v počáteční fázi budou existovat pravidla zahájení přípravy mírové operace, přičemž je třeba jednoznačně akceptovat, že iniciativa zůstává na účastnických státech KBSE, které jsou nebo se potenciálně mohou stát dějištěm krizové situace. Nic nesmí být podniknuto bez jejich souhlasu, protože příspěvky k udržení míru jsou současně příspěvky těchto států. Zde jsou hlavní úlohy funkce úřadujícího předsedy a odpovídajících ad hoc skupin, jejichž úkolem je soustředit okolo sebe všechny státy přispívající k řešení krize a zajistit politické řízení pod autoritou výboru vládních zmocněnců,
- v následné fázi bude třeba vybudovat operační strukturu v rámci Střediska pro předcházení konfliktům. Úkoly, které budou v průběhu této fáze plněny, budou sestávat ze zabezpečení podmínek pro technické řízení vlastních postupů a operací,
- současně musí být jasno, jaké budou příspěvky v oblasti osob, materiálu a rozsa- hu financování, což nás v neposlední řadě přivádí k přednostnímu ujasnění problematiky rozpočtování v KBSE, odpovídajícího právního statutu a upřesnění úlohy sekretariátu generálního tajemníka.

Vlastní zahájení mírové operace není jednoduchou záležitostí, neboť každá mírová operace je doprovázena řadou okolností, které přispívají k tomu, aby všechny byly hodnoceny odděleně a kterákoliv z nich charakterizována jako unikátní. Lidé, kteří se zabývají plánováním a vlastní realizací mírových operací, musí prokázat vynalézavost, představivost a pružnost tak, aby byli schopni přiměřeně reagovat na nepředvídatelné situace.

Někdejší velitelé mírových jednotek OSN hovoří o tzv. postoji tří F (FFF Attitude) - jde o zkratky zásad Fair, což se nedá v této souvislosti přeložit lépe než

férový, Firm jako pevný, rozhodný apod., a nakonec Friendly, což znamená přátelský:

a) **Fair** - aby mohl být mírotvorce (lépe zůstat u anglického názvu peace-keeper) férový, musí být nestranný a za nestranného musí být považován všemi účastníky konfliktu. Znamená to, že nesmí být emocionálně zaangażován, nesmí horlivě či unáhleně reagovat na vzniklou konkrétní situaci a musí přesně dodržovat zavedené postupy při řešení incidentů. V první řadě je povinen brát do úvahy stejnou měrou postoje a argumenty obou stran. Nestrannost je tudíž nejdůležitější součástí fair jednání. Mandát stanoví všeobecné cíle mírové operace s takovými konkrétně formulovanými závěry, které byly odsouhlaseny oběma (či více) stranami konfliktu. Tím se stává, že mandát je jistým kompromisem pro všechny a možno ho v tomto smyslu označit jako dvoj- či více smyslný. I když je možno při jeho formulaci dosáhnout přesného slovního vyjádření, je naprosto nutné dosáhnout jeho jednotné interpretace. Potom je interpretace pokračováním vojensko-politického procesu a musí být akceptována na všech velitelských stupních. Toho se dosáhne úzkou spoluprací vojenských a politických štábů vedení operace, do níž patří např. i podrobné briefinky místních velitelů mírových jednotek nižších stupňů.

Interpretace není jednorázovou záležitostí, neboť se odráží v řešení každého jednotlivého incidentu, kterých jsou velká množství. Kdekoliv je to možné, je třeba dosáhnout dílčích dohod znepřátelených stran v duchu a smyslu mandátu a jeho interpretace. Takto se jednání vojenského velitele přibližuje jednání zkušeného diplomata, takže výběr velitelů musí být prováděn i se zřetelem na tyto vlastnosti, znalosti a případné zkušenosti.

Bezpodmínečně to platí pro velitele mise. Výběr příslušníků kontingentu má bezprostřední vliv na nestrannost nebo alespoň na způsob, jakým je nestrannost hodnocena účastníky znepřátelených stran. Složení mírové jednotky musí být vypracováno na základě konzultací všech zúčastněných stran.

b) **Firm** - aby bylo dosaženo pevnosti a rozhodnosti v jednání příslušníků mírových jednotek, musí každý peace-keeper jednat v souladu s mandátem a v souladu s přijatou politickou směrnicí a stanovenými postupy. Nesmí podlehnout nátlakům nebo nebo jakémukoliv jinému způsobu styků, které by znamenaly narušení nebo změnu dříve sjednané dohody nebo přijatého společného porozumění (common understanding). Musí jednat velice disciplinovaně a za každé situace zachovávat profesionální postoje a chování. Aby byl peace-keeper pevný (firm) musí se těšit třem základním druhům „volnosti“ (three freedoms), které mají přímý dopad na efektivnost akcí celé mírové jednotky (peace-keeping force). Přičemž není třeba zakrývat, že tyto tři druhy „volnosti“ mohou být kontroverzní.

Jde v první řadě o „volnost pohybu“ (freedom of movement), pomocí které bude zajištěno, aby se příslušník mírové jednotky mohl volně a podle své potřeby pohybovat po celé oblasti, v níž je mírová mise prováděna, a mohl také otevřeně monitorovat činnost účastnických stran konfliktu a prověřovat veškeré omezení, daná mandátem.

Následuje „volnost rozvinutí“ (freedom of deployment), která umožňuje mírové jednotce nasazení a rozvinutí jejích částí v oblasti operace podle vlastní úvahy a rozhodnutí. V tomto případě se strany, zúčastněné na konfliktu, obvykle snaží získat

rozhodující pravomoc nad rozvinutím části mírové jednotky v oblasti pod jejich kontrolou.

Poslední je „volnost komunikace“ (freedom of communication), která zahrnuje právo volně komunikovat s velitelskými či politickými stupni své jednotky nebo jejich částí. S tím souvisí i volnost používání spojovacích prostředků, potřebných k zajištění mírové činnosti.

c) **Friendly** - být přátelský znamená respektovat partnery, jejich zvyky, kulturu a zákony včetně ustavení dobrých mezilidských vztahů. Především to znamená rozhodné zamezení agresivním postojům a chování. Naproti tomu je vhodné vyslovit uznání v případech, kdy je to vhodné. V každé poloze styků se příslušník mírových sil musí chovat jako host.

Pokud jde o **použití síly v případě sebeobranu**, je nutné dodržet všechna pravidla pro bojové nasazení tak, aby je zúčastněné strany pochopily, a aby jim důvody k použití síly byly známy. Když se stane použití síly nevyhnutelným, musí být demonstrace síly prvním krokem ke zvládnutí konkrétní situace, ale jen v případě, když tento projev selže, je použití střelných zbraní oprávněné. Když už dojde ke střelbě, je třeba dbát, aby nebyly zraněny nevinné osoby, přičemž palba je opěťována jen tak dlouho, dokud střílí agresor. Odvetné akce jsou zakázány. Použití ozbrojené moci musí být přiměřené daným okolnostem, jednotka nasazená k akci může být použita jenom v minimálně nezbytném rozsahu ke zvládnutí konkrétní situace.

Takové jsou tedy některé praktické zkušenosti veteránů mírových operací OSN, ale v současné druhé generaci mírových operací již nestačí a jejich zkušenosti je potřebné zformovat pro využití v nových, mnohdy složitějších podmínkách.

■ Mandát

Základní funkce mírové operace je dána sestavením takového mandátu, aby byly chráněny lidské životy a majetek, stabilizována situace, zabráněno násilnému přemísťování osob a porušování lidských práv, obnoven mír a vláda zákona, povolena humanitární pomoc a především vyčleněn potřebný čas pro zahájení politických jednání.

Mandát musí být jasný a uskutečnitelný tak, aby vedoucí mise nebo vojenský velitel měli jasnou představu o tom, čeho by měla mise dosáhnout. Současně by měli stanovit takové podmínky pro realizaci mandátu, aby všichni členové mise postupovali ve své práci stejným směrem.

■ Historické kořeny

Znalosti historického pozadí konfliktu, jakož i příčiny stávající krize, pomáhají členům mise v pochopení všech složek dané situace, jejichž komplex obvykle sestává z etnických, ekonomických, sociálních a náboženských diferencí. Všechny tyto difference jsou obvykle v konfliktu zaangažovány. K tomu se logicky přidružují organizované vojenské a v mnoha případech i polovojenské skupiny.

■ Složení mise

Složení mise má velký vliv na její efektivnost a velkou měrou přispívá k dosažení cíle mírové operace. Znesvářené strany musí dát v každém případě souhlas s výběrem zúčastněných zemí.

Mírové mise KBSE (CBCE Peace-keeping Missions) musí být otevřeny všem členským státům, nicméně se stává, že menší skupiny států nebo jen jediný stát může mít z historických nebo jiných důvodů k řešeným problémům tak úzký vztah, že mohou v souvislosti s jeho účastí vzniknout problémy. Jeví se tedy výhodným, aby měla KBSE k dispozici širší výběr účastnických států, než jenom malou skupinu. V této souvislosti je tedy žádoucí, aby mírová mise byla zajišťována co největším množstvím účastnických států reprezentujících co možná nejširší politické a geografické spektrum.

Informace, jazyk, styky a spojení

Životně důležitými prvky pro řešení situace na místě jsou zpravodajské informace o dané oblasti, jazykové znalosti, možnost zajištění překladatelů a spojení. Informace se vztahují na vojenské i politické osobnosti figurující v konfliktu. Znalosti o tom, kdo drží v rukou a vytváří skutečnou moc, je v každém případě rozhodujícím vodítkem pro dosažení úspěchu operace.

Když je situace uklidněna a je zachován klid zbraní, do popředí vystupují političtí činitelé a politická činnost. V opačném případě jsou to vojáci, kteří dávají směr celkovému vývoji situace. V tomto smyslu je vztah k politickým a vojenským činitelům na obou (či více) stranách nesmírně důležitý.

V komunikačním procesu se všemi zaangażovanými stranami hrají neméně důležitou úlohu ti, kteří ovládají jazyk, tlumočníci a překladatelé. Mezi první úkoly mise na místě je navázání komunikace se všemi protagonisty řešeného sporu a je vhodné, aby podle okolností byli v době co nejkratší jmenováni ze všech zúčastněných stran styční důstojníci.

Navíc je také vhodné mít spojení a styky i s ostatními organizacemi a agenturami v oblasti, neboť jen tak je možné prakticky dosáhnout okamžitého plnění mandátu a jeho částí. Mezi tyto organizace patří i jiné mírové organizace, jako například humanitární, zdravotnické, náboženské nebo skupiny sledující lidská práva.

Velení a řízení

Vojenští plánovači musí v co nejkratší době vnést do celého procesu politickou a diplomatickou část, která by měla tvořit pozadí vlastního vojenského plánování a přípravy. Prvním předpokladem úspěchu mírové operace je efektivní rozvinutí mírových jednotek v dané oblasti. Můžeme je specifikovat takto:

- a) rychlé vybudování velitelského stanoviště v poli s okamžitým zřízením spojení s nadřízenou částí;
- b) průzkum svěřeného prostoru a kontakt s protagonisty;
- c) reálný plán bojového nasazení jednotek, jejich zásobování, zřízení odpovídající infrastruktury k zajištění rychlé realizace plánu;
- d) briefinky představeným skupinám a pořádkovým složkám;
- e) součinnost a kontrola nasazení jednotek;

- f) způsob činnosti mise (modus operandi for the mission), která by odpovídala stávajícím podmínkám a okolnostem tak, aby byl postupně naplňován mandát;
- g) struktura hlášení a informační systém, jehož cílem je zajistit včasné, přesné a věcné informace směřující k jedinému cíli - naplnění mandátu.

Implementace, nástroje

Pokud jde o implementaci a nástroje pro mírové operace, nesmíme zapomínat na ostatní mezinárodní organizace, z nichž je třeba na prvním místě jmenovat OSN. Musíme v samém zárodku potlačit představu, že by někdy mohlo dojít ke konkurenci nebo soutěži mezi KBSE a OSN. Především je nutno vždy respektovat Radu bezpečnosti jako rozhodujícího činitele pro iniciativu jakékoliv mírové operace. Spolupráce mezi strukturami OSN a KBSE se již rozvíjí. Nicméně z titulu kapitoly VIII Charty se KBSE může považovat za regionální organizaci, která hraje významnou úlohu v udržování míru. V tomto poslání a funkci ji OSN plně uznává a podporuje.

Je přirozené, že ani další mezinárodní organizace nejsou pro udržení míru a zajišťování mírových operací bezvýznamné. Právě naopak. Evropská společenství, NATO, Západoevropská unie, NACC a dokonce i mírové mechanismy pro udržení míru při Společenství nezávislých států, jsou významným partnerem KBSE pro řešení konkrétních krizových situací. Nicméně i za těchto okolností nutno zdůraznit, že KBSE by v otázkách udržení měla zastávat hlavní úlohu především z hlediska politického řízení mírových operací při nichž, to je třeba znovu opakovat, nikdy nesmí dojít k donucovacím akcím (coercive actions). Přitom, na druhé straně, je to právě KBSE, která ponese hlavní a rozhodující odpovědnost za dosažené výsledky. Tato odpovědnost nemůže být v žádném případě přenesena na jinou mezinárodní organizaci.

Když v souvislosti s politickým řízením nutno následně hovořit o **nejvhodnějších nástrojích technického provádění mírových operací**, je za dnešní situace zřejmé, že první organizací je NATO. Není však třeba zakrývat skutečnost, že se často naskytá otázka, proč **právě NATO je z dnešního pohledu nejvhodnějším nástrojem pro vojenské zajištění rozsáhlejších mírových operací pod mandátem KBSE**. Bylo by jednoduché odpovědět, že NATO je efektivní, ale důvodů je více.

NATO má všechny nezbytné struktury a moderní výzbroj, která je ihned k dispozici. Rovněž tak má přesná pravidla a směrnice pro nasazení vojenských jednotek, má operační koncepce sestavené pro různé variantní situace, ale především je konsolidovanou vojenskou organizací, která jediná - ač prochází obdobím přechodu - není v krizi. NATO je také jediná vojenská organizace na světě, která má bohaté zkušenosti s velením mezinárodním jednotkám v poli.

Nicméně i v případě NATO je třeba provádět společnou přípravu k vytvoření spojeného velení, zajištění kompatibilní výzbroje zejména v oblasti spojení a velitelských struktur, společný výcvik pro případ, že by se operace pod vojenským velením NATO účastnily i nečlenské země této vojenské organizace. V takovém případě bude jednu z nejdůležitějších koordinujících rolí hrát NACC.

Ukazuje se, že pozorovatelé a zejména vojenské jednotky z malých států jsou vhodnější pro klasickou mírovou operaci v poli, než jednotky velkých států nebo velmocí. Jednotky velkých a mocných států se vzhledem ke svému pojetí výcviku, filozofii a postojům obtížněji přizpůsobují podmínkám peace-keeping. Kromě toho jsou všeobecně považovány za straníci některé ze znesvářených stran. Vytváří i falešnou představu o tom, čeho mohou jako mírotrvorná síla v krizové oblasti dosáhnout. Také třeba rovněž připomenout, že vojáci velmocí a velkých států se často stávají terčem únosů.

Naproti tomu není třeba skrývat, že vojenské jednotky velkých států a velmocí jsou lépe vybaveny k zajištění mírových misí zejména v oblastech, kde malé státy mají nedostatek zdrojů, především pokud jde o řádnou komunikaci, přepravní prostředky, leteckou kontrolu krizového prostoru, zpravodajské složky i politický nátlak.

Předpoklady spolupráce KBSE na mírových operacích

Zkušenosti OSN předpokládají šest vzájemně provázaných předpokladů pro úspěšné vedení mírové operace (peace-keeping operation):

- a) souhlas všech stran, které mají s konfliktem co do činění, se zahájením mírové operace, s mandátem, skladbou mise; jakož i s určeným personálním vedením;
- b) jednoznačný a realizovatelný mandát;
- c) stálá a silná podpora mise hlavní autority mandátu, v našem případě KBSE;
- d) neužití síly kromě případu sebeobrany;
- e) vůle a ochota členských států poskytnout v co nejširším mezinárodním měřítku nezbytné personální zajištění mise tak, aby byly spolehlivě splněny její cíle;
- f) vůle a ochota členských států poskytnout v nezbytném rozsahu finanční a logistickou podporu mírové operaci.

Reálné zhodnocení celkové situace musí vzít do úvahy jak celkovou ztrátu důvěry v mírové úsilí mezinárodních i regionálních organizací, tak i všeobecně rozšířený názor zejména v západní Evropě, že od zemí s fungující demokracií a vyspělým tržním hospodářstvím se chce příliš mnoho. Vyvíjíme snahu o posílení KBSE a jejich nástrojů na zabránění konfliktům v době, kdy čelíme pravděpodobně nejhorší ekonomické recesi v poválečných dějinách Evropy a světa. Jsou nezbytné rozsáhlé škrtky ve veřejných výdajích nejen v průměrně vyspělých zemích, ale i v USA, Německu i Japonsku.

Znamená to, že možnosti zahraniční politiky jsou omezovány nedostatkem finančních zdrojů. Rozčarování z neuspokojivých výsledků a napjatost ve zdrojích, především finančních, neznamená, že se poleví v úsilí nadále rozvíjet KBSE jako nástroj k udržování míru a prevence konfliktů. Opak je pravdou. Nicméně nepříznivé faktory všechny nutí, aby se důkladněji orientovali v problémech:

- zda konfliktní strany a jejich zastánci skutečně stojí o řešení konfliktu a zda jsou ochotny přistoupit ke kompromisům;
- co všichni, kteří jsou do konfliktu zapleteni, sami chtějí udělat pro znovunastolení míru, vlády zákona a pořádku;

- jakým způsobem se chce KBSE vyprostit z každého individuálního konfliktu, do něhož se zaangažuje (ideálně na tomto místě hovoříme o úspěšném zakončení mírové operace).

Je známo, že desítky let dlouhá přítomnost mírových sil v prostoru konfliktů není žádným řešením. Stejně tak zůstává situace nevyřešena, když KBSE stáhne své mírové prostředky z oblastí v přesvědčení, že konflikt je vyřešen a krátká budoucnost ukáže, že tomu tak nebylo.

Další velké riziko spočívá v tom, že KBSE může být zneužita jako alibi pro zdánlivou ochotu jedné ze stran přistoupit na kompromisy a na znovunastolení míru a ve skutečnosti půjde o potřebu zaangažovat KBSE do konfliktu na časově neurčené období.

Demokracie, lidská práva a vláda zákona jsou nejen vnitřní záležitostí všech účastnických států. KBSE musí využívat všech těchto hodnot k odhalování příčin konfliktů v nejrannějším stadiu vznikající krize. Mohou taktéž přinést účinnou pomoc při objektivním vyhodnocování krize, zintenzivnit další prostředky i přimět ostatní strany konfliktu ke kompromisům, dosáhnout ústavního řešení a v neposlední řadě společně zasednout k jednacímu stolu.

Perspektivní hlediska

Pro plnění odpovědných úkolů na úseku mírových operací musí KBSE ještě mnohé zvážit, připravit a vykonat. Článek nemohl vyčerpat všechny perspektivní úkoly a potřeby mírových operací, některé však z dlouhých diskusí a debat vyplynuly a možno je specifikovat následovně:

- Všechny mise musí být na svůj úkol nejen teoreticky, ale i prakticky dobře připraveny, především pokud jde o jejich výstroj a výzbroj (to se zdaleka netýká zbraní).

- Výcvik jednotlivců je třeba zajistit v některé členské zemi nebo zemích KBSE. S uspokojením bylo poukázáno, že právě Česká republika je v čele těch, kteří pochopili nezbytnost příslušného a specializovaného výcviku a dala KBSE k těmto účelům k dispozici svou základnu mírových sil v Českém Krumlově, kde již určité druhy výcviku probíhají.

- Vypracování standardních výcvikových směrnic a příruček (Standard Operational Procedures of the CSCE).

- Neustálé hledání cest a způsobů na získávání finančních zdrojů nejen způsobem ad hoc, ale trvale.

- Přijetí jednotné terminologie jakožto životně důležitého prostředku pro přežití v krizové situaci. Má prakticky stejnou úroveň potřebnosti, jako všestranné a okamžité spojení.

- Rozhodně zvýšit pozornost public relations, styku s veřejností a medií na domácí i mezinárodní úrovni. V tomto ohledu by měly daleko více udělat velké státy s rozsáhlou informační a komunikační sítí.

Armádní ekologická konference

V nové tradici, zahájené přede dvěma lety, pokračovalo ministerstvo obrany pořádáním II. armádní ekologické konference (II. AEK) se zahraniční účastí. Konference se konala pod záštitou prvního náměstka ministra obrany a proběhla ve dnech 8. - 12. listopadu 1993 ve Vranově nad Dyjí. Zúčastnilo se jí na 140 odborníků z ČR (vojenská ekologové, zástupci státní správy a veřejných institucí) a zahraniční hosté.

* * *

Mezi významné hosty konference patřil první náměstek ministra obrany PhDr. Jiří Pospíšil, který konferenci zahajoval. V návaznosti na změnu struktury MO se ve svém vystoupení zabýval změnami v působnosti ekologických orgánů. Problematika životního prostředí v resortu MO nyní spadá do jeho kompetence. Zhodnotil přínos první armádní konference, který spatřuje zejména v rozvinutí spolupráce s výborem CCMS NATO při participaci na tzv. pilotních studiích a dále skutečnost, že armáda přistoupila k úplné aplikaci obecných zákonů a vyhlášek o životním prostředí. **Aplikace obecné právní úpravy do podmínek armády probíhá uplatňováním zásad ochrany životního prostředí ve všech vojenských předpisech,** kterou danou problematiku mohou ovlivnit. Tím je plněn nejpodstatnější závěr I. armádní ekologické konference.

O skutečnosti, že má vojenská ekologie v naší zemi dobrý zvuk, svědčila jedinečná účast tří náměstků ministra životního prostředí (Ing. Vladimíra Novotného, Ing. Aleše Šulce a Mgr. Petra Gandaloviče).

Shromáždění oslovil náměstek Novotný v zastoupení ministra. MŽP si váží dobré vzájemné spolupráce ministerstev a součinnosti vojenských ekologických orgánů s ostatními orgány státní správy a organizacemi v oblasti životního prostředí. Vyslovil přesvědčení, že resort MO zůstane nadále, jako státní orgán, vzorem ostatním resortům a veřejnosti v profesionálním přístupu ve věcech ochrany životního prostředí a nebude patřit, jako dosud, k vážnějším znečišťovatelům životního prostředí.

Ze zahraničních hostů lze připomenout delegaci ze školy Vrchního velitelství NATO pro Evropu v německém Oberammergau, ministerstva obrany Norského království, USA, SRN a Polska.

Referáty zahraničních účastníků se týkaly hodnocení rizik ve vztahu k životnímu prostředí, obsahu ekologického vzdělávání důstojníků a praporčíků v NATO, vojenské ekologické politiky zemí NATO a možností spolupráce v jeho rámci, ochrany životního prostředí ve vojenských výcvikových areálech, kontaminace míst

Západní skupinou vojsk na dřívějších sovětských základnách, přístupy k plánování ochrany životního prostředí v armádě a galvanickou recyklací kalů.

Jednání konference probíhalo v návaznosti na nedávno uskutečněnou mezinárodní konferenci CATE '93 (Community - Army - Technology - Environment) v Brně, o které byli čtenáři Vojenských rozhledů podrobně informováni v čísle 7/93. II. AEK na rozdíl od první konference a konference CATE se zaměřila méně na teoretická východiska a více na uplatnění ochrany životního prostředí v praxi a řešení otázek vojenské ekologie. Poprvé byl veřejně definován obsah a poslání vojenské ekologie.

Součástí konference byl doprovodný program, který spočíval v odborné prezentaci firem sponzorujících konání konference. Zahraniční účastníci navštívili státní zámek Vranov n. D., Bítov a rotundu ve Znojmě. Odborná část exkurze zahrnovala návštěvu opevnění Šatov s ukázkou výzbroje pevnosti, historickou expozicí s videofilmem a seznámením se s pokusem psychické odolnosti posádky uzavřené v pevnosti.

Dobrá ohlas vyvolala exkurze do nedávno zřízeného Národního parku Podyjí a střelnice Mašovice. Obě zařízení spolu navzájem sousedí a jejich ochranná pásma leží na území druhého zařízení.

Ředitel národního parku uchoval na jeho území jako památku část drátěného plotu k ochraně hranic ve styku s Rakouskem. Kvalitní cestní síť vybudovaná k zabezpečení ostražky je zcela zachována. Protíná totiž podélně park a slouží jak správě parku, tak i jako část turistické stezky (pěší a cyklistické). Prohlídka v terénu zahrnovala význačné a typické prostory národního parku a údolí řeky Dyje s meandry zaříznutými hluboko do skalního masivu, dříve veřejnosti nepřístupné.

Ukázka na pěší střelnici Mašovice provedena velitelem posádky Znojmo a velitelem střelnice zahrnovala vysvětlení výcviku vojsk ve střelecké přípravě a objekt lehkého pevnostního opevnění (řepík). Byla charakterizována technická data střelnice, způsob jejího využití, rozsah ochranného pásma zasahující do národního parku a význam střelnice a posádky Znojmo po vzniku ČR.

Diskuze, která následovala na téma soužití národního parku a střelnice byla vyvrcholením odborné části exkurze. Ředitel národního parku v souladu s paragrafem 13 odst. 2 vládního nařízení č. 164/1991 Sb., kterým se zřizuje Národní park Podyjí a stanoví podmínky jeho ochrany, vznesl požadavek na utlumení činnosti střelnice a její zrušení v roce 1996. Odůvodňoval tuto potřebu jednak možným nebezpečím ohrožení života v případě zbloudilé střely a jednak mezinárodními pravidly o národních parcích, které nedovolují omezení přístupu veřejnosti po turistických stezkách. Tyto stezky procházejí nejcennější částí území parku, a ta se právě nachází v ochranném pásmu střelnice. Současně byl vznesen požadavek na začlenění louky, která je vlastní součástí střelnice, do národního parku z důvodu cenných přirozených travních společenstev. Velitel střelnice dokladoval potřebu střelnice, rozsah investic vydaných do její rekonstrukce v r. 1989 (cca 12 mil. Kčs) a investic potřebných na její znovupořízení (současná hodnota střelnice je 78,5 mil. Kč). Na konkrétních faktech ilustroval útlum jejího provozu a snížení rozsahu ochranných pásem. V otázce louky přesvědčivě ukázal, že specifický vojenský přístup (ruční kosení minimálně 5x ročně) je následkem přírodní kvality louky.

V diskuzi byla snesena řada odborných důkazů o vztahu armáda - příroda. Nebylo možné nic tajit nebo falšovat. Přítomní specialisté z obou stran konfrontovali bez obalu své názory, a přesto se našlo shodné stanovisko, které vyjádřil za obě strany náměstek MŽP Ing. Šulc. „Není nemožné vyloučit koexistenci obou zařízení.“ Rozhodnout se má na základě přírodní studie vlivů střelnice a vyhledávací studie o jejím možném přemístění. Jednání nedošlo ke shodě v názoru okolních obyvatel na existenci střelnice.

Na pozadí této události lze předvídat vývoj vztahů orgánů ochrany přírody s armádou. Fakta o potřebě obrany státu bude patrně nutno řádně podložit hodnocením o vlivu provozu stavby na její okolí s pozitivními údaji.

Forma exkurze s přiblížením problematiky střetů zájmů dvou resortů vyvolala značný ohlas zahraničních účastníků konference. Bylo nutno je přesvědčit, že tento střet byl uskutečněn naostro, bez přípravy, a že nebyl předem aranžován jako hra v televizi nebo divadle. Možná, že právě taková setkání širokého spektra odborníků, osobně do problematiky dříve neangažovaných, mohou být tvůrčím fenoménem nových konferencí a řešení dalších problémů. (Poznámka: Jednání neřídil zkušený moderátor, ale velitel posádky).

Odborná část konference probíhala v pěti hlavních problémových okruzích (sekcích) s následujícími závěry.

1. Ochrana přírody a krajiny

(vedoucí sekce RNDr. Vojen Ložek, DrSc., GgÚ AV ČR)

Vojenské újezdy a větší posádkové výcvikové prostory, které mají charakter velkoplošných území, lze z hlediska přírodních hodnot postavit na roveň chráněné krajinné oblasti. Přítomnost armády a její dosavadní činnost v nich je zárukou ochrany přírody, jaká j sotva dosažitelná v normální krajině. Vojenské výcvikové prostory jsou objekty vědeckého výzkumu nezastupitelné hodnoty. Vzhledem k nesystematickému zkoumání jde do značné míry o území „terra incognita“. Vojenská činnost svým vlivem na přírodní prostředí působí do značné míry jako bezprecedentní dlouhodobý ekologický experiment, jehož výsledkem jsou často neuvěřitelně pestrá a stabilní společenstva. Naskytá se jedinečná možnost přírodovědeckého srovnání území s vojenským managementem s hospodářsky využívanou (industrializovanou) krajinou.

K hlavním úkolům z hlediska ochrany přírody patří:

- další zdokonalení řízení výcviku vojsk, asanačně rekultivačního opatření sloužících k odstranění následků výcviku a hospodářské činnosti vojenských lesů a statků,
- vytvoření nástrojů k hodnocení vlivů činnosti vojsk na životní prostředí s využitím geografických informačních systémů,
- systematický přírodovědecký průzkum vojenských újezdů,
- vymezení nejhodnotnějších lokalit újezdů k zajištění přírodní ochrany,
- permanentní spolupráce vojenské správy s civilními orgány státní správy na úseku ochrany přírody.

2. Zdravé životní prostředí

(vedoucí sekce plk. prof. MUDr. K. Martiník, DrSc., VLA JEP)

Ozdravná opatření k ochraně životního prostředí je potřebné realizovat efektivně podle zásadních priorit. K vytváření zdravých životních podmínek zvyšovat vědomí v rámci meziresortní i mezinárodní spolupráce edukační, konzultační a výzkumnou činností. Bylo konstatováno, že celoarmádní průzkum zdravotního a výživného stavu vojáků z povolání zjistil u některých ukazatelů hodnoty statisticky negativní ve srovnání s obecnou populací a stavem.

K hlavním úkolům z hlediska zdravého životního prostředí patří:

- realizovat systematicky ozdravná opatření s určením priorit,
- rozvinout konkrétní programy se systematickou vzdělávací, výchovnou a výzkumnou činností,
- v souladu s programem podpory a ochrany zdraví, schváleným vládou, realizovat intervenční opatření v rámci resortu.

3. Ochrana vody, půdy a ovzduší

(vedoucí sekce plk. Ing. Břetislav Zítka, GŠ AČR)

Hlavní pozornost jednání sekce byla zaměřena na hydrogeologické průzkumy a asanace vojenských cvičkových prostorů a letišť, biodegradaci znečištění a metody atomogeochemické, botanické a fotografické detekce škodlivin a znečištění. Byla konstatována vyšší odborná úroveň příspěvků ve srovnání s první konferencí.

Při asanaci znečištění ropnými uhlovodíky se počínají uplatňovat velmi účinné metody řízené ventilace nasaturované zóny. Jejich určitou nevýhodou je vysoká náročnost na detailní průzkum a zejména investiční vybavení (dovozovými) vývěvami resp. dmychadly a čistícím zařízením. Velkou pozornost je nutno věnovat kvalitě vypouštěného vzduchu do atmosféry.

Zajímavé bylo srovnání metodiky a dílčích výsledků průzkumných a asanačních prací na bývalých vojenských základnách Sovětské armády v České republice prováděné firmami AQUATEST a KAP a ve Spolkové republice Německo, prováděné firmou IABG. Metodika průzkumu je obdobná, vychází z vyhodnocování leteckých snímků. V SRN však používají snímky detailnějších měřítek a zejména při dílčím vyhodnocování (inventarizace ohnisek znečištění, znázornění infrastruktur) se používá geografický informační systém (GIS). Hlavním producentem v obou státech jsou ropné látky. Kontaminace chlorovanými rozpustidly, která je na bývalých základnách v České republice velmi významná, zatím v SRN důležitou roli nehraje. Z hlediska rizikovosti němečtí specialisté považují na vojenských základnách za nejvyšší ohrožení podzemní vody (53 %) a ohrožení municí (21 %).

K hlavním úkolům z hlediska ochrany půdy, vody a ovzduší patří:

- časovou prioritu a komplexnost řešení konkrétních případů kontaminace podzemní vody stanovit podle velikosti rizika pro životní prostředí a člověka,
- asanaci znečištění hornin a podzemní vody provádět co nejúčinnějšími, cenově dostupnými metodami v souladu s celosvětovým trendem,

- při zavádění nových technologií (např. venting, biodegradace) zajistit ekologicky a hygienicky bezpečné výstupy čištěných médií (zeminy, vody, vzduchu),
- komplexní vyhodnocování a rajonizaci vojenských újezdů ve vztahu k ochraně životního prostředí provádět na základě podrobných leteckých snímků,
- přejímat progresivní zpracování dat ze zemí Evropského společenství pomocí GIS.

4. Ekologická etika, právo, výchova a vzdělávání

(vedoucí sekce PhDr. Blanka Prokešová, MO)

Současné postoje k ekologii byly charakterizovány jako participativní politické dohadování, centralizace správy a silné radikalizace ochrany přírody (kult nedotčené přírody), kterého se zúčastňují odborníci z oboru přírodních věd, ekologie, medicíny, ale i vojenství a politiky.

Ve filozofii existuje směr fundamentalistů, popírajících etiku k přírodě, naopak biocentristé uznávají eko-etiku. Filozofové vidí prapříčinu ekologické krize (v evropském kontextu) v křesťanství. Odvolávají se na Genesis, kde se píše „Podmaňte si Zemi“, ale na druhé straně Tomáš Aquinský a František z Assisi aj. hlásají šetrný vztah k Zemi. Dvoznačnost výkladu filozofických tradic nutně vybízí k vypracování nových filozofických koncepcí jako východiska z ekologické krize. Hrozba ekologické krize teorií „nukleární zimy“ tlumí agresivitu v mezinárodních vztazích. Vědci průkazně nevědí, jestli v biosféře už nejsou nezvratně založeny negativní procesy.

Výuka ekologie na vojenských vysokých školách je praktikována v mnoha předmětech.

VVŠ zavedly ekologii v předmětech základy ekologické problematiky, legislativa, dekontaminace a práce s odpady. Ve výzkumné studentské činnosti zájem o ekologii upadá, přesto ale ekologická témata zaměřená na životní prostředí převažují (20 %). Učitelé si uvědomují nutnost samostatného ekologického předmětu a včlenění ekologické etiky do procesu výchovy a vzdělávání. V tématech sekce absentovala legislativní a právní problematika.

K hlavním úkolům v této oblasti vojenské ekologie patří:

- hledat východiska a řešení k nápravě výuky předmětu ekologie (ekologické etiky),
- stanovit kritéria znalosti z oboru ekologie pro absolventy vojenských škol,
- VVŠ organizovat ekologické kurzy pro funkcionáře útvarů,
- zaměřit pozornost na legislativní a právní východiska vojenské ekologie.

5. Odpadové hospodářství, ekologické investice

(vedoucí sekce pplk. Ing. František Opluštil, CSc., Výzkumný ústav 070 Brno)

Jednání sekce se zabývalo řešením problémů odpadového hospodářství na modelu Vojenského velitelství Západ, informačními systémy o odpadech, hodnocením nebezpečných odpadů, havarijními situacemi a vývojem techniky pro likvidaci. Přednesené referáty měly velmi dobrou informační hodnotu, přesto však

problematika nebyla postižena v celém rozsahu. Doporučuje se, aby odborníci více obeznamovali s obecnější analýzou hlavních problémů a potřeb AČR, přístupy a zásady v hospodaření s odpady (nakládání s nimi či jejich likvidaci) s cílem vymezení problémů, které by měly být řešeny armádními zařízeními či civilními specializovanými podniky. Ukazuje se potřeba prezentace celostátně zaváděných informačních systémů a možností přístupu k nim a rozšíření kontaktů s podniky provádějícími sběr a zpracování vybraných druhů odpadů. Ekologické investice musí směřovat k řešení naléhavých případů.

K hlavním úkolům v odpadovém hospodářství a ekologických investic patří:

- zabezpečovat dostatek finančních prostředků k nakládání s odpady a nesnižovat jejich přiděly v souvislosti s úspornými opatřeními,
- na příští konferenci směřovat referáty na problematiku programů odpadového hospodářství u útvarů a na přístupy k řešení problému odpadů jejich původci,
- informovanosti konference o technologiích a technických prostředcích asanace odpadů a likvidace následků ekologických havárií využít v místních podmínkách k pořádání specializovaných armádních seminářů, které organizovat odborníky za spoluúčasti pracovníků státní správy, civilní a požární ochrany aj.,
- zvýšit ekologické vědomí v oblasti hospodaření s odpady a jejich evidenci systémem krátkodobého periodického vzdělávání zainteresovaných funkcionářů AČR a příslušníků ekologických komisí u útvarů.

Závěrečné plenární zasedání doporučilo pořádat III. armádní ekologickou konferenci. Setkání na konferencích napomáhají neformální spolupráci odborníků na životní prostředí pracujících v různých institucích společnosti a odstraňují bariéry armádní uzavřenosti. Např. na první konferenci nebyla ochrana přírody a krajiny v potřebné pozornosti účastníků jednání. Změněným přístupem vojenských ekologů, který odpovídá postavení resortu na tomto úseku státní správy (např. fakt, že 56 útvarů trvale užívá 48 chráněných přírodních území), bylo dosaženo řady kladných ocenění armády, jak dokládá i jednání II. AEK. I přes kvalitní odborné referáty v sekci ekologická etika a legislativa, její jednání nebylo v takové pozornosti účastníků konference jako u technických sekcí. Úroveň teoretických poznatků v oblasti ekologické filozofie a etiky přitom patří k základu zvyšování ekologického vědomí, které se koneckonců odráží v ekologizaci života vojsk. Jen na okraj: Program péče o životní prostředí 1993, vyhlášený Ministerstvem životního prostředí, podporuje vývojové a výzkumné práce, mezi které patří v systému péče o životní prostředí projekty zabývající se filozofickými, psychologickými a morálními aspekty. Hlavním projektem je zřejmě výzkum životního prostředí, hodnoty, etika, v jehož rámci bude proveden plošný sociologický výzkum a připravena učebnice Etika životního prostředí. Učinit sekci ekologická etika a legislativa středem pozornosti třetí konference je úkolem všech odborníků na sociologii, legislativu a právo, vzdělávání a výchovu v armádě.

Mimořádnou pozornost je žádoucí věnovat dalšímu rozvoji spolupráce se zahraničím. Měla by se projevit v širším zapojení naší armády do dalších témat pilotních

studií, které řídí výbor pro otázky moderní společnosti CCMS NATO. Spolupráce pomáhá efektivně získávat nové zkušenosti a napomoci žádané kompatibilitě s vyspělými zeměmi. Otázky teoretické a praktické spolupráce mezi státy v oblasti životního prostředí by měly obohatit jednání příští konference.

Z jednání konference byl vydán dvojdílný sborník, ve kterém je uveřejněno 55 referátů. Sborník je možno zapůjčit na oddělení životního prostředí MO.

Plk. Ing. Aleš Komár

Divizní generál in memoriam Jaroslav VEDRAL - SÁZAVSKÝ

* 17. listopadu 1895 Mělník u Sázavy

† 6. října 1944 Dukelský průsmyk

Mezi československou generalitou představuje osud Jaroslava Vedrala - Sázavského určitou výjimečnost, neboť byl de facto jediným padlým generálem ve válce v celé historii československé armády, když pomíneme mnohé z těch, kteří byli popraveni za svoji odbojovou činnost proti Němcům nebo zahynuli v Pražském povstání.

Narodil se 17. listopadu 1895 v Mělníce u Sázavy jako prvorozený syn středního rolníka Karla Vedrala a jeho manželky Kateřiny, rozené Krutské. Později mu přibyli další sourozenci - bratr František a sestra Marie. Když Jaroslav ukončil čtvrtou třídu obecné školy, byl přijat na nižší reálné gymnázium v Kolíně. Další kvalifikaci - agronoma - získal potom na tříleté střední hospodářské škole v Chrudimi.

Za první světové války byl také on povolán do rakousko-uherské armády. Vojenskou službu nastoupil 15. března 1915 u pěšího pluku 36 v Liberci. Po základním výcviku u pluku absolvoval v Debrecíně školu jednorozhodných dobrovolníků a jako desátník a velitel družstva byl už 26. července 1915 přeložen k pěšímu pluku 66 v Jablonci, s kterým odjel na ruskou frontu.

Avšak již 21. srpna přešel do zajetí a 19. března 1916 se přihlásil v zajateckém táboře do České družiny. Do Kyjeva přijel s prvním transportem taškentských dobrovolníků a 24. července byl zařazen do záložní rot 1. střeleckého pluku, na začátku září pak do 1. rot 2. střeleckého pluku Jiřího z Poděbrad. Podobně jako většina legionářů i střelec Vedral působil jako rozvědčík v boji proti Němcům a Maďarům u ruské 83. pěší divize v Pínských blatech. Již v prosinci byl vyznamenán medailí sv. Jiří.

Když v květnu 1917 ukončil jednoměsíční kurz praporčíků při štábu československé střelecké brigády, byl jmenován důstojnickým zástupcem a velitelem čety 1. roty v hodnosti desátníka. Zúčastnil se památné bitvy u Zborova, Volonůvky i ústupu československých legionářů od Tarnopole. A opět byl vyznamenán medailí sv. Jiří. Brzy poté následovalo povýšení na praporčíka a další výcvik v Kyjevě - tentokrát kulometný.

Krátce poté už zastával funkci mladšího důstojníka 2. kulometného oddílu, s nímž se během ústupu československého sboru z Ukrajiny zúčastnil bojů v Kyjevě na mostě přes Dněpr.

Od 4. dubna 1918 pracoval v komisi pro odevzdání zbraní sovětské vládě v Penze. Po jejím rozpuštění, 27. května, byl přidělen k 5. rotě a „zúčastnil se bojů s 2. praporem o Penzu, pod Bezenčukem a u Buzuluku. Ve všech těchto bojích praporčík Vedral kulometem odstřeloval nepřitele a choval se hrdinně, chladnokrevně i sebeobětavě. Rovněž službu vykonával přesně a energicky.“

Během následujících bojů (od 26. července 1918) zastával praporčík Vedral po několika měsících funkci velitele kulometného oddílu „Kolta“. Na poručíka jej povýšili v říjnu a téměř současně jmenovali velitelem 3. kulometné roty. Následovalo „vyznamenání pochvalou spojenou s uveřejněním jeho hrdinských činů“ v rozkaze 2. střeleckého pluku. Podle vyjádření velitele oddílu byl poručík Vedral jako „velitel roty vzorný“. Nařízením ministra vojenství generála M. R. Štefánika ze dne 6. ledna 1919 byl proto povýšen do hodnosti kapitána.

Při dalším přesunu na východ svojí rotou zajišťoval sibiřskou magistrálu v úseku Kanskaja - Vengerka. V této době obdržel kapitán Vedral spojeneckou i československou revoluční medaili a také řád M. R. Štefánika „Sokol s mečí“.

V listopadu 1919 se ještě podrobil v československé vojenské nemocnici č. 1 u Irkutsku operaci kýly, ale to již v podstatě jeho sibiřská anabáze československého legionáře končila. Devatenáctým lodním transportem na lodi „Mada-vaska“ odjel 12. března 1920 do vlasti.

Zde se 28. července 1920 zavázal „reversem k další službě vojenské jako důstojník z povolání“. Odjel s částí pluku do Litoměřic, kde došlo k „unifikaci“ legionářského pluku na mírový pěší pluk 2. Tehdy byl „za bojové zásluhy, prokázané v bojích v roce 1918 vyznamenán italským řádem La Croce el Merito di Guerra“ a Československým válečným křížem.

Jako „velmi schopný velitel kulometné roty a dobrý odborník“ nastoupil na **Vysokou školu válečnou v Praze**, kterou ukončil po dvouletém studiu v roce 1924. Její velitel francouzský plukovník **A. J. Jamet** ve své závěrečné zprávě uvedl: „Štábní kapitán Vedral mnoho pracoval a mnohému se naučil ve válečné škole, zejména v druhém ročníku. Je jeden z těch důstojníků, kteří během těchto dvou školních roků učinili největší pokrok. Odchází s velmi dobrým pořadím. Mladý důstojník konal velmi dobré služby ve válce: velmi spolehlivý, inteligence otevřená a živá, zdá se býti s to, aby konal ve štábu velmi dobré služby, bude-li dobře veden a řízen.“

Dnem 6. září 1924 Vedrala přeložili ze stavovské skupiny důstojníků pěchoty do skupiny generálního štábu a od října přidělili k 3. pěší divizi v Litoměřicích, u které zastával funkci přednosta 2. a 3. oddělení štábní divize. Po čtyřech letech majora Vedrala přeložili na Slovensko, kde působil jako **náčelník štábu 2. horské pěší**

brigády ve Spišské Nové Vsi. I v nové funkci se projevil jako nadějný důstojník generálního štábu, jak o tom svědčí pochvalné uznání velitele 2. brigády „za výborné a obětavé služby při přípravě a provedení letošních cvičení“. Přesto, že trpěl „vlekou a velice trapnou chorobou žaludku, která od něho vyžadovala velkého sebezapření a morální síly, aby mohl na svém místě vytrvat“.

V této funkci přispěl značně ke zdokonalení našich jednotek v horském výcviku a jeho zásluhou byly vybudovány v Tatrách vojenské sruby.

Vzhledem k jeho nepřetržité devítileté službě ve štábních funkcích u vyšších jednotek doporučil jeho velitel, brigádní generál Vilém Plaček, aby se podplukovník Vedral „dostal co nejdříve do řadové služby“, kterou nastoupil 15. října 1932 jako velitel horského praporu v Sabinově.

Zemský vojenský velitel v Košicích divizní generál Ludvík Krejčí mu při jeho odchodu ze Slovenska vyslovil pochvalné uznání „za výtečné služby ve funkci náčelníka štábu 2. horské brigády a velitele 10. horského praporu“ neboť podplukovníka Vedrala odvolali a ustanovili jej „řádným učitelem všeobecné taktiky ve velitelské škole“ v Praze. Také zde se výtečně osvědčil, a proto už od září 1934 působil v 5. (školském a výcvikovém) oddělení hlavního štábu, ve kterém zastával funkci přednosty výcvikové skupiny. Na tomto místě se velmi zasloužil o vybudování výcvikových táborů a střelnic. Věnoval se však i otázkám letounových pozorovatelů, a proto také ve vojenském leteckém učilišti absolvoval jejich speciální kurz.

Krátce před podzimní krizí v Československu (1938) plukovníka Vedrala vyslali na jednoměsíční „zkušenu“ do výcvikových táborů ve Francii. Během mobilizace vykonával od 23. září do 18. listopadu 1938 funkci náčelníka štábu u velitelství VIII. sboru. Již v této době se zabýval otázkami další existence československé armády.

Březen 1939 ho nezastihl nepřipraveného. Stal se jedním z vedoucích důstojníků, kteří dali základ pozdější organizaci **Obrana národa**. Od samého počátku německé okupace organizoval zpravodajství, navazoval styky s cizinou, s Paříží a Londýnem. Největší zásluhy si získal při vysílání letců do zahraničí. Když mu hrozilo zatčení od gestapa, odešel i s rodinou 7. ledna 1940 přes Budapešť a Bělehrad do Francie.

Přesně za měsíc, 7. února, nastoupil službu u **vojenské správy Československého národního výboru v Paříži**. Po kapitulaci Francie odjel do Velké Británie, kde nejdříve pracoval na ministerstvu národní obrany a posléze působil jako **československý vojenský atašé u norské vlády v Londýně**. Když se na začátku ledna 1943 utvořil **Štáb pro vybudování branné moci**, ustanovili plukovníka Sázavského přednostou jeho třetího oddělení. Náčelník štábu, generál Bedřich Neumann-Miroslav, i když přiznával, že Vedral je „svědomitý, poctivý, starostlivý“, na druhé straně konstatoval: „*Houževnatý, nepřizpůsoboval se dosti pružné měnící se poměrům a potřebám. Oddaný myšlence boje. Vyhovovala vy mu lépe služba velitelská než štábní.*“

Snad také proto odjel v srpnu 1944 společně s brigádními generály Bohumilem Bočkem-Chodským a Karlem Klapálkem k 1. československému armádnímu sboru v SSSR. K jednotce se však dostali už v průběhu karpatsko-dukelské operace. Dnem 21. září 1944 převzal generál Vedral-Sázavský velení 1. československé

samostatné brigády v SSSR. Pod jeho vedením se jednotka 6. října 1944 probíla z polského území na československé hranice.

Zde po vztyčení státní vlajky generál Vedral - Sázavský vzdal čest padlým. Chtěl pokračovat v řízení dalších bojů svěřené mu jednotky. Cestu před ním zatarasil automobil, u kterého nemohli nastartovat motor, a proto Vedralův řidič asi dvacet metrů od československé hranice začal překážku objíždět. Na krajnici vozovky však najel na nástražný dřevěný kolík, který přivedl k výbuchu v hloubce zakopanou protitankovou minu (nebo fugas). Automobil i s posádkou byl vymrštěn do vzduchu, kde generálovi puklo srdce.

Generál Jaroslav Vedral - Sázavský položil svůj život při přechodu Karpat. Nebylo mu dopřáno, aby došel k cíli, pro který bojoval již v legiích a jemuž cele zasvětil svůj život ...

PhDr. Zdeněk Vališ

OBSAH

Ing. Josef Hrdlička K problematice bezpečnosti	3
Plukovník v zál. doc. Ing. Václav Maryška, CSc. Potřebuje Česká republika armádu?	11
Major Dr. Štefan Danics, CSc. Bezpečnost a Východoevropané	14
Podplukovník Ing. Josef Janošec, CSc. Profesionalizace v systému obrany státu a armádě	19
Podplukovník Dr. Petr Rožňák Parlamentní zplnomocněnec ozbrojených sil SRN	22
PhDr. Marie Vlachová Ozbrojené síly a společnost (Z výroční konference v Baltimore)	32

STRATEGIE

Plukovník Ing. František Valach, CSc. Vedení bojové činnosti v 21. století	37
--	----

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Plukovník gšt. Ing. Milan Kubeša Klamání a bojová činnost	46
Podplukovník Ing. Zdeněk Mejta, CSc. Prostředky klamání a jejich pojetí v zahraničních armádách	53
Plukovník Ing. Bohumír Čermák Použití dělostřelectva při podpoře vojsk územní obrany	58
Podplukovník Ing. Vlastimil Galatík, CSc. Geografické podmínky a jejich vliv na obranu	61

NÁZORY ČTENÁŘŮ, POLEMIKA

Teritoriální vojsko v systému obrany státu (k článku ve VR 7/1993)	64
Ženíjní problematika obrany (k článku ve VR 9/1992)	67
Plukovník v zál. prof. Ing. Karel Novotný, CSc. K vysokému vojenskému školství	71

Z HISTORIE

PhDr. Jan Gebhart Obrana národa (Vojáci a druhý čs. odboj - etapa budování)	78
---	----

INFORMACE

Nové zaměření francouzského vojenského zpravodajství a průzkumu	89
Války i po roce 2000?	94
KBSE a mírové operace	103
Armádní ekologická konference	111

PERSONÁLIE

Divizní generál in memoriam Jaroslav Vedral - Sázavský	118
---	-----

Vydává Ministerstvo obrany České republiky - GŠ AČR

Adresa (pro poštovní styk):
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
MO - 64
160 01 Praha 6 - Dejvice

Umístění redakce: Rooseveltova 23, Praha 6.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (33 0) 44 209,
Jaroslav Furmánek (redaktor),
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka).

Redakční rada: genmjr. Ing. Pavel Jandáček - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, plk. Ing. Václav Budíl, CSc., plk. gšt. Ing. Jan Durdá, plk. Ing. Karel Eminger, plk. Ing. Miloš Fikar, pplk. Ing. Miroslav Franta, Ing. Josef Fučík, Ing. Pavel Jégl, Dr. Jiří Krobath, genmjr. Ing. Karel Kuba, genmjr. Ing. Josef Loučka, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., pplk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc., plk. Ing. Rudolf Tomešek, CSc.

Ročník III. (XXXV). Toto číslo bylo dáno do tisku 21. 12. 1993. MKČR 6059, MIČ 47751.